

SZÍN

KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

JEL-KÉPZŐ.

Makoldi Sándor magyar festő (1945-2017)

XXX. ÉVFOLYAM 3. SZÁM
2025. DECEMBER

Nemzeti
Művelődési
Intézet

Impresszum

SZÍN – KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS FOLYÓIRAT

Kiadja a Nemzeti Művelődési Intézet

Főszerkesztő, felelős kiadó:

Nagy Edina

Megjelenik évi négy alkalommal

Szerkesztőbizottság:

Dr. Juhász Erika, Éles Krisztina,
Farkas Rebeka, Kiss Beatrix, Mihalcsik Márta

Szerkesztő:

Gyöngy Péter, R. Simor Katalin

Szerkesztőség bejegyzett székhelye:

6065 Lakitelek, Szentkirályi út 2.

Levelezési cím:

6065 Lakitelek, Pf. 53.

Honlap: <https://nmi.hu/>

E-mail: szin@nmi.hu

A lap megrendelhető:

<https://webshop.nmi.hu/>

Tervezőgrafikus:

Kovács Krisztián

Nyomda:

GyomaPress Kft.

ISSN 1416-6925 (nyomtatott)

ISSN 2416-1004 (online)

2025. DECEMBER

- 3 Nagy Edina: Az örökség erejével
- 4 Gyöngy Péter: Makoldi Sándor magyar festő – egy kiállítás a Pesti Vigadóban
- 5 Vetró Mihály: A világ lelke rajta – kurátori bevezető

I. JEL-KÉPZŐ. MAKOLDI SÁNDOR MAGYAR FESTŐ – KIÁLLÍTÁS A PESTI VIGADÓBAN

- 8 **Závogyán Magdolna:** Képekbe rótt üzenet – államtitkári köszöntő
- 10 **Pap Gábor:** Jel-képző. Makoldi Sándor magyar festő kiállításmegnyitója

II. MAKOLDI-SZELLEMISSÉG EGY KORAI FESTMÉNYEN

- 16 **Harangozó Katalin:** A látható világon túl
– Makoldi Sándor Halál Rómában című festménye a Magyar Nemzeti Galéria Jelenkori Gyűjteményében

III. NÉPMŰVÉSZET – KORTÁRS MŰVÉSZET

- 20 **Galánfi András:** Népművészetünk továbbélésének esélyei és Makoldi Sándor személyes példája
- 22 **Gyöngy Péter:** Egyetem Galéria és szerves műveltség – Debrecen
Egy kortárs művészeti- és közművelődési műhely az anyanyelvi műveltség szolgálatában
- 28 **Makoldi Sándor Gyula:** Örökölt hagyomány megélése a szobraimon keresztül
- 32 **Földi Péter:** Gondolatok Makoldiról
- 34 **Szántai Lajos:** Makoldi Sándor mitikus világképe és történelemszemlélete
- 38 **Pap Gábor:** A teremtő Ige megszólalása a Makoldi-életműben

IV. A VILÁG-KÉP BEN. MAKOLDI SÁNDOR VIZUÁLIS ANYANYELVI NEVELÉSÉRŐL

- 44 **Bobonkáné Papp Antónia:** Az Élet-Virág jel adománya
- 48 **Bódi Ildikó:** A mindenséggel mérd magad! – Az organikus szemléletű rajztanítás csillagnyi módszeréről
- 52 **Győri Balázs:** Elvetett mag
- 54 **Gyöngy Enikő:** Makoldi Sándor „beavatás-pedagógiája” – Személyesség és élményalapúság
- 58 **Láposi Terka:** Van-e a világnak közepe?
- 62 **Makoldi Gizella:** A való hites vára
- 64 **Tarnóczi József:** Művészet, mint felkészülés az események magasabb szférájába – Megjegyzések Makoldi Sándor festészeti és művészetpedagógiai alapállása kapcsán
- 68 **Dr. Molnárné Ötvös Tünde:** „Engedjétek hozzám jönni a kisgyermeketek...” Egyházművészet és gyermeki vizualitás
- 72 **Tulipán Tamás:** Makoldi-elvek a történelmi újrajátszásban
- 74 **Harangozó Imre:** „Minden fény a fényét tőle kapja...” A FÉNY, amire M. S. Mester hangolt bennünket
- 78 **Kovács Dóra:** Makoldi Sándor élménypedagógiája
- 80 **Miklya-Luzsányi Mónika:** A Világkerekítő mester – mese
- 84 **Horváth Szilárd:** Alapkövek
- 86 **Makoldi Sándorné:** Népművészet – kortárs művészet – Makoldi
- 90 Szerzői bemutatások

Az örökség erejével

Kedves Olvasó!

Vannak életművek, amelyek nem csupán műtárgyakban vagy az emberek emlékezetében élnek tovább, hanem abban a belső iránytűben is, amely segít eligazodni világunk változó jelenségei között. Makoldi Sándor munkássága ilyen örökség, olyan szellemi tartás és alkotói következetesség megtestesítője, amely egyszerre merít a hagyomány mélységeiből és a jelen kérdéseire válaszoló kortárs gondolkodásból.

Ez a tematikus szám a Jel-képző, Makoldi Sándor magyar festő tárlathoz is kapcsolódik, hiszen helyet ad a kiállításon és a hozzá kötődő eseményeken elhangzott gondolatoknak, ugyanakkor jóval túllép azok dokumentálásán. A szerzők – művészettörténészek, pedagógusok, alkotók, egykori tanítványok és a közművelődés szakemberei – különböző nézőpontokból, mégis összhangban rajzolják meg azt a szellemi tájat, amelyet Makoldi Sándor életműve megnyit: a vizuális anyanyelv teremtő erejét, a népművészetből sarjadó formakincs időállóságát és azt a belső rendet, amely művészetét végig kísérte.

A Nemzeti Művelődési Intézet számára ez a szemlélet nem pusztán tisztelt örökség, hanem a szakmai munka egyik alapvetése. A szerves műveltség gondolatköre, a közösségek identitását erősítő hagyomány és az abból fakadó alkotóerő mindennapi tevékenységünk természetes részei. E különszám annak felismerését is megfogalmazza, hogy a nemzeti kultúra nem lezárt múlthagyaték, hanem élő, tovább íródó történet, amelynek formálásában a közösségek és az alkotók egyaránt felelősséggel vesznek részt.

Hálával tartozunk mindazoknak, akik munkájukkal hozzájárultak a kiállítás megvalósításához és e lapszám létrejöttéhez. Külön köszönet illeti a Makoldi családot, amely az életmű gondos őrzőjeként és hiteles továbbvivőjeként teszi lehetővé, hogy Makoldi Sándor alkotói öröksége ma is élő erőként hasson.

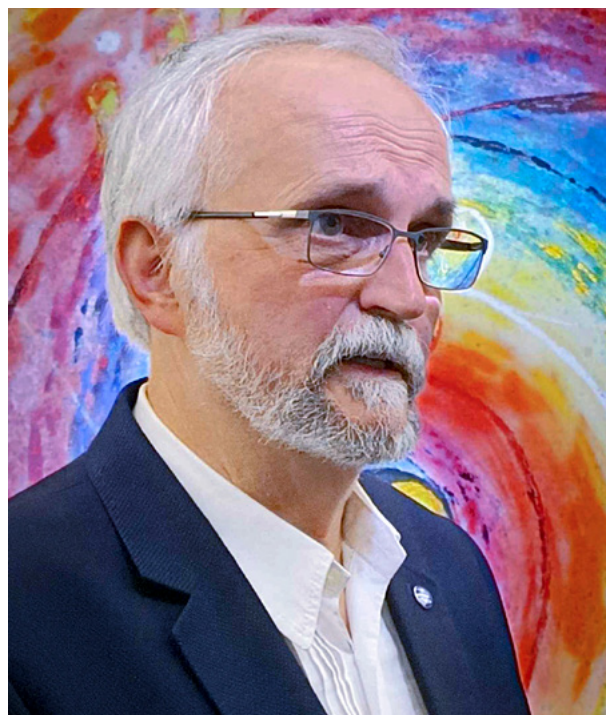
Kívánom, hogy e kiadvány olvasása segítsen felismerni és újraértékelni mindazon értékeket, amelyek közösségeinket megtartják, és amelyek Makoldi művészetében ilyen tisztán és magától értetődően vannak jelen.

Nagy Edina
ügyvezető

Makoldi Sándor magyar festő – egy kiállítás a Pesti Vigadóban

Makoldi Sándor egykori tanítványaként, az ő nevét viselő szervezeti egység, a Nemzeti Művelődési Intézet Makoldi Sándor Központja vezetőjeként nagy megtiszteltetésnek tekintem, hogy részt vehetek abban az évek óta tartó folyamatban, melynek célja, hogy – a mester által példaképnek tekintett festőóriás, Csontváry szóhasználatával – „bevezessen” egy korszakos jelentőségű életművet. S ezáltal bevezesse végre a művészeti-tudományos köztudatba, egyáltalán a magyarság gondolkodásába azt a megkerülhetetlen tudományos, kulturális és művészeti tényt, hogy van egy bármikor mozgósítható szellemi aranytartalékunk, a mi saját jogú műveltségünk, benne művészeti örökségünkkel, amelyből olyan kortárs teljesítmények szülehetnek, mint a Makoldi Sándoré. Nemcsak a zene megújításában létezik kodályi, bartóki út. Makoldi Sándor egész munkásságát képes anyanyelvi műveltségünk meg- és elismertetésének szentelte. Azért, hogy egyenlő elbánásban részesüljön ábrázoló népművészetünk a népzenevel.

Úgy érzem, a Pesti Vigadó-beli tárlat önmagáért beszélt: igen, van kodályi, bartóki út a kortárs alkotóművészetben is. Csak meg kell érteni, aztán megtanulni, és tovább kell mondani eleink képi beszédét. Csak... ekkora a feladat előttünk.

És még valami. El szokták mondani, hogy mi, magyarok nem tudunk együttműködni, két magyar rögtön három pártot alapít, és így tovább. Ez a kiállítás eleven cáfolata a rosszindulatú előfeltevéseknek, mert hatalmas erők mozdultak meg azért, hogy egy kiemelkedő nemzeti érték végre méltó módon jelenjen meg. A Magyar Művészeti Akadémia, annak Népművészeti tagozata, a Hagyományos Mesterségek Oktatásáért Alapítvány, a Nemzeti Művelődési Intézet, benne a Makoldi Sándor Központtal és ami a legfontosabb, a Makoldi család összefogásával egy páratlan erejű kiállítás és egy nagyszerű katalógus született erre a jeles évfordulóra.

A két hónapos rendkívüli tárlat összegzéseként átnyújtjuk a kedves Olvasónak a SZÍN Közösségi művelődés című folyóirat számát, mely a Jel-képző kiállítás megnyitóján és a kapcsolódó rendezvényeken elhangzott magvas gondolatokból ad ízelítőt.

Kívánom, hogy szeretett nemzete tudjon is élni ezzel a Makoldi Sándor által teremtett hatalmas szellemi-lelki erőforrással...

Gyöngy Péter

A világ lelke rajta – kurátori bevezető

Játsszunk el a gondolattal: Ha Makoldi Sándor nem hagy ránk egy világgraszoló festői életművet, ha nem festi meg méretében és hatásában is nagyszabású képeit, ha mindössze azt az egyetlen, néhány vonalból álló folyamatábrát készíti el, amelyet a debreceni televízió által forgatott, Az én reformációm című filmben vet papírra a Mester – nos, akkor is megteremti képi anyanyelvünk alapjait. A kiállításunk központjában képernyőn volt követhető, ahogy keze alatt a TeremTő középPontból Nő növényi nyúlánk alakzatból Nyúllá, majd a Túlról érkező Turul által – fején átbucskázva, majd fülét hegyezve – Szarvassá válik, és mondandójával olyan erős világot teremt, mely alap lehet a továbblépésre, a fejlődésre.

Hát ez az út, amit anyanyelvi szinten, vizuálisan is megélve Magyarországon egy magyar festőnek járni kellene. És ha ezt tanítjuk, akkor nem veszítettünk egy anyanyelvet. Így fogalmazta ezt meg Makoldi Mester szavakkal. Mert nemcsak a hatalmas képek (nagyképű festőnek is nevezte magát), hanem a hatalmas szavak mestere is volt. Nem lehetett nem figyelni rá, minden fontos mondat után hagyott időt a megértésre, megvilágosodásra, és jellegzetes mosolyával nézett a hallgatóra. Számtalanszor figyeltem, amint a Nádudvari Iskolában körbeülték a tanítványaink, szemükben tükröződött a Mester fénye, lelkükben világ teremtődött. Magyarul.

De megfestette képeit, és mindjárt akkora hatással, hogy ellenhatásként be is tiltották első kiállítását Debrecenben, 1972-ben. Ez tette talán akkor ismertté, hiszen onnantól a helyi értelmiség zárandokhelye lett az Arany János utcai lakás.

Ekkor már gyűjti, vizsgálja az ácsolt ládák jelvilágát, és megfesti első monumentális képét, a Törvényt, amiben Lükő Gábor felismeri az ácsolt ládák üzenetét is.

A népművészet hatása megmaradt, sőt fölerősödött képein a következő 45 évben, bár többen próbálták ettől eltéríteni, mondván, ahhoz, hogy elismert művész lehessen, határolódjon el a magyar hagyományoktól! A válasza erre mindig ez volt (ami jól mutatja kiváló humorát, amiben nem ismert tréfát): Nem akarok én művész lenni, nem vagyok én se mű, se vész, egyébként is a művészetel csak a baj van, hiszen az angolok szerint is art.

Magyar festő akart lenni (nem csak magyarországi). És ez sikerült is neki, a Pesti Vigadó-beli kiállítás megmutatta, hogy aki nyitott a magyar lélek formáira, nem tud szabadulni a Makoldi-képek hatásától. Már rendezés közben – amiben 12 kiváló tanítványom segített – végig éreztük azt a megerősítő hatást, amely a festményekből áradt, a fiatalok ezt meg is fogalmazták. Ahogyan a kiállítás látogatói is rendszeresen megélték és ki is fejezték ezt az élményt. És Pap Gábor is rámutatott megnyitóbeszédében az Erőhívás sorozat kapcsán, hogy itt nemcsak erőhívásról, hanem erőadásról is szó van.

Így mindannyiunk és a világ szerencséjére gondolatjatekünk csak hipotézis maradt: Makoldi megfestette hatalmas erőket mozgó remekműveit, és ránk hagyta. A magyarságra és a világra. A magyarság érti, érzi, fogadja. Ha egyszer a világ is nyitott lesz a befogadására, az a továbbélését, megmenekülését, feltámadását jelentheti. Most már a világ lelke rajta.

Vetró Mihály

JEL-KÉPZŐ.

Makoldi Sándor
magyar festő

Kiállítás a Pesti Vigadóban

I.

ZÁVOGYÁN MAGDOLNA

Képekbe rótt üzenet

– Államtitkári köszöntő

(Elhangzott 2025. július 5-én, a Jel-képző.

Makoldi Sándor magyar festő című kiállítás megnyitóján)

TISZTELT ÜNNEPLŐ KÖZÖSSÉG!

A Teremtő kifürkészhetetlen akaratából olykor születnek emberek, akiknek alakja és életműve elegánsan dacol a tér-idő dimenziókkal. Ha nem lennének a nemzetnek mindig újabb táltosai, lelki közvetítői, titokzatos időutazói, lassan sorvadnának erős gyökereink, fakulna az ősi, átörökített tudás ragyogása, és szürkülnének néphagyományaink színei.

Makoldi Sándor a magyar őstitkok avatott ismerője és hiteles feltárója volt. Felkent és zseniális titoknyitogatóként pontosan tudta, hogyan és miként nyúljon tudatos és öntudatlan örökségünk finom szövetéhez. Adja magát a kérdés: honnan jött, miből táplálkozott ez a kifogyhatatlan lendület és elmélyült kitartás egy olyan korban, mely messze nem kedvezett a hozzá hasonló „küldötteknek”...

Én hiszek abban, hogy aki teremtő bölcsességgel érkezik erre a világra, az semmilyen körülmények között sem kerülheti el, hogy viszonyítási ponttá váljon. És hiszek abban is, hogy a magukkal ragadó energiák áramlásának fenntartója az elméleti gondolkodás, a kutatás, az alkotás és a tudásátadás egyensúlya. Ez a kifinomult harmónia adja azt a páratlan teljességérzetet, amely a Makoldi-univerzumot jellemzi.

Makoldi, a festő, a tanár a néprajztudós - de leginkább az ily módon besorolhatatlan Jelenség - szemlélet- és közösségformáló életművet hagyott szeretett nemzetére. Szemet és szívet gyönyörködtető munkái mély jelentéssel bíró jelképrendszerek bonyolult metszetében született szakrális vallomások magyarságunkról, a néplélekről és a transzcendens világhoz való kötődésünkről.

Képei előtt állva erős az érzés, hogy kimond helyettünk dolgokat. Mélyen lakozó ősi titkokat, melyeket mi magunk sokszor nem tudunk értelmezni, nem merünk szavakba önteni. Makoldi valójában a mi szemünkkel és a mi kezünkkel festett. A magyarság egy, közös Szemével és Kezével. Ő maga is azt vallotta, hogy ha a beszélt és írott önkifejezés mellett népzeneink és néptáncunk anyanyelv, akkor a körnek szükségszerűen be kell zárulnia az alkotó anyanyelvvvel - azzal a képzőművészeti megnyilvánulással, amely az ösztönös, spirituális, gyermeki lélekközelségből táplálkozik. Egy helyen így fogalmazott: „Közben a népművészetről is „kiderült” - mert megtapasztalták hogy mély tartalmakat, tapasztalatokat hordoz, s ugyanazon szemlélettel, mint a gyermekrajzok. Bebizonyosodott, láthatóvá, tapasztalhatóvá vált, hogy ez a természetes, vizuális anyanyelvünk. S a vizuális „tárgyalkotó” népművészet egyenrangú a szóbeli hagyatékunkkal: kép-jel és szó-kép egybecseng a magyarban.” Ezt látjuk ma itt: jeleket, képeket, jelképzést - a kapcsolódó szóképek pedig itt kavarnak gondolatainkban. A képek szimbólumvilága tiszta forrásból merítkezve tükrözi a magyarság ősi világképét.

Makoldi Sándor azok közé a merész, nonkonformista, nyughatatlan és szabálytalan gondolkodók közé tartozott, akik büszkén és következetesen elutasították a materialista - vagy egyszerűen nyugati típusú - szemléletet a magyarság eredetéről. Azok közé, akik az igazságot mélyebb, távolabbi, spirituálisabb dimenziókban keresték - és találták meg.

Ezek a nagyszerű Kutatók és nagyszerű Magyar Emberek mélyen hittek és hisznek abban, hogy a magyar népi kultúra ősbibb és szakrálisabb tudást őriz, mint amit a köztudat vagy a tudományos kánon elismer. Ki merték mondani, hogy népi, szakrális hagyományvilágunk és motívumkincsünk kódolt tudást hordoz - egy kiforrott világrend leképezését, a lélek, a szellem és az anyag magas szintű szintézisét. E körök tagjai rendületlenül vallják, hogy mi, magyarok, gyönyörű egyszerűséggel, genetikusan hordozzuk e világ dekódolásának képességét - csupán meg kell tanulnunk élni vele.

Kultúránk szerves, szervült - azaz elválaszthatatlan része életünknek, nekünk magunknak - bármerre is sodor egyéni sorsunk. Mondhatnánk, hogy Makoldinak mindennek tudatában könnyű dolga volt - mert úgy festhetett, mintha valaki vezette volna a kezét. Ösztönösen, mélyről, akár csukott szemmel.

Természetesen a festőnek soha sincs könnyű dolga, esetében mégis érezzük a vezetést, az alkotófolyamat természetes, mélyről fakadó folyását, a kézzel fogható, élő hitvallást. A Mester 80 éve született. Még csak 80 esztendő lenne. A Teremtő szándéka azonban felettünk áll. Nekünk az Ő akaratában megnyugodva most feladatunk és felelősségünk van. Monumentális öröksége kötelez. Ezt a felelősséget átérezve adományozta tavaly a Magyar Művészeti Akadémia közössége a Postumus Honoris Causa megtisztelő címet és ezért került most sor a kerek évforduló fókuszában erre a kiállításra itt, a magyar művészeti élet szellemi központjában.

Makoldi Sándor: Erő-hívás 1. Kezdetben vala (Fotó: Gyöngy János)

Makoldi Sándor kivételes életműve útmutatás mindazoknak, akik keresik a gyökereket, keresik a válaszokat a létezés, a közösségben létezés mibenlétéről, a minőségi értékteremtés lehetőségeiről. Mi, akik a közösségi művelődés reformján, a helyi közösségek módszeres megerősítésén dolgozunk, kezdettől hisszük, hogy - jóllehet a minőségi szakmai munka az origo - ám önmagában nem elegendő. Mert identitásunk gyökerei mélyes mélybe nyúlnak, őseink felhalmozott és átörökített tudása a vérünkben van. Ezért vállaltuk fel, hogy a szerves magyar műveltség gondolatkörét, melyet Makoldi is vallott - törekvéseink katalizátorának tekintjük. Tudjuk, hogy soha nem szűnünk meg adósok lenni hiedelem- és mítoszvilágunk megismerésével és megismertetésével. Nem lankadhatunk fiataljaink nevelésében, identitásuk alakításában, a példamutatásban és a közösségépítésben.

Kegyelem, hogy a Makoldi-univerzum tovább élhet és gyarapodhat családtagjai napi szintű tanúságtétele és a Makoldi Sándor Központ magas színvonalú szintetizáló szakmai munkája által. Kegyelem, hogy ez a kiállítás is úgy tud szakadatlan mozgásban maradni, hogy a befogadást számos avatott kísérő aktivitás segíti - kimozdítva ezzel az anyagot a statikus létezésből, felemelve az elmét a komplex gondolatkör magasságába.

A Magyar Művészeti Akadémia Népművészeti Tagozata, a Nemzeti Művelődési Intézet, annak Makoldi Sándor Központja, valamint a Makoldi család példaértékű összefogásában született csodálatos, misztikus tárlat minden bizonnyal beég mindazok lelkébe, akik ellátogatnak ide. Itt minden látogató egy mély önismereti utazásra indul - saját magyarsága és identitása végtelen útjain.

Fogadják szívből jövő köszönetemet és elismerésemet a kulturális kormányzat és a nemzet nevében azért az elkötelezett és fáradhatatlan munkáért, melynek nyomán mindez megvalósulhatott.

A Szuszékokra Rótt Üzenet értőjének Képekbe Rótt Üzenete itt van most körülöttünk. Tapintsuk, értsük, éljük, érezzük és vigyük magunkkal ezt az üzenetet, mert erőt és hitet ad a zarándokutunk megjárásához.

Nagyrabecsüléssel,

Závogyán Magdolna
kultúráért felelős államtitkár

PAP GÁBOR

JEL-KÉPZŐ. Makoldi Sándor magyar festő kiállítás megnyitója

(Elhangzott 2025. július 5-én)

Makoldi Sándor 8 esztendeje hunyt el és 80 éve született. Mi is történt 80 évvel ezelőtt? Ledobtak egy atombombát. 1945. augusztus 6-án az emberiség addig soha nem tapasztalt mértékű veszteséget szenvedett. A magyarság romokban volt, átestünk már az úgynevezett felszabaduláson is. Ugyanakkor a Makoldi-családot is szétesett állapotban találjuk, hiszen az apa távol van tőlük, az anya menekülés közben, idegen országban kell szembenézzen a szülés keserűségével. Amit veszteséget el lehet képzelni ebben a három lépcsőfokban, a család, a nemzet és az emberiség nagyságrendjében, az mind osztályrészünkül jutott. Ezért gondoltam én, amikor Makoldi mester eltávozott közülünk, hogy mintha a Jóisten kárpótolni akart volna bennünket mind a három szinten. A családnak adott egy olyan családfőt, ma már egészen ritka ajándékként, akire fel lehet nézni. Akinek úgy volt tekintélye, hogy azért meg is dolgozott, azt meg is érdemelte, ugyanakkor nem élt vissza vele. Gyakorlta, de csak a szerető gondoskodás szintjén. Ennek a gondoskodásnak az eredményeit mára közvetlenül megtapasztalhatjuk: valamennyi családtagja maximálisan ki tudta fejteni a képességeit, ami az ő esetükben kivételes művészi adottságokat is jelent. Van, aki a régészet területén alkot maradandót, van, aki a képző- és az iparművészet határterületén, van, aki szobrászként jeleskedik. És van, akiről külön is meg kell emlékeznünk. Makoldi Sándorné Pap Gizella a mester életében is, mint méltó élet- és művész-társ, eltávozása után is, mint a hagyatékok gondozója, lenyűgöző mértékű és hatékony munkát végez. Sorozatban jönnek a kiállítások, sorra jelennek meg az életmű különböző fejezeteit összefoglaló kiadványok. Ennyit röviden arról, mit kapott a Jóistentől a család ama bizonyos történelmi mélyponton az újszülött Makoldi Sándor személyében.

Hogy a nemzet mit kapott, azt ma már ugyancsak elég pontosan meg tudjuk fogalmazni. Közvetlenül a halálhír vétele után, az első sokk csillapultán ezt így próbáltam összegezni:

„Mit kapott a nemzet? Kivételesen széles körű tudású, és ami ennél is fontosabb, példátlanul nagy hatású, sokak által tisztelt és rajongásig szeretett pedagógust. Az érték, amellyel ezen az útvonalon gazdagított bennünket, felbecsülhetetlen. Minőségérzékelése itt is, nemcsak a festészet kérdéskörében, kivételesnek bizonyult. Mint ahogy az a nemes igyekezete is, hogy a keze nyomán virágzásnak indult tehetségeket nem lanyhuló igyekezettel serkentse jó, és még jobb gyümölcsök hozatalára.”

Hogy az emberiség mit kapott? Olyan kincset kapott, amit nem tudott, talán nem is lett volna hajlandó megismerni, de bizvást elmondhatjuk, nem is érdemi meg. Itt olyan értékek vannak, amiket nem tud magáévá tenni a napjainkban ész, és főleg lélek nélkül globalizálódó világ. Elsősorban nyelvi okok miatt, de azért sem, mert az ilyenfajta értékeit már régen leselejtezte vagy aprópénzre cserélte, ha egyáltalán voltak neki sajátjai. Pedig a mester a maga művészi teljesítményével – mi nek féljünk a nagy szavaktól? – az egész emberiséget gazdagította. Ha ismerünk olyan teljesítményt ezen a téren, amelynek a jelentősége minden kétséget kizáróan túlnő az országhatáron, akkor az övé bizonyosan ilyen. Hát ennyi mindent kaptunk, mintegy kárpótlásul a mérhetetlen súlyú megpróbáltatásokért, a Jóistentől Makoldi mester megérkezésével, 1945. augusztus 6-ától 2017. július 22-ig, folytatólagosan.

De ma már 2025-öt írunk, nem elégedhetünk meg ennyi tanulsággal. Újabb kérdés: hogyan jutottunk el egyáltalán a Makoldi-jelenségig? Tudjuk, hogy példaképe nagyon korai időktől kezdve Csontváry volt. Ez nem kétséges, maga tanúsította, mégsem Csontvárytól elindulva juthatunk el a legrövidebb útvonalon mesterünkig. Tapasztalati tény: Csontváryt nem lehet a szó szokványos értelmében követni. Nem lehet úgy indulni egy művészpályán, hogy mindjárt az indulásnál hozzáigazítom a további lépéseimet. Van viszont egy olyan útvonal, amely nagyon szépen kirajzolódik a magyar művelődés történetében, és amelyen végighaladva egyenesen őhozzá, M. S. mesterhez jutunk el. (A monogram használatát nem írónia, hanem a tisztelet indokolja, ahogy más tisztelőinek a szóhasználatában is.) Ez az út nagyjából a reformkornál indul, amikor honfitársaink rádöbbennek, hogy érték magyarnak lenni, és ehhez képest kellene már alakítani a művelődésünket is. Ám a képzőművészetben ez idő tájt nincs még olyan „hazai termék”, pontosabban: nem mutatkozik olyan alkotóművész, aki ezt a feladatot egyáltalán komolyan venné, és ennek megfelelően alakítaná a maga munkásságát. Erre még nagyon hosszú ideig kell várni. Ilyen nyersen feltenni a kérdést, és megkísérelni a válaszadást is – erre a millennium kínálta az első látványos alkalmat. Ekkor nagyon sokféle arculatú nemzeti értéket kellett összegyűjteni, a legkülönbözőbb műfajokból, a legkülönbözőbb ágazataiból a kultúrának. És ekkor kezdett ráébredni a közéletünk, nemcsak a művészet aktív képviselői, hanem egyéb, hazafias érzelmű hangadók személyében is, hogy az ízig-vérig magyar műveltségnek egyetlen igazi forrása van, az pedig a népművészet. És ez onnantól hol láthatóbban, hol fű alatt azért egyetlen vonulatot mégiscsak képviselt, és ez a vonulat mindmáig eleven maradt. Egy évszázadra rá aztán ennek a vonulatnak az érett és nagyhatású képviselője lett Makoldi Sándor.

Milyen állomásai vannak ennek a vonulatnak? Először is a szecesszió alkalmat adott rá, hogy szélesebb körben lehessen mintának tekinteni különböző korok és tájegységek kulturális javait, ne csak az akadémizmus kitaposott útján, mely egyenesen vezetett a reneszánsztól a XIX. század végéig. Nemcsak ez a tájékozódási lehetőség létezik, vannak más források is. Ebben a vonatkozásban a Gödöllői Iskolának volt komoly szerepe. Gödöllő vezető mestere, Körösfői Kriesch Aladár például a Körösfői nevet pontosan azért vette föl – ez nem az eredeti családnéve volt –, mert a kalotaszegi varrottasok robbanásszerű megjelenése a századforduló körüli időszak közművelődésének életterében arra indította, hogy ezek egyik legismertebb forráshelyének nevét előnévként fölvegye. A másik vezető mester ugyanitt, Gödöllőn Nagy Sándor, a harmadik Toroczkai Wigand Ede. Miért kell mind a hármat megemlítenünk ehelyütt? Azért, mert hármuk művészetében értek össze azok a szellemi vonulatok, amelyek végül is, jó fél évszázaddal később a Makoldi-

életműben egyesültek. Az egyik: a népművészet hiteles emlékeinek felkutatása, okkal-móddal történő közvetlen felhasználása, illetve továbbgondolása, továbbbérlelése. A másik: a mondai hagyományok komolyan vétele és beépítése az így teljessé érő, egyetlen, egységes életműbe. Ez utóbbi érdeklődési irány, a népmondáink iránti vonzódás elsősorban Nagy Sándorra jellemző, de alig csekélyebb mértékben Toroczkai Wigand Edére is. Gondoljunk csak a marosvásárhelyi Kultúrpalotára, amelynek üvegablakait ők ketten töltötték be egyrészt ballada-, másrészt monda-illusztrációikkal. Nagy Sándor a balladafeldolgozásban remekelt, Toroczkai Wigand Ede a Csaba-monda eseményeinek megörökítésében. Az utóbbi mester ugyanakkor behívta a tájékozódási körbe a csillagos eget, méghozzá olyan hatékonysággal, hogy az innentől kihagyhatatlanná vált az igényesebb alkotótársak, illetve utódok szellemi kellektárából. Ezt a tájékozódási irányt nehéz lenne nem észrevenni a Makoldi életműben! Bizony ez a három, a mondavilágunk, népművészetünk és a csillagos ég együtt vált élő hagyománnyá az ő munkásságában.

Gödöllő után a következő állomás, amelyen tovább érlelődhetett a népművészeti örökség: Hódmezővásárhely, 1960-as, 70-es évek. Ekkor robban be, no nem nagy robajjal, inkább csak szelíd pukkanással, a „Bartók-i modell”. És vele nagyjából egyidőben a táncház-mozgalmak, a maga kezdeményező, illetve műélvező közegével, a „nomád nemzedékkel”. Ekkor üti fel a fejét egy olyan jelenség, amelynek idősebb kortársaink közül sokan a tanúi lehettek, hogy igényesebb festőművészek műtermébe nem lehetett úgy beállítani, hogy ott ne szóljon már eleve a Cantata profana. Ez a nyilvánvalóan népi műveltségben fogant zenemű valóságos himnuszává vált egy művésznemzedéknek. Körülbelül ezen lehetett lemérni, érdemes-e a házigazdával egyáltalán szóba állni. Mindenesetre elindult, pontosabban bátoritanul, lopva, de immár feltartóztatathatatlannal újraéledt az a közművelődési irányzat, amelynek képviselői ismét eleven forrásnak tekintették, jobban mondva merték annak tekinteni a saját népi műveltségünket, beleértve mondai történelmünk esemény-kínálatát is. Ez a művészet-, tágabban művelődés-eszmény szökkent szárbá, majd teljesedett ki az utolsó századforduló tájára Makoldi Sándor munkásságában. De kanyarodjunk csak vissza Hódmezővásárhelyre!

A hatvanas évek közepén járunk. A vásárhelyi művészkolónia legkiválóbb képviselői, akik ekkortájt „népieseknek” számítottak, és emiatt időről-időre kabarészintű kritikai ínyenckedések céltábláivá is váltak, a Cantata című egykorú, széles körű visszhangot kiváltott tévéfilm tanúsága szerint a következők voltak: Szalay Ferenc, Németh József festő-, Samu Katalin szobrász- és Kajári Gyula grafikusművész. Ebben a sorrendben szerepeltek a filmekben. Érdemes idézni Szalay Ferenc nyilatkozatát:

„Én csak akkor érzem, hogy amit alkottam, a művem beérett, ha mellé teszek egy népművészeti alkotást, és megállja a helyét mellette.” Kajári Gyula műtermének falai pedig ki voltak tapétázva Kodály-idézetekkel. Nem véletlen, hogy Makoldi Sándor legközelebbi jó barátja, Földi Péter, ugyancsak kiállított velük, még hozzá fő művel szerepelt az egyik évadzáró tárlatukon. Tehát a vásárhelyi gondolat nem szárnyalt fel hiába, vagy éppen eredménytelenül, de végül is nem lehetett tartós, netán meghatározó élményforrás Makoldi mester számára. Maga Szalay Ferenc is aránylag hamar visszakozott, a figuralitásnak egy jóval magyarázkodóbb vonulata felé kanyarodott el a mozgáspályája. Olyan fokú elvonatkoztatásig, amit például Makoldi Sándor Keresztút című alkotásán megcsodálhatunk, soha nem merészkedett el, pedig a tehetsége meglett volna hozzá. Nem véletlen, hogy fő műve a Cantata profana, annak is az ötrészes, oltárszerű megfogalmazása lett.

Aztán eljött az 1977-es év, amely kétszeresen lett jelentős, most már kifejezetten Makoldi Sándor életében. Munkahelye ekkor már jó ideje Debrecenhez kötötte, itt is lakott családotól. Debrecenről tudni kell, hogy ebben az időben az ország kulturális fővárosa. Hosszú ideig az is maradt. A hosszú távra szóló, hazai értékek szülőföldje ekkoriban nem Budapest volt. hanem az értékeket csendben, ám állhatatosan előteremtő és védelmező cívis város. Hogyan történhetett meg ez? Úgy, hogy volt egy magja, amely körül kibontakozhatott, lüktető, élő minőségként. Kiféle-miféle volt ez a mag? Makoldi Sándornak hívták. Nem tudott az ember úgy érkezni Debrecenbe, hogy ne tárt karokkal várták volna. Ha művész volt a vendég, ha néprajzkutató, ha a közművelődés egyszerű szolgálja, mind életre szóló élményekkel gazdagodhatott nála, képeinek és/vagy páratlan értékű néprajzi gyűjteményének megszemlélése révén. Na és a beszélgetések! Tarthattak akár éjszaka-hosszat, sohasem torkollottak tartalmatlan fecsegésbe. Téma pedig akadt bőven. A nemzet bajai, a város fintorgó arculat-váltásai, a művészet szülési kínjai... ad infinitum.

Lényeg az, hogy ebben az évben, 1977-ben rendeztük a KLTE, az akkori Kossuth Lajos Tudományegyetem díszudvarán azt a kiállítást, amely már a címe szerint is a Makoldi-program életrevalóságát hirdette. Az volt a címe, hogy Népművészet – kortárs művészet, alcíme pedig: Utak a népművészetből. Mármost hihető vagy nem, a tény akkor is tény, ezen a kiállításon Makoldi Sándornak egyetlen műve sem szerepelt. Az ok: nem ez volt addig a fő vonala az ő munkásságának. Már voltak jelei, hogy ebbe az irányba fog tovább haladni, de az eredmény még nem volt annyira meggyőző, hogy egy ilyen nagyívű, átfogó igényű kiállításba be lehetett volna illeszteni a műveit.

Nagyon jó társaság jött össze akkor ezen a seregszemlén, azokból a festőkből, szobrászokból, grafikusokból, akik ilyen „narodnyik” gondolatokkal érdemben foglalkoztak, és tettek is le valamit, érett, magas művészi szintű alkotásokat, az asztalra.

A másik veszteség, amely ugyanebben az évben érte mesterünket, súlyosabbnak látszott. Mi történt? 1977-ben a zebegényi szabadiskolán közvetlenül is megtapasztalhattuk, hogy a kortárs fiatal alkotók egyre növekvő táborában már szép számmal akadnak olyan egyedek, akik kifejezetten pozitív tételként tartják számon a népművészetből fakadó jelenkori művészetet. Nemcsak mint figyelemre méltó jelenséget, de mint elérendő, megvalósítandó célt is. Makoldi mester, tanítványainak válogatott kis csapatával maga is részt vett ezen a nyári táboron. Ő is átélte, amit én, csak hogy őrá másként hatott ugyanaz a felismerés. És hát bizony ő ott megtorpant. Én pedig kaptam az őt körülrajongó családi-baráti körből egy hidegzuhanyt. Hogy miért bolondítom el Makoldi Sándort? Olyan szépen indult a pályája, lépésről lépésre szemmel láthatóan gazdagodott, az elismerések is szaporodtak, most meg... Mintha megzavarodott volna, nem tudja, merre induljon tovább, majdhogynem egészen leállt a munkálkodása. És akkor nekem el kellett szégyellnem magam, mert hogy Zebegényben állítólag az én népművészeti tárgyú előadásaim csavarták el a fejét. Annyit mindenesetre lehetett érezni, hogy ő most nagyon-nagyon fontos változás előtt áll. Ilyenkor az ember nem hamarkodja el a dolgot. Először magába száll, mert csakis ott és így található meg a jelen válsághelyzetéből kivezető utat. Ez nem konzultáció kérdése, nem is ilyen-olyan főnöktől várható utasítás. Most vagy megtalálja azt a magot, amelyből a továbbiakban termő ág fog kisarjadni, vagy azt mondja, ez az egész népieskedés egy merő butaság volt, ezt – mármint engem – nem kell komolyan venni. Mit mondjak? Mind a ketten túléltek...

Nahát innen indul az az életszakasz, amelyet ebben a kiállításban két mű már a címében is jelez. Az egyik a mester saját műve, ez egy festménysorozat, a másik a fiának, Makoldi Sándor Gyulának az egyik kisplasztikája, mindkettőnek az a címe, hogy Erőhívás. A festménysorozat jóval később született, mint a Zebegényi események, de az erőhívás innentől folyamatos. Csak annyit tennék hozzá, hogy ebben az esetben az erőhívás egyben erősugárzást is jelent. Nála sohasem egyirányú az erővel való gazdálkodás. Mindig adás, lüktető sugárzás a hívást követő válasz. Ez a kiállítás is olyan hatással van az emberre – én kétszer voltam itt rendezés közben –, hogy azt az első pillanatokban nem könnyű megrázkódtatás nélkül elviselni. Hatalmas erők működnek itt. Ha érzékenyek vagyunk magas szintű szellemi értékekre, itt olyan töménységben kapjuk őket, hogy erre bizony föl kell készülni.

Befejezésül egy-két mondat magukról a képekről. Hogy végül is mit tudott felhasználni Makoldi mester az előzőekben taglalt örökségből, arra vonatkozólag nagyon sok mindent maga is megfogalmazott különböző témájú írásaiban, így nem kell nekünk törni rajta a fejünket. A magam részéről csak annyit tanácsolhatok a tisztelt hallgatóságoknak, hogy lehetőleg ne az értelmezéssel kezdjék a műélvezést. Eléggé nyilvánvaló ugyan, hogy nagyon is van mondandójuk ezeknek a képeknek, és messzemenően lehet is őket értelmezni, de nem ez az első renden javasolható út Makoldi Sándorhoz. Ezek a képek olyan erővel szólnak, hogy nagyon alázatosan kell lennünk, ha közel akarunk kerülni hozzájuk. Először mindenképpen hagyni kell, hogy ő, a kép, és általa a mester beszéljen. Ne szakítsuk félbe a magunk okoskodásával.

Lehet, hogy az első, mellbevágó élménytől kissé megrögygyanunk, de utána kezdetünk felfigyelni rá, hogy ugyanakkor hihetetlen finomságok is kínálják magukat ezekben a képekben. Erő és finomság így, együtt, ez majdnem olyan, mintha azt mondanám, fából vaskarika. Pedig hát itt éppen erről van szó. Aztán, amikor már a finomságoknak is megengedtük, hogy hassanak ránk, akkor elkezdhetünk spekulálni. Lesz bőven alkalmunk rá, lesz segítségünk is, mert a képek készségesen fognak segíteni, néha már a címeikkel is. De semmiképpen ne mi mondjuk ki az első szót. Hát én most megköszönöm a türelmet és a bizalmat, amellyel megajándékoztak. Búcsúzásul csak annyit kérek, hogy legalább olyan szeretettel fogadják a kiállítást, mint amilyen szeretettel készültek a képek. Köszönöm, hogy meghallgattak.

MAKOLDI
SZELLEMISÉG
EGY KORAI
FESTMÉNYEN

III.

HARANGOZÓ KATALIN

A látható világon túl

– Makoldi Sándor Halál Rómában című festménye a Magyar Nemzeti Galéria Jelenkori Gyűjteményében

Makoldi Sándor Halál Rómában című festménye az egyetlen alkotás a művész életművéből, amely a Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményében található. A nonfiguratív, vastag festékrétegek felhordásával készült mű, alapszíne a rózsaszín, amelyen sárga és vöröses színfoltok, valamint fekete vonalak láthatóak. A festményt az Új Magyar Képtár gyűjteménye számára vásárolták közvetlenül a művésztől 1974-ben. Az Új Magyar Képtár festészeti gyűjteményének egy része 1987-ben került a Magyar Nemzeti Galéria Jelenkori Gyűjteményéhez. A festmény közgyűjteménybe kerülése óta – tehát az elmúlt 50 évben – nem szerepelt kiállításon és nem hagyta el a műtárgyraktárát.

A Halál Rómában Makoldi életművének egy olyan fázisában – az 1970-es évek elején – készült, amikor a művész a korábbi figurativitást elhagyva a nonfiguratív festészet felé fordult:

“Úgy akarom ábrázolni a világot, az engem körülvevő tárgyakat, ahogyan látom, s ez nem minden ponton találkozik a közízléssel. Én a nagy egészből kiszakítom a parányt, szinte mikroszkóp alá helyezem, s alakító sejteinek szövödménye, ritmusa jelenik meg a vásznon. Tagadom, hogy amit csinálok számító behódolás a nagyon divatos nonfigurativitásnak.”¹

A Makolditól származó idézet pontosan rögzíti azt a szemléletváltást, amely ezt a korszakot jellemzi. Nem trendkövetésként, hanem a valóság mélyebb rétegeinek megragadásaként értelmezi az absztrakciót – amely felfogás akár rokonítható Kállai Ernő elvont művészet-felfogásával is. A szöveg arra is rávilágít, hogy a nonfiguratív festészethez való kötődése nem pusztán formai

kísérlet, hanem szemléletmód és világmagyarázat: a látható jelenségek ábrázolása helyett a valóság belső működése kerül a fókuszába.

Makoldi Sándor egy 1973-ra datált szövegében ugyan csak saját művészi programját fogalmazza meg, amely azonban nem csupán életművének akkori helyzetére, hanem – bizonyos áthallások révén – a jelen felől vizsgálva is érvényes jelentéssel bír:

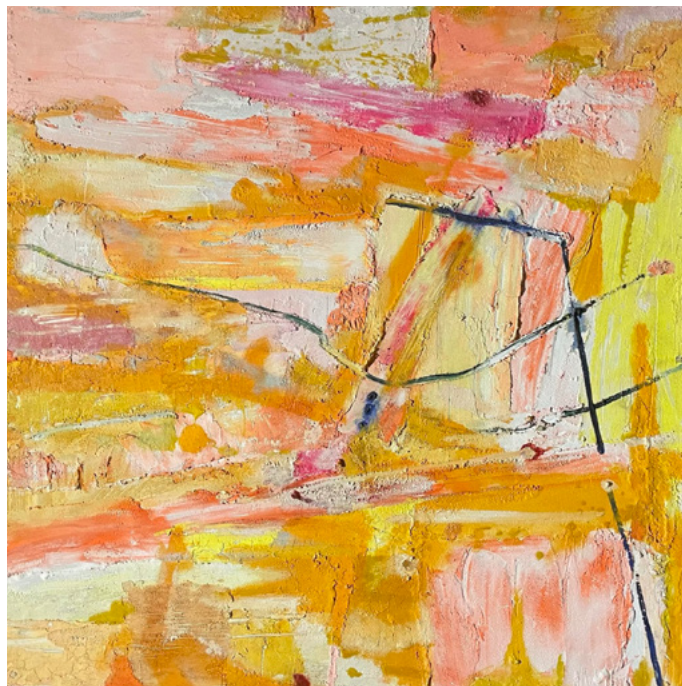
“Célom: lehetőségeimhez mérten mai létünk kifejezése. Nem volt még ember, ki megelőzte volna korát csak az emberek nem érik fel azt. Földünkön ma egyszerre több korszemlélet él. Ez az egyidejű többféleség a tér és az információk kitágulását és az egyénben való hirtelen összegződést is jelenti. Az egész világot érezzük egyszerre. Ha e sokszólamú időt egy egyenesre rendezzük, egyik része élőben mutatja a múltat, másik a legújabb jelenekeket. Mi hol vagyunk? Mekkora a szavunk? Nem lehet más célunk, mint az általunk átélt változásokat kifejezni. (Ezért hiszem, hogy a művészetek sohasem fognak elsovadni. Én ma dinamikusnak érzem a világot, tele feszültséggel. Ez az életérzés jön elő képeimen és az élményekben is ezek érdekelnek, izgatnak. Minden művészet forrása, a természet is új tartalmakkal telítődik ma. A teret, amit a dinamika, energia éltet, régen csak a Nap látványa törte át. Ma a reflektorok és egyéb erős fények öntereteket teremtenek, kilépnek a reneszánsz perspektívából. Ezek mozgása, sebessége az élmények többidejűségének kifejezését is szükségessé teszik. Ha őszinték akarunk lenni korunk realitásaihoz, törvényszerűen jutunk el az absztrakción keresztül a nonfiguralitásig. Ami nem a figuralitás tagadása, hanem az élmény sokrétűbb, igazabb kifejezése.

Nem őszinte ember, aki elítéli az újat, legfeljebb értetlen, sajnálatra méltó, hiszen életét sem érti, a múlt pedig elérhetetlen nosztalgia számára.”²

Makoldi festői gondolkodásában kitüntetett jelentőséggel bír a Nap motívuma, mint az életet fenntartó kozmikus energia forrása. A színt a fény által láthatóvá váló, Napból származó energiaként értelmezi, amely metafizikai jelentéssel is felruházódik. A Nap a lét alapfeltétele: fény, életető energia, míg hiánya sötétséget és halált eredményez.³ A Halál Rómában kompozíciójának és színeinek értelmezéséhez hasznos fogódzót adhat Vaszilij Kandinszkij festészetelméleti írásainak vizsgálata, amelyben azt fejti ki, hogy az absztrakt művészet képes segíteni abban, hogy túllássunk a látható világunk határain. Kandinszkij a forma és a szín, a spiritualitás és a hagyomány vizsgálatán keresztül tárja fel a művészet lélekre gyakorolt hatását, a színeket is spirituális erőkként értelmezi. Ennek segítségével feltárhatjuk, hogy miként válik Makoldinál a sárga a lét fényének, a vörös az életerő és dinamika hordozójává, míg a fekete az energiavesztés, a halál metaforájává.⁴ A fehéres-sárga színfoltok, a Nap fényéhez hasonló minőséget jeleníthetnek meg, amely az aktív, sugárzó energiával azonosítható. A sárga Kandinszkij szerint is pozitív,⁵ előretörő erő: a közelség, a dinamizmus, a kiáradás színe. A vörös, különösen annak világos árnyalata, a meleg, diadalszerű energia hordozója, az öröm és az erő kifejezője.⁶ A narancs pedig – a vörös és sárga határán – sugárzó és egészséges fényminőségként jelenik meg.⁷ Kandinszkij színelmélete spirituális-pszichológiai alapú, a színeket energetikai-spirituális jelenségként értelmezi, amelyek formai megfelelőikkel együtt képesek közvetlenül a lélekre hatni, s így önálló „belső nyelvként” működnek a művészetben.

Kandinszkij mellett Makoldi 1970-es évek eleji művészetében tetten érhető Johannes Itten színelméletének, valamint Paul Klee organikus geometriájának hatása is, miközben művészetpedagógiai vonatkozásban is kötődik a két mesterhez. Ittennél a színek öszeszmék, amelyek a fény által válnak láthatóvá. A fény ezáltal - Itten értelmezésében - a világ ősjelensége, amely a világ szellemét nyilatkoztatja ki a színekben.⁸

Kleenél a geometriai formák egy belső természeti logika alapján alakulnak. A Senecio című alkotásban, világosan megfigyelhető az a törekvés, hogy a kompozíció egyszerűségével és a játékos vonalvezetéssel visszatérjen egyfajta eredeti, tiszta vizuális nyelvhez. A festmény Klee művészetének alapelveit demonstrálja, amelyben az egyszerű grafikai elemeket a művész elméjéből származó energia hozza mozgásba.

Makoldi Sándor: Halál Rómában (1970-es évek eleje)

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy a Halál Rómában című festmény végsőkéig absztraháló, erőteljes színekből felépített kompozíció, amely önállósult erővel bír, nem a látható világ másolata, hanem belső tartalmak, érzések, szellemi erők megjelenítése, ugyanakkor magában hordozza a valóság anyagi és energetikai komplexitását. Az a nonfiguratív festészeti hagyomány, amelyhez a Halál Rómában is köthető, spirituális eredetű, amelyben a művészet szakrális gyakorlatként működik: célja nem a formai reprezentáció, hanem az anyagi világ mögötti kozmikus rend érzékeltetése. A mimézis elhagyása ebben az értelemben visszatérés a világban működő szellemi rendhez.

¹ Népújság, 1971. május, 22. évf. 106. szám, Makoldi Sándor egri tárlata elé

² Makoldi Sándor festőművész (1973) - Magyar Nemzeti Galéria Jelenkori Gyűjteményének archívumában

³ Művészet, 1979, 20. évfolyam, 1-12. szám, 1979 / 1. szám Makoldi Sándor: A minőségek hierarchiája - avagy Csontváry és a forgatott perspektíva 1979, 18. oldal

⁴ Wassily Kandinsky: Concerning the Spiritual in Art, Penguin Classics UK, 2024, 70-71. oldal, "(...) black, it acquires a tone of mourning, a despair that is beyond human grief."

⁵ U.o., 71. o. "Yellow tends to a sense of urgency" és "a predominantly yellow painting always emanates a spiritual warmth"

⁶ U.o., 75. oldal. "A warm, light red (such as saturn red) has a certain resemblance to a mid-range yellow (and indeed it contains a good deal of yellow pigment), evoking the feeling of strength, energy, aspiration, determination, joy, and even pure triumph. Musically, it recalls the blast of the fanfare, with an overtone of tuba: strong, persistent and rather intrusive. In a mid-range tone like vermilion, red acquires an acute emotional quality: blazing with passion, it is a self-assured force that is not easily drowned out; it can however be extinguished by blue, like red hot iron plunged into water. This red cannot tolerate anything cold; it loses its sense of itself and with it its resonance."

⁷ U.o., 73. oldal "the active element of yellow combined with red = orange" és "When warm red is enhanced by its kindred yellow we have orange. This combination makes red's motion within itself start to shift towards yellow's radiating, eccentric motion, its tendency to seep into its surroundings. However, red, an integral component of orange, lends this colour an earnest touch, like someone convinced of his strength; it evokes a sense of the vigour of rude health."

⁸ Johannes Itten: A színek művészete - Tanulmányi kiadás - A szubjektív élmény és objektív megismerés mint a művészethez vezető utak, fordította: Karátson Gábor, 1978, Corvina, 10. oldal

NÉPMŰVÉSZET –
KORTÁRS MŰVÉSZET

III.

GALÁNFI ANDRÁS

Népművészetünk továbbélésének esélyei és Makoldi Sándor személyes példája

(Elhangzott 2025. augusztus 6-án, a Népművészet –
kortárs művészet című konferencián)

Kodály Zoltán mondta: „Az általános emberit minden nép csak nemzeti sajátosságain át közelítheti meg”. Hogyan tudunk az egyetemes emberi kultúra maradandó értékeihez eljutni, s azokat magunkévá tenni? Csak úgy, ha azonosságunkat megtartjuk. Sütő András szavaival: „Vagyunk, akik voltunk, s leszünk, akik vagyunk.”

Napjainkban épp az a legsúlyosabb bajunk, hogy a minket körülvevő világban egyre nagyobb az értékzavar. A tömegkultúra olyan mennyiségű értéktelen selejtje áraszt el bennünket, hogy egyre romlik ítéloképességünk, s ha valaki ma ebből a harsogó, magát kizárólagosnak hirdető értéktelen tömegkultúrából mégis szeretne az emberi kultúra igazi értékeihez eljutni, ez főként azért nem sikerül, mert egyre jobban elveszti azonosságát.

Mintha Ady Endre sötét jóslata teljedne be egyre jobban rajtunk: „Fölvaszt a világ kohója, Elveszünk, mert elvesztettük magunkat”.

De hol találjuk meg magunkat, hogy megmaradjunk, s az értékek birtokába jussunk? Csak a néphagyományban, s az abból kinövő, abból táplálkozó alkotásainkban. Íróink, költőink, nagy muzsikusaink, képzőművészeink olyan alkotásaiban, melyek sikeresen tudták ötvözni népi hagyományainkat az egyetemes emberi kultúra eredményeivel. Népi gyökerek nélkül sohasem tudtak volna olyan alkotásokat létrehozni, mely érték az egész emberiség számára. Ugyancsak Kodály Zoltán szavai: „A nép... nem okmányokkal, de nyelvével, dalaival bizonyítja, hogy itt ő éli legtisztábban a nemzeti folytonosság életét ezer éve... Mi azt mondjuk a népnek: Amit tudsz, nagy érték, az ősök hagyománya, a magad lelke igaz kifejezése. Olyan érték, hogy mi,

műveltek is tőled tanuljuk el, mert mi már elfeledtük, idegen szellemi javak utáni kalandozásainkban. Becsüld meg, erősödj benne, mert ha többre akarsz menni, csak erre építhetsz.”

Hagyományon általában az elődeinkről ránk maradt szellemi javakat értjük. Többé-kevésbé minden ember tanítómestere ennek az ősi, iskolán kívüli „népművelésnek” mégis a hagyományátadásnak és átvételnek megvannak az erre született mesterei, aminthogy a népköltészetet, népdalt sem a nép minden tagja költi, hanem erre született kiválóságai, kiválasztottjai. A nagyközönség a magyar népművészet felől igen tájékozatlan. Az iskolában ez irányban alig kap nevelést. Ha a laikus ember a népművészet szót hallja, rendszeren valami hímzés, festett bútor, faragott fa vagy cseréptárgy jut az eszébe.

Pedig a népművészet rendkívül sokoldalú, éppúgy, mint a népi tudás. A nemzeti irányú nevelés leghathatósabb eszköze. Régen minden falu egy kis zárt társadalom volt, melyet ősi íratlan szokások kormányoztak és tartottak egységben. A hagyományokhoz ragaszkodás megkönnyítette az egyén közösségi életét, mert minden elképzelhető esetre megvolt a tanácsot adó szokás. „A nép nem tűr a közösségekben egyéniségeket, de a közösségnek megvan a maga egyénisége” – írja Viski Károly. A mi mostani megtartó, bátorító közösségeinket talán épp egyazon hagyomány megbecsülése és közös eszméink vállalása hozhatja létre. Kissé leegyszerűsítve ma fordított a sorrend, mert nem a közösség teremti meg a kultúráját, hanem az eszmék, a műveltség közös volta alakít ki egy közösséget. Ezt azonban azért tartom leegyszerűsítésnek, mert

valójában ez a teremtő folyamat kölcsönös és nem egyirányú. Sem a múltban, sem a jelenben. Az idő megőrizte atyáink és anyáink több ezer éves szellemiségéből fakadó formavilágát, hitvallásunk tükörképeit. A hajdan kézműves technikával készült tárgyak jelképrendszere szép egységben mutatja be az egykori tartalom-forma-funkció harmóniáját. Az élet és a művészet még nem vált szét, szervesen összekapcsolódott. A szép az önmagát formáló szeretetből született meg. Innen a népművészeti tárgyak gyönyörűsége. Az alkotáson keresztül juthatunk el az anyagból a szellembe, a külső szemlélődésből a befelé látásba, a gondolatvilágba, a végtelenbe.

Bartók Béla szerint a hagyomány továbbélésének három fokozata van:

1. Amikor a művész újratemti a korábbi századok ismeretlen népművészei által létrehozott és nemzedékről nemzedékre átöröklött tárgyakat és a folklór motívumvilágát (ez a megtartó)
2. Amikor a művész nem újra, hanem újjáformálja a népművészet világából vett elemeket, ilyenkor már a maga lelkéből, ízléséből, látásmódjából is hozzá tesz valamit. A közösségi művészet tehát egyéni színezetet kap (Ők a folytonosságot biztosítók.)

3. Amikor a művész magába szívja a népművészet világát, új művészetet teremt, amelyen átüt ugyan a forrás vidékének esztétikuma és motívumvilága, de alkotása már egyéni, önálló mű, ez a kortárs népművészet magas szintje.

Korunk divatja is sok mindent elárul az ezredforduló és a ma emberéről. Abban a különös helyzetben vagyunk tehát most, mind a néprajzkutatók, mind az „egyszerű” kézművesek, népművészek, hogy erőfeszítéseink eredményességétől függ, át tudjuk-e kötni azt a hidat, ami múltunk gyökereiből táplálkozva a jelenen keresztül átvezet a jövőbe. Ezt olyan használati tárgyak újratelemzésével érhetjük el, amelyek a XXI. század emberét úgy tudják szolgálni, mint azt annak idején az alkotás ősi, belső kényszeréből létrejött népművészet tette.

Makoldi Sándor alkotói és pedagógiai példája éppen azt bizonyítja, hogy ha a népművészet válna képi anyanyelvünké, az ő megfogalmazása, hite szerint minden alkotó hajlandóságú felnőtt magas szintű népművészetet hozhatna létre.

GYÖNGY PÉTER

Egyetem Galéria és szerves műveltség – Debrecen

– Egy kortárs művészeti-
és közművelődési műhely az
anyanyelvi műveltség szolgálatában

(A 2025. augusztus 6-án, a Népművészet – kortárs művészet című konferencián elhangzott előadás átdolgozott változata)

A múlt évezred utolsó százada hatvanas éveinek végén, hetvenes éveinek elején kezdődött a debreceni Kossuth Egyetemen az a közel negyven éven át tartó folyamat, melynek keretei között a magyar és egyetemes szerves műveltség értékeit vállaló, továbbvivő szellemi törekvések rendszeres bemutatása megvalósulhatott Debrecenben. Alább megkíséreljük – a teljes értékű dokumentálás igénye nélkül – áttekinteni ezen időszak fontosabb eseményeit, különös tekintettel azokra, melyek – megítélésünk szerint – több generáció szellemi eszmélkedése szempontjából is meghatározónak tekinthetők.

„SZABAD” EGYETEM

Valóban a szellemi szabadság terepe lehetett Debrecenben a 70-es évek elejétől a KLTE, az itt megindított művelődési program révén. A Ternai András vezette KLTE Kulturális Bizottsága, majd Közművelődési Titkársága védőernyője alatt működhetett Tilless Béla képzőművész irányításával az Egyetem Galéria, ami a rendszeres kiállítások mellett a képzőművészeti - esztétikai szabadegyetem programját, valamint az ezekhez kapcsolódó kiadói tevékenységet foglalta magába. Ez a komplexitás önmagában is figyelemre méltó, mégis a minőség iránti érzékenység emelte ki a hasonló törekvések közül Ternaiék koncepcióját. Igyekeztek a legkiválóbbakat megnyerni ügyüknek, így a szabadegyetemen adott elő Lantos Ferenc festőművész, aki a vizuális rendszerteremtés lehetőségeit kutatta elméleti szinten és alkotói gyakorlatában egyaránt, s aminek eredményeit a Természet – Látás – Alkotás címet viselő kiállítás-sorozat demonstrálta.

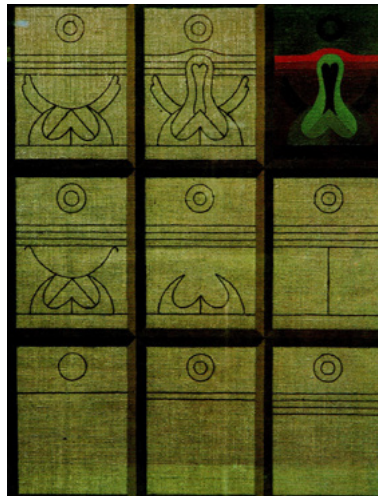
A szabadegyetem másik meghatározó személyisége ebben az időszakban Pap Gábor művészettörténész, a magyar szerves műveltség legjelesebb mai kutatója. Pap Gábor a Művészet folyóirat főszerkesztő helyetteseként dolgozott, s képviselőként a szerves emberi hagyomány, benne a magyar népi műveltség kérdéskörével, erőteljes vonulatként jelenik meg – először a szabadegyetem, majd a galéria programjában is. (Tilless Bélával közösen rendezett első tárlatuk A vázlattól a műig, 1976-ban.)

Mérföldkönek tekinthető az a kiállítás, amelyet 1977-ben rendezett Pap Gábor a KLTE díszudvarán Népművészet – kortárs művészet (Utak a népművészetből) címmel, s mely Magyarországon első ízben adott átfogó képet a népművészetben gyökerező honi képzőművészeti törekvések legkiemelkedőbb alkotásaiból. (Ehhez fogható vállalkozása azóta sem volt a hivatásos magyar kiállító intézményeknek...)

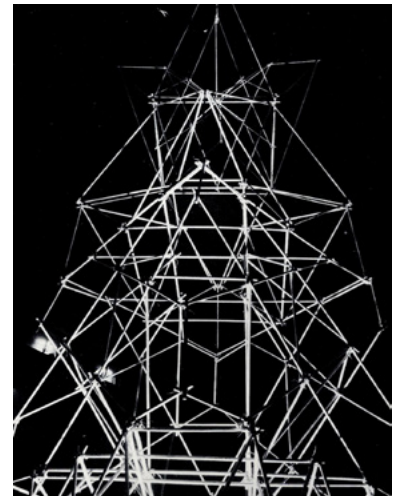
E tárlat szellemi jeladás volt, s üzenete máig érvényes: létezik egy olyan, jobbára gondosan el- és lefedett saját műveltségünk, amelyre biztosan építhetünk, amelyből bármikor megújulhat nemcsak a kiürülés rémével folytonosan küszködő „magas” művészet, de egész kultúránk is. A művekben testesülő üzenet egyértelmű volt, s hullámai nem csupán a debreceni értelmiséget érték el.

Népművészet – kortárs művészet, 1977.
Samu Géza: Teknős

Népművészet – kortárs művészet, 1977.
Szemadám György: Kibontakozás

Népművészet – kortárs művészet, 1977.
Csete György és alkotótársai: Kopjafa-variációk

Még ebben az évben került sor – az előbbi folytatásaként – a Vizuális játékok című kiállításra; a két tárlat kísérő kiadványaiként jelentek meg a „Múlt – jelen – jövő” füzetek (I-III.), kitűnő válogatást nyújtva a Művészet folyóirat szerkesztésével foglalkozó írásából. A kiadványokat Pap Gábor, Ternai András és Tilless Béla szerkesztette.

Az Egyetem Galéria egészen 1982-ig hasonló lendülettel dolgozott, ha nem is mindig kizárólagosan a szerves műveltség értékeinek mentén: egészen addig, míg Tilless Bélát „ideológiai okokból” el nem távolították az egyetemről. Nem sokkal ezután – megrendülvén az egész művelődési program – Ternai is távozott, s néhány év szilencium következett – legalábbis a Kossuth Egyetemen. Nem lenne ugyanis hiteles a kép a DOTE Galéria részben párhuzamos tevékenységének említése nélkül. Itt Velényi Rudolf grafikusművész szervezte a tárlatokat – például Haraszti István „párttitkárijesztő” mobiljaiból, Halmy Miklós meditációs képeiből, hogy csak a legemlékezetesebbekről szóljunk –, s a DOTE-n, Kulcsár Gábor segítségével nyert átmeneti szállást Pap Gábor művészettörténeti előadás-sorozata.

A MAGYAR MŰVELŐDÉS PILLÉREIN

A Kossuth egyetemi kényszerszünet 1986-ig tartott, mígnem a Tilless-től elvett kesztyűt Sulyok Géza grafikusművész próbálta óvatosan felhúzni, s először újraindította a kiállítótevékenységet, immár KLTE Galéria néven, majd egy évvel később a szabadegyetemi programot, s ismét meghívta Pap Gábort. Elsőként Varga Géza Ferenc, Farkas László és Samu Géza szobraival „üzent hadat” csöndesen a KLTE Galéria: egyfelől a Tilless-t „leváltó” egyetemnek, hiszen Samu Gézával egyenesen a Népművészet - kortárs művészet című kiállítás egyik résztvevőjét láthatta viszont a díszudvaron a közönség, másfelől Debrecen megcsontosodott, belterjes képzőművészeti életének és kiállítási gyakorlatának.

Pap Gábor nyitotta a következő évben A Csontváry és a Napút, valamint A korona a legújabb kutatások tükrében című dokumentum- és fotótárlatokat, a későbbiekben kirajzolódó és mind tudatosabban képviselt szerves magyar művelődéstörténeti program nyitányaként. A Csontváry-kiállításához Pap Gábor vezetésével szimpózium is kapcsolódott. Az igazán látványos „frontnyitás” az év második felében Pap Gábor által rendezett és nyitott kétszereplős tárlat volt – éppen a már emlegetett Népművészet – kortárs művészet kiállítás 10. évfordulóján.

Földi Péter és Makoldi Sándor festőművészek kettősét a barátságon és a rajzpedagógus sorsközösségen kívül szellemi kötelékek is összefűzik: mindkettejük művészete szerves örökségünkből és a gyermekrajzok tiszta, eredendően teljes világképéből fakad. A tárlat tehát közvetlen örököse az Utak a népművészetből szellemi hagyatékának, de a debreceni művészeti élet szempontjából is jelentős: Makoldi Sándor, a szerves gondolkodás- és vizuális pedagógia helyi vezéregyénisége első ízben mutathatta be városában, rangjához méltó közegben monumentális festményeit – ezúttal betiltás nélkül...

A KLTE Galéria – ismét a Közművelődési Titkárság köpönyegének védelmében – „többfrontos harcot” hirdetett, s a második vonalat a szabadegyetemi program képezte, amely ha lehet még nagyobb ellenkezést váltott ki hivatalos-tudományos körökben, mint a renitens Galéria a helyi művészerkeken belül. Az 1987/88-as tanévben elsőként megrendezett előadás-sorozat – Művészet és világkép – már címében is a Tilless-ek által képviselt program folytatását ígéri, de valójában a meghívott előadók és választott témáik borzolták fel a kedélyeket. Pap Gábor, Molnár V. József, Jankovics Marcell, Makoldi Sándor, Makoldi Sándorné, Adorján Imre, Mezei Ottó, és Kelemen András személyében egy másik, nem akadémikus – vagy Végyvári József találó meghatározása szerint – második tudományosság „vonult be”

az egyetemre, s kezdte meg rendszeres működését. Itt kell kitérni a „harmadik vonalra”, a kiadói tevékenységre, melynek keretében a Művészet és világkép sorozat előadóinak tanulmányai sorra megjelentek az azonos című kiadvány-sorozatban. (Jankovics Marcell: A népmesék és a csillagos ég, Molnár V. József: Vázlat a természetes modellezéshez, Adorján Imre-Kelemen András: Három oguz törzs mondája Dede Korkut elbeszéléseiből, Pap Gábor: Csak tiszta forrásból. Adalékok Bartók Cantata profanájának értelmezéséhez, Makoldi Sándorné: Húsvét és világkép, Makoldi Sándor: Gondolatok a magyar ácsolt szekrényeken látható jelek értelmezéséről.)

A KLTE Galéria 1987-es tárlatainak sorából még feltétlenül ide kívánkozik Kátai Mihály festőművészé, aki a kortárs magyar és európai zománcművészet egyik megújítója, s talán legnagyobb hatású alkotója, de szerves nyelvészeti, művelődéstörténeti kutatásai révén is kapcsolódott e szellemiség áramkörébe. Ez az év, mint láttuk, az újrakezdésé, s ettől az évtől dokumentálható alaposabban az egyetemi művelődés e markáns, szerves vonulata, mivel az események résztvevőjeként, később szervezőjeként a jelen sorok írója is bekapcsolódott a tevékenységbe.

A következő tíz évet e vonulat megerősödése jellemzi, a nem éppen barátságos egyetemi légkör ellenére. Tartalmi tekintetben a magyar művelődéstörténet Pap Gábor által képviselt felfogása mentén bontakoznak ki szerves örökségünk értékei. 1988-ban hangzik el az egyetemen a Műveltségünk pillérei című előadás-sorozat, aminek során Pap Gábor meghatározza a magyar műveltség hat sarkalatos alapegységét: azokat a pilléreket, melyekre felépíthető a szerves magyar művelődéstörténet egésze. Csontváry festészete, a magyar népművészet, a Szent Korona, festett kazettás templomi mennyezeteink, a nagyszentmiklósi kincs, valamint középkori templomépítészetünk és falképfestészetünk reprezentatív emléke, a veleméri templom együttesen jelentik e megközelítés szerint a magyar művelődés azon csomópontjait, amelyek saját gyökerű műveltségünk legjellegzetesebb megnyilvánulásai, „fényes csillagai”. Az akadémikus tudomány koncepciójával szemben e művelődéstörténetben nem a lineáris történetiség síkján folyik a tájékozódás – ki, kitől, mit és mikor hozott be ide kívülről és felülről –, hanem a minőség, az anyanyelvi szinten megélt és minden korban más-más hordozó közegben, művekben újrateremtett teljesség irányába tekintve. Ennek értelmében kultúránk ránézvést különböző jelenségei az őket megillető helyre kerülhetnek a szigorú, minőségelvű hierarchiában, hiszen a pillérek itt tájékozódási alappontokat jelentenek.

De nézzük tovább mindezt az egyetemi eseménytörténet oldaláról. 1988 kiállításainak két legfontosabbika Kustár Zsuzsa iparművészé, valamint három fiatal debreceni alkotóé – ez utóbbi bemutatkozó tárlat.

Kustár Zsuzsa népművészetünk jelkincsét kutatva fogalmazza újra ősi világképünk képi üzeneteit. A Névadó világtükör című kompozíciójában egyesített állatövi rendszer plakátváltozata mind a mai napig generációk „nevelő-eszközéül” szolgál. A generációs tudásátadás, a szerves pedagógia egyébiránt is központi problémaköre, kulcskérdése e műveltség megmaradásának, továbbélésének. E szellemiség itteni talajfogatását bizonyítja egy új alkotó- és pedagógus-generáció jelentkezése. Három „pályakezdő” debreceni művész, Gyöngy Enikő, Makoldi Gizella és Ötvös Tünde szerves műveltségünk vizuális anyanyelvi struktúrájával, népművészetünkkel Makoldi Sándornál ismerkedtek meg, s közülük ketten pedagógusként e tudás alapelemeinek továbbadását ma is végzik. Kiállításukat Molnár V. József nyitotta meg; ő dolgozta ki a szerves műveltség vizuális alaprendszerének matematikailogikai modelljét, s kutatási eredményeit a „Műveltségünk pillérei” sorozat második részében ismertette. Jelenléte ugyanúgy állandósult az egyetemen, mint a Pap Gáboré, hiszen kutatásai a vizualitáson túl, szerves – vagy az ő szóhasználatával: természetes – műveltségünk egészére kiterjednek, a gyermekrajzok világképére csakúgy, mint a népi műveltség életét szabályozó évköri rend élő ritmusára, vagy népi vallásosságunkra. Ezen témakörökben több mint tíz évig vezette műhelyfoglalkozásait a KLTE-n.

Bár a Közművelődési Titkárságot, mint önálló szervezeti egységet 1990-ben a rendszerváltás elsodorta, a program eközben sem szűnt meg: Magyarság és műveltség címmel két féléves előadás-sorozat indult. Új eleme a magyar történelem, ezen belül is az őstörténet nyitott kérdéseinek exponálása (a magyarság eredetkérdése, hun–magyar kontinuitás, ősműveltségünk archaikus elemei, a magyar királyi központok kérdése – „a Pilis-szindróma”).

1990-ben Kocsi Márta népi iparművész és Bors István szobrászművész kiállításait immár a KLTE Ifjúsági Irodába betagozódva szervezték a galéria munkatársai. Bors István jeltömörű szobraiból Pap Gábor rendezte a kiállítást, s ő is nyitotta meg.

A következő év meghatározó fontosságú kiállítása a magyar művelődés egyik pillérét, a festett kazettás mennyezeteket mutatta be Pap Gábor szerkesztésében és rendezésében („Az ég mennyezeti...” Magyar festett kazettás templomi mennyezetek). Az esemény rangját emelte, hogy a szerves magyar műveltség legnagyobb hazai mozgalma, az Örökség Népfőiskola háromnapos országos találkozója kapcsolódott hozzá szakmai rendezvényként. Eredeti műtárgykból – egy teljes kazettás templomi mennyezet, önálló kazetták –, fotódokumentációból és magyarázó tablósorból tevődött össze a díszudvari tárlat, amiből egy önálló vándorkiállítás is született.

Meg kell említeni még két kiállítást ebből az esztendőből: a Kecskeméti Nemzetközi Zománcművészeti Alkotótételek 17 évének műveiből válogatott és rendezett kiállítás Pap Gábor a Nyári Egyetem közönsége számára, s ezzel párhuzamosan került sor Oláh Tibor népművészeti fotókiállítására is („Ég szülte földet...”). A Nyári Egyetem és az Ifjúsági Iroda előző évben megkezdett közös kiállítási programja '92-ben is folytatódott, eredménye a Magyar mitológia '92 című csoportos képzőművészeti tárlat, illetve a vele egy időben megrendezett „A bonyómnak a bapójáé volt...” című népművészeti tárgy- és fotókiállítás lett. A Pap Gábor rendezte „Magyar mitológia '92” részben a Népművészet – kortárs művészet című nagy tárlat újabb, szűkített reinkarnációjának tekinthető, de jelen voltak e keresztmetszetben a magyar sorskérdésekre sajátos, egyéni választ fogalmazó más törekvések képviselői is. Érdemes idézni a kiállítói névsort: Bobály Attila, Bors István, Földi Péter, Honty Márta, Koszta Zsófia, Makoldi Sándor, Miklósvölgyi János, Novák Tamás, Oláh Máttyás, Orosz János, Pikó Sándor, Szepessy Béla és Vaja László.

Ebben az évben vette kezdetét Debrecenben a Pódium Műhely Egyesület jóvoltából Pap Gábor Varázstűkör című, hatrészesre tervezett könyvsorozatának kiadása: a magyar szerves műveltség hat pilléréből elsőként a Csontváry Napút-festészetét méltató kötet látott napvilágot. A kiadói programba kezdettől bekapcsolódott a KLTE Ifjúsági Iroda, a könyvpremierhez szervezett „emlékezet-frissítő” előadás-sorozattal.

A debreceni magvetés története nem lehet teljes azon helyi közösségek, műhelyek áttekintése nélkül, melyek – az egyetem mellett – e szellemiséget tekintették tájékozódásuk zsinórmértékének. A szerves szemléletű (rajz)pedagógus-utánpótlás képzését a debreceni Kólcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskolán Makoldi Sándor végezte évtizedeken keresztül – a tanítókká lett tanítványok közül meg kell említeni Kozmáné Bödi Ildikó, Láposi Teréz és Ötvös Tünde nevét. Makoldi Sándorra külön is ki kell térni, hiszen Debrecen szellemi életére is meghatározó volt a hatása, s nem csupán intézményes keretek között, hanem egy olyan művészeti-szellemi műhely révén is, mely sugárzó személyisége körül alakult ki. A baráti- szellemi köréhez tartozó alkotók debreceni MAG csoport néven több ízben is bemutatkoztak csoportos tárlat keretében. Az említett Pódium Műhely Egyesület elnöke, Szabó Tibor, egyben a Vojtina Bábszínház akkori művészeti vezetője is, s ebbéli minőségében több bábdarab színpadra állítására, illetve rendezésére kérte fel Pap Gábort a 2000-es évek elejéig. Buka László Karácsony Sándor Pedagógiai Köre a szerves pedagógia általános műhelyeként működött tíz évig, majd éppen általa nőtt ki ebből az az egyedülálló kezdeményezés, mely a Motolla Egyesület Debrecen keretei között a családosok számára teremtette meg a szerves műveltséggel való rendszeres találkozást

lehetőségét. Szólni kell Bobonkáné Papp Antónia rajz- és tűzzománc-szakköréről, a Sztélé Kulturális és Művészeti Alapítvány fotódokumentációs és könyvkiadói tevékenységéről – melyen belül külön figyelmet érdemel a Sztélé Alapítvány több ezer felvételt számláló fotóarchívuma –, a Farkas Zoltán szerkesztésében kiadott Főnix könyvek elismerésre méltó sorozatáról, s számos kiváló egyéni kutatóról és gyakorló pedagógusról, kiknek nagyobb része az egyetem padsoraiban hallott először szerves műveltségünkről; e körből is kiemelkedik dr. Végvári József, a KLTE egykori oktatója, szerves nyelvészeti kutatásaival.

1993-ban a Pódium Műhely Egyesület – Antal István Magányos Kiadójával közösen – újabb könyvét adta ki a Varázstűkör-sorozatnak: ezúttal a Jó pásztorok hagyatéka – Magyar népművészet című kötet jelent meg, s ezzel egy időben a KLTE Ifjúsági Iroda a Nyári Egyetem kurzusához kapcsolódva kiállítást rendezett azonos címmel, ahol magángyűjtemények és múzeumok egyedülállóan értékes népművészeti válogatása szerepelt tárgyfotók társaságában. A nyár folyamán rendezett tárlatot és könyvbemutatót ősszel Pap Gábor előadás-sorozata követte népművészetünkről.

Az 1994-es év ezúttal is az együttműködés jegyében indult. A debreceni Sztélé Alapítvány az Ifjúsági Irodával, valamint az Örökség Népfőiskolával közösen rendezte meg a Tóth Menyhért emlékkiállítást és szimpóziumot a KLTE díszudvarán és termeiben. A „képíró bölcs” festményeiből Pap Gábor rendezte a tárlatot, s ő is nyitotta meg. A kiállítást követően a Sztélé Alapítvány Pap Gábor és Turai G. Kamill tanulmányait tartalmazó Tóth Menyhért-könyvet adott ki.

Az év másik jeles kiállítását már a KLTE Művelődési Iroda néven újra önállósult szervezet jegyzi (Pipaszó – Négy világrész pipái; rendezte, megnyitotta Pap Gábor). A pipakiállításán számos múzeum és magángyűjtemény különleges darabjait láthatta a szép számú érdeklődő, többek között az Osztrák Dohánymúzeum egzotikus észak-amerikai, afrikai és keleti anyagából összeállított pipakollekcióját, de itt kerültek első ízben együtt a közönség elé a magyar népi plasztika legszebb emlékeinek sorába tartozó alakos dunántúli pipák és a Déri Múzeum teljes debreceni cseréppipa-gyűjteménye is. A kiállítás kísérő kiadványa hat írásban taglalja a pipázás néprajzi, művelődéstörténeti hátterét.

Az önálló egységgé vált iroda ebben a tanévben indítja útjára a Szarvasnyomon – Magyar őstörténet felé című előadás-sorozatot a szabadegyetemi hagyományok nyomdokain. A sorozat előadóiban és tematikájában egyértelműen kifejeződik a szerves magyar őstörténeti szemlélet dominanciája, s a korábbi évek programjához való tudatos kapcsolódás. A Szarvasnyomon sorozat őstörténetünk fehér vagy sötét foltjait igyekezett

számba venni. Az oknyomozó történetkutatás, a régészet, az antropológia, a szerves nyelvészet, az őshagyomány-kutatás, az ártéri gazdálkodás és egész szerves műveltségünk őstörténeti kapcsolatainak egymással ezer szállal összefüggő „problémakötegét” még a több tucatnyi előadás sem tudta kibogozni, de a „szerves nyomokat” követve mindenképpen sikerült átláthatóbbá tenni a terület egészét.

A Szarvasnyomon programja az őstörténetből indítva a szerves műveltség jelene és a jövő lehetőségei felé irányult. A negyedik évad népi műveltségünk két egységét igyekezett megközelíteni: zenei anyanyelvünket és népi vallásosságunkat, a következő év programja pedig élő mitikus történelmünk üzenetére helyezte a hangsúlyt.

A később CSoDaKúT címmel folytatódó előadássorozat és műhely keretében megfordultak a kémiai épület nagyelődőjében – többek mellett – Bakay Kornél, Berecz András, Erdélyi Zsuzsanna, Forrai Sándor, Hintalan László, Jánosi András, Juhász Zoltán, Kabay Lizett, Kiszely István, Molnár Géza, Molnár V. József, Pap Gábor, Püspöki Nagy Péter, Szabados György, Szántai Lajos, Szelestey László, Szócs István, Takács György, Varga Géza és Végvári József.)

A KLTE Galéria 1995-ben két nagy tárlatot valósított meg. A Makoldi Sándor által rendezett Magyar képrovók – A hortobágyi pásztorművészettől Káplár Miklósig című kiállítás két szálát igyekezett összefűzni. Népművésztünket, a vele közösséget valló és vállaló hortobágyhoz kötődő művészcsoport, Boromisza Tibor, Káplár Miklós és szűkebb-tágabb szellemi köre (Mokry-Mészáros Dezső, Medgyessy Ferenc, Lajos Ferenc, Maghy Zoltán, Magyar Adorján és Tóth Menyhért) alkotásainak társaságában mutatta be. A két minőség összevetése óhatatlanul adódik, s megszívlelendő gondolatokat szül. Erről tanúskodnak a kiállításhoz megjelent katalógus tanulmányai, elsősorban Pap Gábor elemző írása: A képirás gondoljai és esélyei a XX. századi Magyarországon.

Makoldi Sándor jubileumi, retrospektív kiállítása egy másfajta, személyes-művészi számvetésre adott alkalmat. Makoldi festményei a szó legteljesebb értelmében betöltötték a KLTE díszudvarának hatalmas terét, s nem a méretek, hanem a képek belső sugárzása, a színek intenzitása és a képnyelvi mondandó végletes töménysége miatt.

1996-ban lezárult egy szakasz a KLTE „legújabb kori” kiállításainak történetében a Sztélé Alapítvány által rendezett népművészeti tárgy- és fotókiállítással. A Szabó Antónia népművészeti fotóira épülő, „Lettem, vagyok, múlok, ismét leszek...” Honfoglalóink élő öröksége a magyar paraszt- és pásztorművészetben című tárlat

(rendező: Sztélé Alapítvány, társrendező: KLTE Művelődési Iroda, Déri Múzeum; rendezte és megnyitotta Pap Gábor) kapcsolatot teremtett a magyar szerves műveltség egymástól mesterségesen elszigetelt időszakai és ágazatai között, láttató erővel. E hatást tovább erősítik a Sztélé Alapítvány kiadásában a tárlathoz megjelentetett katalógus-tanulmánykötet írásai is.

2000-ben újraéledt az Egyetem Galéria: februárban a fiatalon elhunyt debreceni fotóművész, Vadász György emlékkiállításával, áprilisban pedig Földi Péter festőművész visszatekintő kiállításával; 2002 tavaszán Marsai Ágnes pécsi grafikusművész szarvas-képeiből láthattunk felkavaró sorozatot, ősszel négy kortárs szobrászművész (Blaskó Sándor, Győri László, Józsay Zsolt, Makoldi Sándor Gyula) rendkívüli érdeklődés mellett kísért tárlatát rendezhettük meg. 2003-ban Bobály Attila szobrászművész kiállítását, 2004-ben a Szkíta kincsek nyomában című tárlatot fogadta be az egyetem díszudvara Pap Gábor rendezésében. 2005-ben a Teremtő tűz című kiállítás izgalmas válogatás keretében adott újabb betekintést a legrangosabb európai zománcművészeti gyűjtemény, a Kecskeméti Nemzetközi Zománcművészeti Alkotóműhely kincseibe. 2006-ban a Galánfi András nevével és tevékenységével fémjelzett nádudvari Népi Kézműves Szakiskola, 2007-ben MaGeRő címmel a Motolla Egyesület alkotói köre mutatkozott be a Galériában. 2008-ban az egykori kezdeményező, Tilless Béla képzőművész gyűjteményes kiállítását, 2009-ben a Földi Péter festőművész 60. születésnapja alkalmából megrendezett tárlatot láthatták az érdeklődők.

ÖSSZEGZÉS, BEFEJEZÉS

Az egyetem és a szerves műveltség közel negyven esztendőn keresztül, ha nem is az oktatás fő sodrában és nem is súrlódásmentesen, de megfér egymás mellett, s a szarvas, ha néha csak nyomokban is, de időről időre bekandikált agancsával az előadótermek fullasztó sivárságába, a díszudvarra, vagy éppen annak raszteres pádimentumáról tekintett ránk, jobb időket és utódokat remélve.

A „nyomkövetés” a Debreceni Egyetemen végleg lezárult, hogy máshol folytatódjon: jelenleg a Nemzeti Művelődési Intézet Makoldi Sándor Központja az a szervezeti egység, ahol intézményes keretek között is megmutatkozhat a magyarság szerves öröksége. A szerves úton haladás nem intézményhez kötődik elsősorban. Időnként menedéket lehet találni ott, ha az élő-éltető tudás már erősen megfogyatkozott, fel lehet tölteni szellemiekben, lehet szembesülni, tükörbe nézni, de előbb-utóbb ki is kell lépjen onnan, aki nemcsak a hült helyét keresi szarvasunknak...

Földi Péter kiállítása az Egyetem díszudvarán, 2009.

MAKOLDI SÁNDOR GYULA

Örökölt hagyomány megélése a szobraimon keresztül

(Elhangzott 2025. augusztus 6-án, a Népművészet –
kortárs művészet című konferencián)

Amikor az ember leszületik erre a földre, akkor hoz magával egy nagyon mély tudást, ami a rajzban, a képi beszédben jelenik meg először jól látható módon. Ha ez a gyermek a régebbi világba születik, például hazánkban, akkor a szülei, ősei által összegyűjtött és lényegre látóan megfogalmazott képi beszéd vette körül élő módon, amit népművészeti alkotásoknak hívunk manapság. A gyerek és a környezete képi anyanyelve egylényegű módon egymást tudja támogatni. Ha alkotó, teremtő adottságokkal van megáldva, akkor hozzá tud tenni a közössége, népe kultúrájához, ha nem, akkor ezt megértve használhatja és továbbadhatja a következő generációnak. Ez a jelenység természetesen nem csak a magyarságnál fordul elő, hanem a természet rendjével együtt lélegző népeknél is.

Az én generációm sajnos nem született ilyen szerencsés körülmények közé. Viszont mi, Makoldi gyerekek, ebből a szerves tudásátadásból részesülhettünk, bár egy kicsit más módon, de néha többletet is kapva. Vagyis én nem születtem élő népművészeti környezetbe, de szüleim mindketten festőművészek voltak és néprajzosok is. Ebből kifolyólag a nővérem Makoldi Gizella festő, festő-restaurátor, textiles és tanár is, az öcsém Makoldi Miklós régész, én szobrász és tanár lettem.

Édesapám már gyerekkorunkban sokat foglalkozott velünk. Amikor elkezdtünk rajzolni, akkor elbeszélgett velünk arról, hogy a képi beszéddel, ami megjelent a papírlapon, mit akartunk elmondani. Ezt feljegyezte a rajz hátuljára. Mesélt nekünk arról, hogyan ismerteti meg a tanítványaival a debreceni Tanítóképző Főiskolán a saját vizuális kultúránkat. Nagyon szerettem, amikor felolvasott nekünk egy egész magyar népmesét,

amit utána lerajzoltunk egy nagy lapra, folyamatábraként. Emellett a lakásunkban számtalan népművészeti tárgy mintakincsét nézegethettem, magamba szívhattam más vizuális ingerrel egyetemben, idetartoznak természetesen a környezetünkben megfestett festményeik is.

Gyerekkorom ezen hatásai tovább élnek a felnőtt létem szobrászatában is. Vallom azt, hogy amit munkáim által megjelenítek, az képi beszéd, mondanivaló, amit a legjobb, ha anyanyelvi szinten tudunk beszélni, még akkor is, ha nem vagyunk tisztában minden nyelvtani szabályával.

A Nyíregyházi Művészeti Szakközépiskola után a Képzőművészeti Egyetem szobrász szakára kerültem, ahol közel sem ilyen szellemben tanítottak, de ekkor volt itt az ideje, hogy a saját utamat elkezdjem járni. Már megérett bennem, hogy nem az édesapámat majmolom, hanem azt az utat tartom én is fontosnak, amit ő is annak tartott. Itt csináltam meg első próbálkozásaim között egy tojásalakú érmet.

TOJÁS
1995.
(BRONZ)

A tojás formából következően egy életcsíráról van szó. Egyik oldalán a születés, a másikon a feltámadás jelenik meg. A születés karácsonyi környezetben valósul meg. A csillagtól, a menyországtól, egy fenyőfa formájú hármaspulzáláson keresztül érkezik meg az üzenet Gábrriel által Máriáig. Őlében ott van a kis Jézus pólyában, ami a fény születése is egyben. A pólya formáját folytatva megidéződik a jászol és a hal forma is. A fenyőt körülveszik emberek, pásztorok.

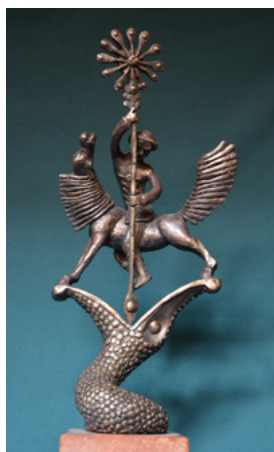
A túloldalalon egy negatívba, a barlangba, ezen világba, behelyeződik egy másik negatív forma, a halott, vagy annak lenyomata, s abból nő ki egy élő fa, ami egy ember teste is egyben. A fa lombja, a fej a Világ Világosságát idézi meg, ami már ezen a világon túl emelkedik.

**OLTÁR
2016.
(BRONZ)**

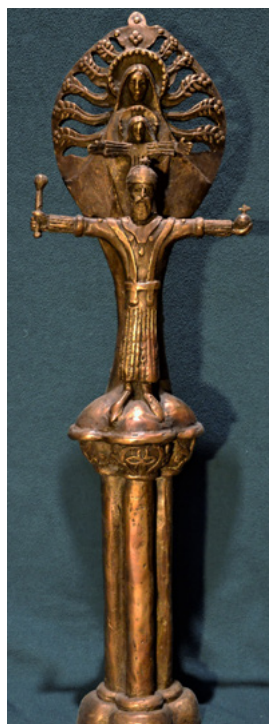
A következő munkám is ezt a témát dolgozza fel egy későbbi megfogalmazásban. Itt egy útszéli kereszt forma gazdagodik fel élőfává növekedve. Alul az odvában a születés, felül a feltámadás, a világ világosságává válás látható. Az egész formát nézve, egy arc néz velünk szembe, megidézve az Atya felügyeletét.

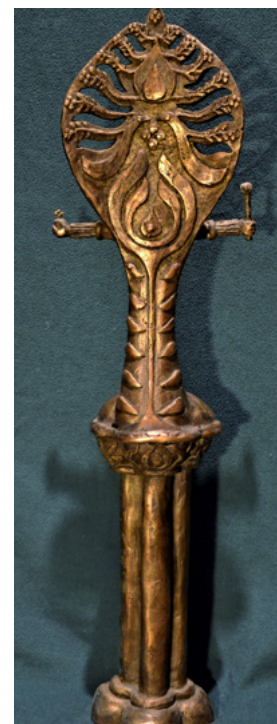
**SZENT
GYÖRGY
2018.
(BRONZ)**

A Szent György szobromnál megint csak az élet kezdetéről gondolkozok. Az ünnepe a kalendáriumban az állatok legelőre való kihajtásához, a tavaszhoz kapcsolódik. Az alul látható sárkány a télhez, a sötétséghez kötődik, olyan, mint egy zsák, ami meg van tömve magokkal. A ló szétnyitja a zsák száját és Szent György beleszúrja a napsugarat az életcsírákba, amik ennek hatására életre kelnek és kivirágznak.

**SZENT
ISTVÁN
2018.
(BRONZ)**

A Szent István szobromon, királyunkat áthatja az a fizikálisan megjelenő szellemiség, ami meghatározta létét, korát, ez kereszt tartásban testesül meg. Fölötte a kis Jézus ugyanezt a tartást ismétli, már ölelő mozdulattal kiegészülve. Ketten együtt kettőskeresztet adnak ki. Mögöttük Mária a mandorlában, amely élőfává fejlődik.

**LOVAS 1997. (SÜTTŐI KEMÉNY MÉSZKŐ)
Szakorvosi rendelőintézet Bp.V.ker. Hercegrímás u. 14-16.**

Ez a lovasszobrom azért ilyen leegyszerűsített formájú, mert nem egy konkrét személynek akar emléket állítani, hanem egy lovas, harcos minőségnek a népünkben. A kialakított sima felületen megjelenhet egy jelegyüttes, amelyet a Nap, mikor körbejárja a szobor bizonyos jeleit, mint folyamatábrát végigolvashatja, rávilágítva arra. Ezáltal mint egy imamalom, nap mint nap hirdeti annak mondanivalóját.

KOZMA ÉS DAMJÁN 1997. (ARANYOZOTT BRONZ)
Szakorvosi rendelőintézet Bp.V.ker. Hercegrímás u. 14-16.

A Szent Kozma és Szent Damján szobrom a gyógyításról szól, mert ők a gyógyszerészek és orvosok védőszentjei. Védik, óvják a közrefogott kis életet, a növényt, de gyógyító erőt is merítenek belőle, amihez a fölöttük megjelenő napkorong is hozzáteszi az éltető erőt. A kettőjük között kirajzolódó fordított szív testű, Nap-fejű isteni megjelenés biztosítja számukra a gyógyító erőt.

PÁSZTORSZENTÉLY 2015.
VÓKONYA-BALMAZÚJVÁROS

Ezt a kis körkápornát édesapám tervei és irányítása alapján építettük, aminek ezt a bélietes kapuját én faragtam.

NÉGY EVANGÉLISTA DOMBORMŰVE
2022. TOKAJ (VRACA, BULGÁR MÉSZKŐ)

Ezek a domborműveken a négy evangélista jelei középkori, honfoglaláskori és azt megelőző műveltségünk megidézésével öltönek testet.

Édesapám sírjára faragtam ezt a kunbabákat megidéző szobrot. Ez a szobor típus, az őseink tartózkodási helyére, az eurázsiai sztyeppére jellemző. Itt az a plasztikai probléma érdekelt, hogy egy teljesen egyszerű forma, jelek által felékesítve, élő rendszerré, élő lélekké tud válni. Összeáll a jelekből egy ember, felül megjelenik az arca, és szétnyitja a köpenyét, ami olyan, mint egy sátor ajtaja. Ebből kijön egy szárnyaló szellemisségű emberi figura, amelynek teste kardot is megidéz. Vagyis a nagy figura kinyitva köpenye ajtaját, kiengedi a belsejéből az élő Isten kardját, hogy rendet vágjon ebben a világban.

Pap Gábor művészettörténész mondja az előadásain a műveltségünkkel kapcsolatban, hogy meg kell ismerni, meg kell érteni, meg kell szűrni és meg kell élni. Édesapám szerintem eljutott a megélés szintjéig, én is törekszem rá.

Makó Sándor
élt 72 év

ERŐHÍVÁS
2025. TOKAJ
(TARDOSI VÖRÖSMÁRVÁNY)

FÖLDI PÉTER

Gondolatok Makoldiról

(Részletek a 2025. augusztus 6-án, a Népművészet – kortárs művészet konferencián elhangzott előadásból)

„1968-ban az Egri Tanárképző Főiskolára kerülve ismerem meg Makoldit. Ő már IV. éves diák volt, albérletben lakott a szőlőhegyen, az Okolicsányi villában, és kiterjedt baráti kör vette körül. Meglepett a felszabadult festészete – már ekkor kereste az utat az akadémizmusból, a szocreálból, a nonfiguratív, tartalmilag is szabadabb kifejezési lehetőségek felé. Mámoros látvány-élményekből indul a látomásosság, a szürrealizmus felé, a fény, a szín tobzódásával. A festés öröme az élet öröme. Idővel olyan mély barátság alakult ki köztünk, amit még soha, azóta sem tapasztaltam – szakmai, emberi, erkölcsi, kozmikus (ő is Oroszlán volt, mint én). Szerettünk élni. Azóta is mindig együtt voltunk.

Az első kiállításain (Budapest, Műszaki Egyetem Klubja, Postás Művelődési Ház) már UV fényvel is kísérletezett. Őt az avantgárd legelején tartották akkoriban számon, Egerből Csáji Attilával, Dargay Lajossal, Haász Pistával egy időben indult. De első, absztrakt korszakában Pollock és mások nyugati festészetét, festői eredményeit is úgy építette be, hogy az teljesen szuverén lett.

Festészetében a kezdetektől párhuzamosan létezik a rembrandti ember-lépték, és az isteni törvény elvont/absztrakt megfogalmazása. A kozmikus rend az, amelynek léptékében az emberi minőség meg tud fogalmazódni. („Égmérték”) Az egyetemesség és a szubjektum találkozásának drámájába a néző bele tudja képzelni, hogy hol a helye az Isten által gerjesztett rendben. Ez a viszonyítás rendje! Volt előélete: tapasztalása az időről, az emberi lélekről, a szuggesztív személyiségek ábrázolásáról, és az egyetemesen kialakult természeti

rend jelenvalóságban mérni sajátmagát, meg minket. Figurális és absztrakt képein az egyéni sors az egyetemességben jelenik meg.”

„A nemzeti, őstörténeti üzenetekig fokozódott a rembrandti, ember-léptékű vonulat: hogy a személyiség (szubjektív minőségében) hogyan próbál helytállni a történelmi, szociális, de végül is az egyetemes értékrendben. Képein az egyéni sors az egyetemes értékrendben úgy mutatkozik, hogy hogyan tud embernek maradni abban az összefüggés-rendszerben, amiben olyan szorítások vesznek körül, amik pontosan azt az emberi minőséget próbálják belőled kifacsarni, ami az önbecsüléset alkotja, ráadásul nem egy személyben, hanem a nemzetben.

Állítom, hogy a művészettörténetben senki nem festett olyan összetett létélményt, ennyire feszült kompozíciót, égbe vágyott jelenvalóságot, mint a „Keresztút” című képe. A teremtő és teremtett olyan együttléte ez, amiben ott a létezés önfeláldozása. Erre vagyunk kijelölve! Ennek a festészetében nemzetmentő, nemzetépítő elhivatottsága van.”

A Vigadóban 80. születésnapjára rendezett emlékkiállítás „egy fantasztikus kiállítás, szellemi egység: néprajzi, népművészeti tárgyak inspiratív közege, üzenete gerjesztette a képek születését. De a kor valósága aktualizálta a választásokat, hogy mikor, melyik művet, miért tűzött az ecsetje hegyére, és miért volt fontos neki, hogy láthatóvá tegye annak a tárgynak, jelrendszerének az üzenet-rendszerét. A világ valósága kényszerítette ki a művek születését!

Makoldi Sándor: Trimurti

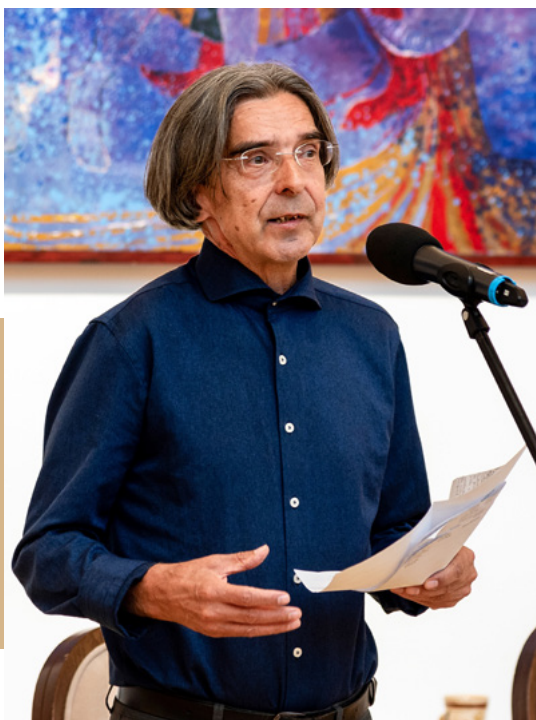
Vegyék tudomásul, hogy ez nem „projekt”! Nem egy művészeti projekt, ami kitalálja a népművészettel a kapcsolatot, vagy divat – hanem arról van szó, hogy ez sorsszerűség. Olyan értelemben, hogy vagy képes vagyok átmenteni az emberi minőséget, amit a néprajzi tárgyak olyan mélyen, és etikusan, és megkérdőjelezhetetlenül évtizedek, ezredek alatti tapasztalatok mentén csiszoltak ki. Hogyha ennek az üzenettartalmát és szükségesnek tartom a mai emberek számára lefordítani, akkor ez messze nem projekt, hanem sors, küldetés. Makoldi Sándor úgy született, hogy küldetése volt, van és lesz! És ez a kiállítás ezt igazolja...

A szándék a műbe zárt lélek átmentése, mert a néplélek és Makoldi alapvetően egylényegű. A festő láthatóvá teszi a megfogalmazott üzeneteket. Makoldi azonosult azzal az üzenettel, amit akkor, abban a tárgyban meglélt. A jel azért lett fontos, mert ebben a történelmi helyzetben szükségszerűen annak az üzenetnek a lényegét muszáj, hogy tudjuk ahhoz, hogy átmenthesük emberi minőségünket, átmenthesük magyarságunkat, egyszerűen létezésünket. Unokáink létezését!”

„Volt egy barátom, aki tudta, hogy mi a dolga!”

Lejegyezte: Makoldi Sándorné

SZÁNTAI LAJOS

Makoldi Sándor mitikus világképe és történelemszemlélete

(Elhangzott 2025. augusztus 6-án, a Népművészet –
kortárs művészet konferencián)

Kezdjük az elején, s folytassuk a végén, mintha csak arra lennénk kíváncsiak, hogy a két dátum ismeretében hol járt akkor a Nap. Makoldi Sándor 1945. augusztus 6-án született. Ez Jézus Krisztus Tábor-hegyi színeváltozásának a napja, ekkor a hús-vér fizikai teste teljesen átitatódik a testetlen, ragyogó, fehér fénnel. Azonban 1945, a nagy világégés, a II. világháború záróéve, amikor augusztus 6-án az Amerikai Egyesült Államok pokoli színeváltozást és pusztulást okozva ledobta Japánra az atombombát. Egy halálra ítélt, szétrobbantott világot a festészet ihletett erejével gyógyítani, helyreállítani, az életbe vetett reményt visszaadni, az nem kétséges, hogy üdvtörténeti távlatokat sejtető feladat.

A másik, földi pályafutás végét záró nap 2017. július 22. Ez Mária Magdolna ünnepe. Ő volt az, aki először találkozott a feltámadott Jézus Krisztussal. A feltámadás pedig elképzelhetetlen erejű fényfelszabadulással jár. Ha csak a két ünnepnap eredeti tartalmát vesszük figyelembe, megállapíthatjuk, hogy mindkét esetben hatalmas áradású fényenergia mutatkozik meg, s mindkét ünnep az Oroszlán havában van. Az életpálya utolsó napja rögtön a hónap legelején (július 22-én) van, s ez mintha csak azt jelezné, érzékeltetné, hogy most kezdődnek a láthatatlan rejtelmes történések.

A másik kiemelt dátum, a születésnap az Oroszlán havának szinte kellős közepén (augusztus 6.) található. Maga a Nap pedig itt az Oroszlán évköri egységében van ott, hon, vagyis uralomban. A két időpont között pedig 72 év telt el. Ez pontosan egy Világnapnak felel meg. Mondhatnánk úgy is, hogy itt érhető tetten a Kis-Év (365, 366 nap) és a precessziós Nagy-Világév (kerekítve 26000 esztendő), a Kis-Évből az egyéni élet keretrendszeréből

a nemzeti lét nagyságrendjébe átváltó „fogaskerék” egyik fokozata. De időzzünk még el a július 22-i dátumnál, hiszen ez – mint ismeretes – az 1456-os nándorfehérvári diadal s annak dicsőségét hirdető déli harangszó napja is egyben. Álló délben, amikor a Nap pályájának csúcsára ér, akkor van a fénymaximum ideje, akkor van a legtöbb a fényből...

Makoldi Sándor festőművész ecsetjére vette a Napot, a Napnak a fényét, a fényből nyíló varázslatos színek szuggesztív erejét. Ősi műveltségek, hagyományok képi világában időnként felbukkan a Nap ábrázolásának egy különleges típusa. A világosságot árasztó, fény sugaras Nap ilyenkor kinyújtott, kiöltött nyelvvel jelenik meg. Ez a nyelv szó szerint a Nap nyelve, egyfajta megszólalás, beszéd, igemondás megnyilatkozása. Ha a Nap beszédessé válik, akkor beszédét többek között képekben, színekben szólaltatja meg. A magyar nyelvben a NAP közvetlenül a NÉP szóval van genetikai kapcsolatban. A Nap kiapadhatatlan, éltető fényenergiáját nálunk a nép képviseli. Makoldi Sándor szüntelenül hangsúlyozta, hogy ő nem csak magyarországi, hanem magyar festő akar lenni. Pap Gábor tömör megfogalmazása szerint: „Makoldi mester nemcsak magyarul beszél, de magyarul is fest. Nála a virág képe minden előfordulásakor világ-képet is idéz.”

De térjünk vissza Makoldi festészetének a mindennapi fénnel való kapcsolatához. Érdemes most egyenesen az ő nyilatkozataiból idéznünk. Nemzeti létünk vonatkozásában többek közt azt kereste, hogy „a földi léthez viszonyítva a Világ Világosságának, a fénynek áradása hozzánk, magyarokhoz miként szólal meg.

(...) Ennek megfelelően mindent fényben, intenzív színekkel akartam megfesteni.” Más alkalommal mintha az általa példaképnek tekintett Csontváry Koszka Tivadar szavai köszönnének vissza: „világmodellként úgy festettem, hogy érzékeltessem a Nap útját”. Érdemes itt megemlítenünk azt a Goethe-nek tulajdonított mondást – bár kétségtelen, hogy sokkal ősbibb meglátásról van szó –, ami szerint a fénytörés által létrejött „színek a fény szenvedései”. Más nézőpontból megközelítve a kérdést, de a fentiek érvényességét nem elvetve Makoldi így fogalmaz: „Én, mint festő is a Nap ajándékát, a színeket tudtam még hozzáadni mondandóknak a képen.” Majd a színek létszintjeiről működéseiről így szól: „Festői érdeklődésemet végérvényesen a színdinamika (...) a színes fény foglalkoztatta.”

Mindezen vallomások után nem csodálkozhatunk tehát, hogy színdinamikájukban, a színek elementáris sugárzását tekintve az egyetemes festészet világában is párját ritkítóak a képei. Nála a színek szinte egyfajta összhangzatos zeneiségben lüktetően varázslatos „szín-szimfóniát” alkotnak. És most térjünk rá az életmű egyik nagyjelentőségű képének megtekintésére.

SZARVASVADÁSZAT

Makoldi Sándor: Szarvasvadászat (330 x 420 cm) olaj, vászon (1986)

A Makoldi Sándor festményein visszatérő motívumok közül válogatva a szarvaság jól érzékelhetően kitüntetett szerepet kap. Vezérmotívum – vezérlő állat. Elvezet bennünket a világ, a kozmosz keletkezésétől a magyar nép eredetéig. A Szarvasvadászat címet viselő monumentális festményének közepén látható visszafelé forduló, világosságot sugárzó hatalmas szarvas-alak testének hátsó részén egyetlen többlől fakadó két emberalak jelenik meg. A szarvas-ságból az emberszabású szerves élet az egység közös forrásából emelkedik fel. Ugyanabból az egységből táplálkoznak, sarjadnak, egy az életük, ikertermészetű kettősség a megnyilatkozásuk. Szemünk láttára bontakozik ki „Hunor s Magyar,

két dalia, két egytestvér” ösképe, itt még konkrét személyiségjegyeket nem mutató tiszta fénylényként létezve, sugározva. Ők ketten az egymásért és nem az egymás ellen küzdő, örök erkölcsi értékekre építő magartásmintázat megnyilatkozatói. Eglényegűségüknek, egy töről fakadásuknak, szétválaszthatatlan összetartozásuknak határozott képjele, hogy a jobb illetve bal vállukat egyetlen „felsőkar-vonal” köti össze. Ezáltal is jelezve, hogy egymást és küldetésüket, életfeladatukat vállalják. Konkrét emberi fejforma helyett égitest-szerűen világító, kiteljesedett, kerekded egyetemes szellemiséggel rendelkeznek.

Kicsit távolabb, de érezhetően hozzájuk tartozva, alattuk, a képmező szélén lévő és a festmény tetejéig érő világfa tövében színeváltozó, piros-fehér-zöld íjat feszítő Égi Vadász íjából elindul felfelé egy fényvonal, mely a vízszatekintő szarvas agancspárja között mutatkozó spirálgalaxis, minden jel szerint saját Tejútrendszerünk egyik kozmikus karjának élet-folyamából áramlik az Égi Vadász íjához. Az útvonal tehát tejfehér fényösszeköttetés révén oda-vissza járható. Ez pedig kozmológiai szinten a Világtéremtő hatalommal való közvetlen összeköttetést, kapcsolatot idézi meg. Nem nehéz tehát a mondai és a krónikás hagyományunkból jól ismert Égi Vadászt Nimróddal, Hunor és Magyar atyjával azonosítanunk. A szarvas agancsai közén örvénylő spirálgalaxis mintha éppen most forogná ki magából a kozmikus időt tekintve jóval később létrejövő hétbolygó-rendszert. A hét fehér fénygömb szinte áttetsző buborék könnyedségével lebeg, mintha ezek lennének az égboltunkon látható állandó mozgásban lévő, jövő-menő bujdosó csillagok, vagyis a bolygók. Még pontosabban fogalmazva: itt még nem a mi ismert bolygóink, hanem azok ős-állapotai jelennek meg. Tehát egy kozmogóniai ösképpel ismerkedhetünk meg a belső elmélyülés útján, ahol az agancspár adja keretét a magasabb-rendű ismeretek megszerzésének.

Visszatérve: a csodaszarvas farrészén szárba-szökkenő két emberalakba öltözött fénylény közül az átlós tengelyre festett legszélső a fény teljesség-áramlást segíti jobb kezével, ugyanakkor az egyenesen álló testvér a visszaforduló szarvast szólaltatja meg, készletti beszédre, egy egyenes vonalú, tüzes energiáktól izzó, pirosuló „dárda” révén, amit a szarvas szájához irányoz. Mintha az ősi szájmegnyitási szertartás egyfajta titokzatos előzményét látnánk. S ekkor a „dárda” parazsas izzású tengely-hegye már szóra-nyílássá, a szarvas „virág-beszédévé” is válhat. Érdemes megemlítenünk, hogy regösénekeinkben a fényes égitesteket, Napot, Holdat, Csillagokat hordozó, kisugárzó, megmutató Szarvas, amikor visszafordul az őt megcélzó vadász felé, határozott hangon megszólal, s megintí célbavevőjét: „Nem vagyok vadlövő vadad, hanem vagyok Atyaistentől hozzád küldött követ”.

Makoldi mester Szarvasvadászat címet viselő festménye nem egyszerűen hétköznapi visszamondása, illusztráció a Hunor Magyar eredet-mondának, nem az iskolás tudnivalók festőecsettel történő „felmondása”, ábrázolása a lényeg itt, hanem a teremtő-erővel való közvetlen kapcsolatfelvétel, amely a Mindenség rejtelmes kialakulását, varázslatos gomolygását, világszületések derengő, fölsejlő, lüktető, szemünk láttára létrejövő mozgását idézi meg.

Pap Gábor szavaival élve: „nem az, hogy mi lesz a folyamat vége, hanem ahogy létrejönnek a dolgok – idéződik meg benne, általa”.

A fehér fénytestű szarvas nem csak hátul, emberpár-ígeretben, hanem elől is megkettőződik. A hatalmas, világító agancspárt viselő szarvasfej alatt egy előre tekintő, beszélő, igemondó, absztrakt lófej látható. Ez pedig egy jól értelmezhető állatövi kapcsolatot idéz. A Nyilas, vagyis a keleti állatövben a Ló második Holdháza a szarvas (dámszarvas, őz). Érdeemes megemlítenünk, hogy a szkíta hagyományvilágból jól ismert jelenséggel szembesülhetünk. Szkíta kurgánokból – legismertebb ezek közül a pazyriki – gyakran kerülnek elő szarvas-maszkot viselő lovak.

Csillagászati tényként könyvelhetjük el, hogy saját Tejútrendszerünk minden magtermő központja a Nyilas, vagyis a Ló csillagképének irányában van. Makoldi mester festményén látható kettős-természetű ló szájából kiáramló, felfelé és előre, lefelé és visszafelé ható fehér, tehát végletesen tiszta hangfolyam figyelhető meg. Ebben az esetben tehát nem is annyira a tagolt beszéd képjeléről van szó, hanem a teljességet árasztó teremtői hanghatásról, a titokzatos őshangról, amelyből minden létrejött...

Búcsúzva e pompás színekben ragyogó és rejtelmes mondanivalójában kimeríthetetlen gazdagságú és tanulságú festménytől adjuk át Makoldi mesternek a szót: „Kiállításomat ajánlom (...) mindazoknak, kiknek lelkében megszólal a Szarvasének, a csodaszarvas üzenete, a Teremtő ígéje. Sugallat arról, honnan, mivégre születünk e hazába és hova tartunk? Mi adhat utunkban erőt, hitet és eleink üzenetével hogyan gazdálkodunk? Tudunk-e ma hazánkban nem csak magyarországi, hanem magyar életet élni és magyar alkotásokat létrehozni? Megpróbáltam. Ítéljék meg Önök, sikerült-e?”

Makoldi Sándor: Megváltók (Fotó: Gyöngy János)

PAP GÁBOR

A teremtő Ige megszólalása a Makoldi-életműben

(Elhangzott 2025. augusztus 25-én, a Pesti Vigadóban)

Ha Makoldi Sándor festői erényeit méltatni kívánjuk, célszerű visszapörgetni az óramutatót a múlt század hetvenes éveinek elejéig. Hosszú szorongásos évtizedek után ekkortájt lehetett először kimondani, igaz, csak halkán, és inkább csak magunk között, hogy a magyar művészetnek jó lenne végre, legalább néhány szó erejéig, magyarul is megszólalni. A nemzetközi hírű-rangú, és éppen engedélyezett példa a zene világából érkezett: akkoriban sűrűn hivatkoztak hivatalosnak tekinthető szájak a „Bartók-i modellre”. A Cantata profana valóságos himnuszává vált az akkori művésznemzedéknek. Ezzel mindjárt az a kérdés is tisztázódni látszott, milyen forrásból meríthet az éppen magyarul szólni kívánó magyar művészet. Ha Bartókra figyeltünk: „Csak tiszta forrásból”. És ha Kodályra? Álljon itt egy tanulságos és ma is időszerű szöveg egy jóval később publikálódott írásából.

„A civilizátorok iskolája azt mondta a népnek: amit te tudsz, az semmi, verd ki a fejedből, majd én megtanítalak különbekre, műveltségre. (...) Mi azt mondjuk: amit te tudsz, mérhetetlen kincs, őseid hagyták rád, ezer meg ezer éve. Becsüld meg, ápolj, mert ez az alapkő, amire magaskultúrád fellegvárát fel lehet építeni. Másra nem építhetsz, mert az nem a tied, s ha ezt a sziklatalajt ki engeded húzni a lábad alól, elsüllyedsz menthetetlenül a népek tengerében.

Ezért kell ápolni a népkultúrát, hogy állandó legyen a vérkeringés a nemzet alsóbb és felsőbb rétegei közt. Mihelyt ez megszűnik, a felső réteg azonnal idegen istenek után fut, az alsó réteg magára marad és fejlődésében elakad.” Ennél pontosabban nehéz lenne megfogalmazni, hogyan, milyen útjelzők mentén kereste a maga útját az a nemzedék, amely még mert is, tudott is

magyarul gondolkozni ez idő tájt. Köztük Makoldi Sándor. És hogy szélesedjék a tájékozódásunk köre, további figyelmeztetést a kiváló néprajztudóstól, Lükő Gábortól kaptunk. Valahogy így: „Egy nyelven beszél a népdal és a pásztorfaragás”. Ennyi útravalóval már bátran neki lehetett vágni az eget ostromló meredek útnak.

Makoldi Sándor mindkét figyelmeztetést komolyan vette. Kodálytól megtanulta, hogy nincs széles, áthághatatlan határ a „magas” és a népművészet között. Ha egy nemzet élni akar, nem engedheti meg, hogy túlságosan távol kerüljön egymástól műveltségének ez a két szintje. Folyamatosan beszélő viszonyban kell legyenek egymással. Lükő Gábor irányából több hullámban érkeztek a termékenyítő hatások, ezért a továbbiakban ezekkel kell bővebben foglalkoznunk.

Az idézett tétel – „egy nyelven beszél...” – tartós és mindvégig élénk visszhangra lelt Makoldi mester munkásságában. A művészetben éppúgy, mint a pedagóguséban. A néprajztudós irányából azonban nemcsak követésre, de meghaladásra ingerlő indítékok is érkeztek, és Makoldi Sándor ezeket is nagyon komolyan vette. Miféle indítékokról lehet itt szó?

Először is: tudni kell, hogy Lükő Gábor a maga legnagyobb és legtartósabb hatást kiváltott művében, A magyar lélek formáiban a népdaloknak mind a formai, mind a tartalmi vonatkozásait Ady Endre költészetében vélte legközvetlenebbül és legmagasabb szinten visszhangozni az úgynevezett „magas” költészetben. Ez a tény első közelítésben pozitív tételként jelentkezett kettőjük, Lükő és Makoldi kapcsolatában, hiszen így eshetett meg, hogy az egyik legtokéletesebb elemzést

a néprajztudóstól kapta mesterünk, mégpedig nem valamelyik népi ihletésű művéről, hanem egy korábbi, még a lírai absztrakt formanyelven fogalmazott Törvény című diptichonjáról. Ehhez a Makoldi-képhez még a siker reményében lehetett Ady nyelvén közelíteni. A nézetek azonban a népművészeti ihletettség megerősödése mentén fokozatosan távolodni kezdtek egymástól.

Nem jelentéktelen kérdésről van szó, érdemes hát egy kicsit bővebben foglalkozni vele. Milyen, Lükő Gábor irányából jövő gondokkal kellett szembesülnie, illetve megküzdenie Makoldi Sándornak? Mindenekelőtt magával a „Lükő-szindrómával”. Ez a tünetcsoport még az Aczél-korszakban született, de máig észrevehetően működik, és nemcsak művészeti közéletünkben. Miről van szó? Aczél György a maga idején két fő mesterfogást alkalmazott a veszélyesnek ítélt értelmiségiek hatástalanítására. Az egyik így szólt: helyezzük túl korán és túl magasra az illetőt, hamar el fogja hinni, hogy jelentősebb a többinél, és így fokról-fokra „jobb belátásra lehet bírni”. Ennek a tünetcsoportnak a közszájon forgó neve: „Jankovics-szindróma”. A másik semlegesítő gyakorlat: hozzuk a megcélzott egyént ismétlődően hátrányos helyzetbe, igazságtalanul kisebbitve őt a környezetéhez képest. Előbb-utóbb biztosan meg fog sértődni. A sértettség pedig nekünk dolgozik. Megkeseredve azokon fog sorozatosan bosszút állni, akik éppen hogy segíteni akarnának rajta. Íme, a késői Lükő-évek tipikus megnyilvánulásai. Makoldi Sándornak elsősorban ezzel a tünetcsoporttal adódott találkozása pályafutása során, ám ő rendületlenül állta a sarat, a magukat átmentett Aczél-utódok ilyen irányú mesterkedéseivel szemben is.

Újabb gond: Lükő Gábor következetesen ellenezett minden olyan kísérletet, amely kozmikus, konkrétan állatövi-bolygórendszeri keretek között kísérelte volna meg értelmezni a népművészetünkben sűrűn megjelenő alakzatokat, összefüggéseket, illetve számosságokat. Nem volt tekintettel az olyan kemény tényekre, hogy például népmeséink állatsereglete a legszorosabb kapcsolatban áll a Keleti Zodiákusnak a Hold-házakkal kibővített huszonnyolcas csoportozatával. Az ilyenek emlegetését „horoszkopizálásnak” minősítette, és szigorúan elítélte. Ez keményebb leckének bizonyult Makoldi Sándor számára, mint a sértődöttség rémének leküzdése. A hetvenes évek második felében, pontosabban 1977 után sikerült csak véglegesen átverekednie magát a másfél évszázada népművészetünk köré épített, és folyamatos nyugateurópai befolyásoltságunknak köszönhetően egyre hízó és magasodó gáton. A nyolcvanas évektől kezdődően azonban fokozatosan erősödik ennek a hagyományos világmagyarázó apparátusnak a szerepe, jelentősége az általa célba vett témák értelmezésében, illetve képi megjelenítésében. Az 1996-os Erőhívás egymást követő tábláin már teljes értékűen érvényesülnek az ilyen irányból nyert tanulságok, jóllehet ekkor még nagyrészt konkrét pásztorfaragá-

sok (markóci sótartó, Jóna Józsi tükrore) vagy a szkíta-hun-avar ötvösművészet emlékei (altáji szkíta övcsat, nagyszentmiklósi kincs) iránymutatásával. Később egyre szabadabban, immár magától értetődően.

Dunántúli sótartó beszélő szarvas alakjával, a Somogy vármegyei Markóciól (Vadász György felvétele)

Makoldi Sándor: Elhívás, az Erőhívás című sorozat harmadik képe, 1998. (Gyöngy János felvétele)

Végül a harmadik leküzdendő rém, amely Lükő Gábor tanításaiból emelkedett ki és tornyosult Makoldi Sándor elé: a magyar pásztorművészet, a fazekasság, a hímzések és a tojásfestés állatalakjai nem beszélnek, nem énekelnek. Ha madárról van szó, csak csipegethet, ha szarvasról, csak eszegethet. Tudóunkat azzal sem lehetett meggyőzni nézetének helytelenségéről, hogy hiszen ő maga figyelmeztetett az imént: a szöveges és a képjelekkel dolgozó magyar népművészet egy nyelven beszél. Márpedig az tagadhatatlan tény, hogy népmeséink, balladáink, népdalaink madarai, egérkéi, farkasai, táltos lovai – beszélnek. Akkor hát...

Makoldi Sándor nehéz szívvel – hiszen, akárcsak e sorok írója, ő is szerette és tisztelte Lükő Gábort –, de egyetlen határozott mozdulattal elhárította a maga útjából ezt a nyilvánvaló tévtant. A millecentenárius ihletettségu Erőhívás óta megállás nélkül beszélnek az ő állatai is. Mindig tartalmasan, sohasem fecsegve vagy éppen gúnyolódva. Népművészeti mintáit alaposan tanulmányozva fokról fokra vált világossá számára, hogy az ilyen jelcsoportokban a beszélő és amit mond, egységes jelhasználatlaltal fogalmazódik. Ami azt jelenti, hogy ezek a beszélő állatok voltaképpen a Teremtő Igét mondják tovább, amellyel maguk is teremtődtek. Lehet ennél magasabb rendű célja egy teremtménynek?

Van azonban ezzel a nyereséggel egy apró, előre nem látott gond. Miképpen hagyja el a teremtett lény a teremtője száját? A magyar népművészet eléggé egyértelműen fogalmaz e tekintetben (is). A tátott szájból vagy csőről első lépésben növényi inda árad ki. És indul fölfelé, lefelé, rövidebben, hosszabban, egyetlen vonulatban vagy ágakra szakadva, ahogy a mondandó kívánja. Ez az inda hajt a továbbiakban leveleket, bont ki magából nyíló (tulipán) vagy kiteljesedett (rózsa) virágokat. Közvetlenül ebből a teremtődés-menetből, népművészeti ábráink egyöntetű tanúbizonysága szerint, csak madárként válhat le állati minőség. Sem felében-harmadában, sem egészében nem bújhat ki semmilyen állati (értsd: állapot-szerű) minőség a beszélő szájból. Legalábbis a mi népművészetünkben. Az „íjlesztő népek” művészeti öröksége némileg másként, mondhatnánk, engedékenyebben bánik a maga Teremtő Igéjével. Ott láthatunk fejet, akár emberfejet is, kikandikálni ilyen-olyan bestiák tátott szájából, de félig „kimondott”, azaz féltestükkel már előtolakodott élőlényeket is. Viszont füle hegyétől farka végéig kibújt alakot, akinek, mondjuk, a farka vége éppen most hagyja el az őt kibeszélő száját – soha! Legalábbis én még nem találkoztam ilyen esettel. Makoldi-képeken azonban igen. Kockázatos újítás.

Miért és mennyiben? Ha a kimondás révén életre kelt állapot (állat) teljes egészében megjelenik a színen, minden valószínűség szerint a farka végével fog hozzáérni az őt kiejtő szájhoz. Ez pedig a művész minden nemes igyekezete ellenére óhatatlanul groteszk hatást kelt. Ha viszont elhúzzuk a farokvéget a szájától, egycsapásra nullázódik az igével teremtés sugallata. Két érett élőlény mutatkozik egymás mellett. Makoldi Sándor a Szent László legenda című triptichonjának első tábláján is, a Nemzeti Művelődési Intézet homlokzati frízén is próbálkozott ezzel a „szájból-farok” megoldással. Máshol meg (Boldogasszony álma; Szarvaskői látomás) mintha lufit fújna fel a beszélő állat, a levegő beáradásának ütemezésében ölt testet benn egy emberré válni szándékozó élőlénykezdemény, amelynek egyelőre csak a feje teljesezhet ki.

Felhőtlen örömmel üdvözölhetjük az ilyen megoldásokat? ...Csak nehogy egy posztumusz Jankovics-szindróma bekövetkezésének váljunk a tapsoló előmozdítóivá! Semmi mással össze nem vethető felelősség szóra bírni a Teremtő Igét.

Makoldi Sándor: Szent László legenda című triptichon, első tábla, 2014.

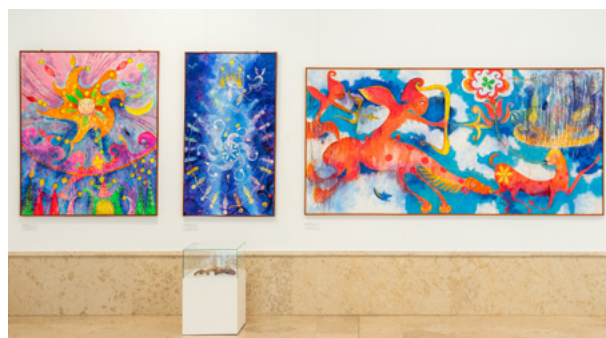
Makoldi Sándor: Szarvaskői látomás, 2014.

De ne legyünk igazságtalanok. Ilyen apró „túlszaladások” szükségszerű velejárói az olyan formátumú életműnek, amilyen a Makoldi Sándoré. Munkásságának késői szakaszában egyébként lenyűgöző magabiztossággal vezényli a madarak, szarvasok, táltos lovak ige hirdetését, ne felejtjük el, végül is elsőként legújabb kori festészetünk történetében. A magyar mese- és mondavilág tálcán kínálta ehhez a jobbnál-jobb témákat, hogy a krónikás hagyományt ne is említsük. Ez utóbbiból emelte ki a több változatban megfestett váci szarvascsodát, a maga beszélő csodalényével. Másrészről valamilyen ilyen témájú festményéhez kiváló előképül szolgált a Cantata profana „nagyjelenete”, az apjának visszabeszélő szarvasfiúval. Aki erőltetés nélkül megtalálta a helyét a mondai testvérpár által üldözött csodaszarvas témakörében is. Hogy mennyire folyékonyan beszélt mesterünk a népművészet, benne a teremtő Igét tovább mondó szárnyas-szarvas lények nyelvét, arra álljon itt példának bűcsűzöl a 2011-ben festett Nimród című festmény.

Makoldi Sándor: Nimród, 2011. (Gyöngy János felvétele)

Makoldi Sándor gyűjteményes kiállítása, amely ez év július 5-étől augusztus 31-éig volt megtekinthető a fővárosban, a Vigadó Galériában, méltó módon képviselte ezt a páratlan súlyú és rangú művészi teljesítményt, amelyről akkor is bizvást állíthatjuk, hogy világra szóló, ha tudjuk, hogy mint annyi más értékünkre, erre sem fog felfigyelni a világ. Nehogy fejet kelljen hajtania előtte.

A VILÁG-KÉPBEN.

Makoldi Sándor
vizuális anyanyelvi neveléséről

IV.

BOBONKÁNÉ PAPP ANTÓNIA

Az Élet-Virág jel adománya

(Elhangzott 2025. augusztus 27-én, A világ-képben. Makoldi Sándor vizuális anyanyelvi neveléséről című konferencián)

Makoldi Sándor jubileumi kiállítása méltó alkalmat teremtett a Makoldi Sándor vizuális anyanyelvi neveléséről című konferencia rendezőinek, előadóinak, közreműködőinek a tisztelgésre a tudós festő, a kutató tanító munkássága előtt.

Emlékezni, köszönetet mondani jöttünk össze szívünk minden melegével Makoldi Sándorra, a nagy tanítóra, aki új nemzedékeket indított el. Égvonzatú vizuális pedagógiájának intelmeit, elvi alapvetéseit jó szívvel felidéztek, őrizték, és tovább adjuk az új nemzedékeknek. Az emlékkiállításon ráhangolódva képeire éreztük a Teremtői Rend áramlatát. Ez a rend nemcsak a festészetét, de a tanítását is átjárta. Egyéni, közösségi és kozmikus létét igazította.

Mondandóm vázát az Élet Virág jel adja. A világ kultúráit összekötő szimbólum világmodell. Pap Gábor művészettörténész így határozza meg a világmodellt: „Számptalan kitértetett élethelyzet egymásra íródásából olyan csomópont és erővonalrendszer jön létre, amely bárhol, bármikor, bárki által visszakódolható üzenet.” A világmodell a kozmosz rendjéről, az Univerzum törvényeiről szól. Az ősjelek, az őskódok az Univerzum törvényeinek az alakzatai. Útmutatóként szolgálnak a kozmikus isteni rend természetbeni és természetfeletti utak megjárásához.

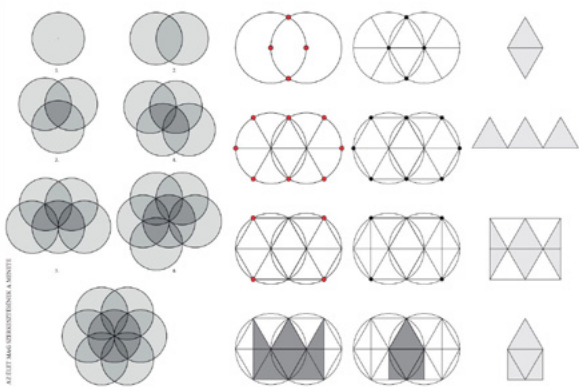

A VILÁG - KÉPBN

Makoldi Sándor: Az Úr színe előtt, 2000.

A festmény világmodell érvényű. Látjuk a csomópontokat, az erővonalrendszereket és érzékeljük a Teremtett Világ rendjének áramlását. Ősjeleket látunk, organikus és geometrikus alakzatokat, amelyeket a kép jelentéstartalma hív elő és bont ki az ősi kollektív tudattalamból. A festő a ciklikusan változó világ rendjét szerves egységbe fogja, szemlélni és szemléltetni az ősjelek segítségével tudja. Egyetemesen olvasható jelek ezek, de a magyar kultúrába ágyazott formaelemekkel gazdagítva. Jelen esetben gondoljunk a Szent Korona keresztpántját összekötő zárólemezekre, amely négyzet alakú, a festmény is az. A zárólemezen lévő Pantokrátort keretező égi világítók és világfák ihletik Makoldi Sándor képén látható azonos tartalmú formákat.

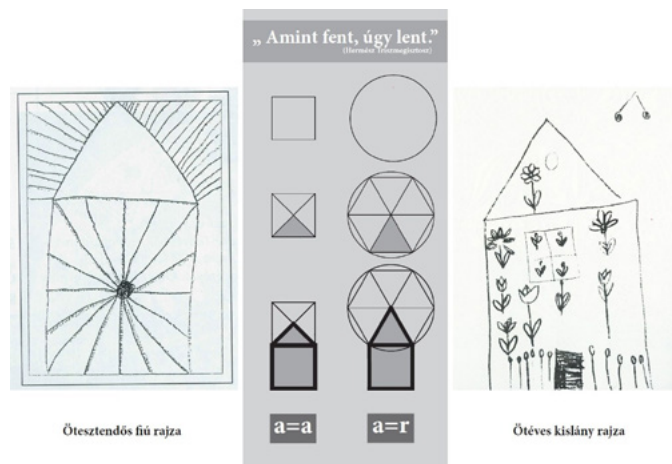
A festményből a kép aljára kigyűjtött tagolt körök évköri elemzési keretrendszerek. A fény és az árnyék ciklikusan ismétlődő változásrendjének a keretét adják. Pirossal kiemelttem a hat részre osztott kört, ez az Élet Virág váza. A festményen hatszirmú Napvirágokat látunk, így nevezték az eleink az Élet Virágot. Direkt és indirekt módon a Napvirág - háló beteríti a képet. A Teremtő feje körül 4-es, 6-os és 12-es osztású köröket különböztethetünk meg. Makoldi Sándor feladatának tekintette megismertetni a diákokkal a természet rendjét és bevezetni őket a Teremtői Rendbe. Nyomatékkal hívta fel a diákjai figyelmét arra, hogy a számok nemcsak mennyiség, hanem minőségjelzők is, a számok közvetlen kapcsolatban állnak a világtörvénnyel. Az egyéni, a közösségi és a kozmikus út egyeztethető. Egyeztethetők vagyunk, mint teremtmények a Teremtővel. A festményen látható Teremtő antropomorf jegyekkel gazdagított, ember arca van, karja, kézfeje. Üzenet: bekapcsolódva a természet rendjének az áramlatába a történet jelen idejűvé válik!

Az Élet Mag jel szerkesztésének a menete. Hol van a gyermek által rajzolt háznak és koronának az őseredete?

Az ábra bal oldalán az Élet Mag hagyományos, jól ismert szerkesztési menetét látjuk hét lépésben. Az utolsó fázis mutatja, hogy mind a hat kör középpontja a középső kör területén helyezkedik el, és mind a hat kör körvonala áthalad a középső kör középpontján. Mellette egy alternatív szerkesztési utat járunk be: kiválasztjuk a két kör egymást középpontjukban metsző szerkesztési fázist. Az egymást megfelelően fedő két kör metszéspontjait pirossal jelöljük, majd következetesen összekötjük őket. Molnár V. József néplélek-kutatótól idézek: „Rájöttem, hogy az elemi mértani alakzatok meghatározó sorrendben egymásból következnek, belőlük és általuk szerveződik számos fontos tagoltabb alakzat.” Ez történik jelen esetben is. Figyelemre méltó tagoltabb alakzatokat fedezhetünk fel. Semmit sem mi találunk ki, csak a szerkesztés menetét követjük, amely felveti azokat az őseredet alakzatokat, amelyek ismerősként köszönnek vissza a tárgyi népművészetünk mustráin, a képi anyanyelven szóló kortárs művész alkotásain és az eredendő gyermekrajzban. A teljesség igénye nélkül az ábra jobb szélén és alul kiemeltünk néhányat. Itt megállunk, mivel a következő kérdésre keressük a választ. Hol van az őseredete a gyerek által rajzolt háznak és koronának?

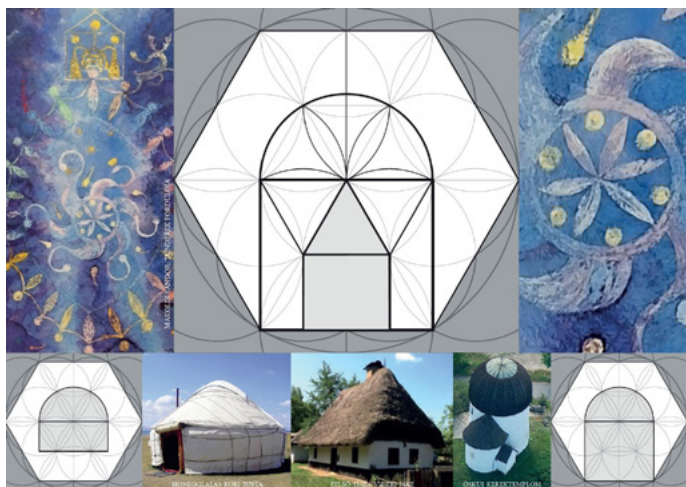
Tudjuk, nem kell a gyerekeknek ilyen házat és ilyen koronát látnia ahhoz, hogy így jelenítse meg. Figyeljünk Hintalan László gondolatára: „Felfedeztük, hogy az újszülöttek hozzák magukkal az Univerzum összes alaptörvényét. A gyermek a legmélyebb gyökereikig közvetítő.” Az ősképek, mint őseredet alakzatok az ősi kollektív tudattalanban és az ember - az ősi kollektív tudattalanból kivetített világmodell érvényű - egyetemes szimbólumaiban található. Így és itt leltünk rá a gyermek rajzolta - és nem másolta - ház és korona őskódjára. És még mi mindennek a töve ez az egyetemes szimbólum, mint világmodell! A kifejezésre váró tartalom hívja elő a megfelelő alapjelet és az azokból meghatározó módon következő alapszerkezeteket, amely vázként hordani tudja az aktuális jelentéstartalmat. Az ábrázoló népművészet, a rajzoló gyermek az ősi kollektív tudat belsejében rejtőző mintázatokat, alapjeleket, alapszerkezeteket használja fel alakzatai képi megfogalmazásakor. Az alapjelek betekintést engednek az Univerzum törvényeibe. Az alternatív szerkesztési utat bejárva jut eszünkbe Makoldi Sándor tanítása: Van más út is; felismeréseket tudomásulvétel helyett!

„Amint fent, úgy lent.”(Hermész Triszmegisztosz)

Az ábra bal oldalán az ötvestendős kislány házat megjelenítő rajzát látjuk. Külön jelöli a benti és a kinti világot. A ház lakóterét, nyolc tengellyel, gondosan tizenhat részre tagolja, közepén a nagy fekete ponttal cselekvő önmagára is utal. A kinti világot, fénysugarakat idéző vonalakkal fejezi ki. Létállapot jelölő ez a szerkezetlítő rajz. Jobb szélén az ötéves kislány a házat növényekkel, alul még bimbós, majd kinyíló, az ablakba is jutó virágokkal rajzolja tele. A hat szirmú virág, a leggondosabban rajzolt, felkerül az égi magasságot idéző tetőre. Ide igyekszik eljutni, ez a virág őt képviseli. Rajza a növekedésről, a felfelé törekvésről szóló virágnyelven, létfolyamat jelölő. „Amint fent, úgy lent” ez az ábra középső részének a kérdése, honnan származtatod házad tetejét? Négyzetből vagy körből? Fent a tagolatlan négyzet, a földi világ megidézője, mellette a tagolatlan kör, az égi világé. A válasz matematika nyelven is megérkezik. A négyzetből származó, egyenlő szárú háromszög alakú háztető földvonzatú: $a=a$ A körből származó, egyenlő oldalú háromszög alakú háztető égvonzatú: $a=r$ Alapkérdés fogalmazódik meg:

Égmértékű vagy földmértékű a szemléleted, az életed? Égmértékű, $a=r$, ahol a felsőbb világ, a felsőbb dimenzió levetül a földi dimenzióba. Makoldi Sándor anyanyelvi szintű vizuális nevelése égvonzatú és égmértékű, a teremtett világ rendjére, a természet törvényszerűségére és annak alakzataira figyelő.

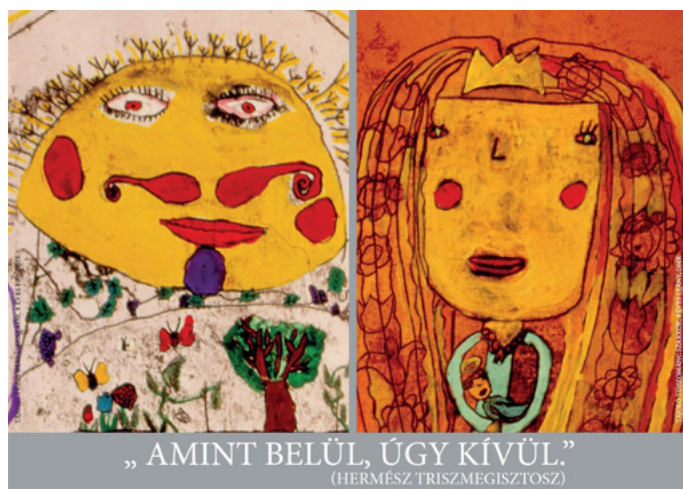
A szakrális és a világi épület lefedés módja az Élet Mag jel szerkezetvázban

A hét körből álló Élet Mag jel szerkezetvázban szürke tónussal emeltük ki a ház egy sugányi méretű alakzatát, a ház befoglaló formáját. Figyelmünket két sugányira terjesztettük ki és az épülettest másik jellemző lefedési módjával szembesültünk, a félkörrel, ami a térben kupola, félgömb alakú lefedést jelöl. A szakrális és a világi épületek lefedés módja, mint őseredet alakzat tárul elénk. Alul, középen Felső-Tisza-vidéki parasztházat látunk, jobbra az Ösküi kerektemplomot, mellette az Élet Mag szerkezetvázban a hosszmetsetét idéző ábrát. Baloldalon a jurtát, a magyarok ősi hajlékát és mellette annak is a hosszmetsetét idéző ábrát látjuk az Élet Mag szerkezetvázban. A jurta felépítettsége a szakrális épületével analóg. A magyarok világi életüket szakrális szerkezetű jurtákban élték. Fentebb, balra-jobbra Makoldi Sándor a Tündérek fordulója című festményén az alapjelek mellett, a népművészetbe ágyazott formaelemeket is látunk: kiemelve a Fenyédi Napkereket jobbra és a lőporszaru szvasztikát balra.

Egy a kettő

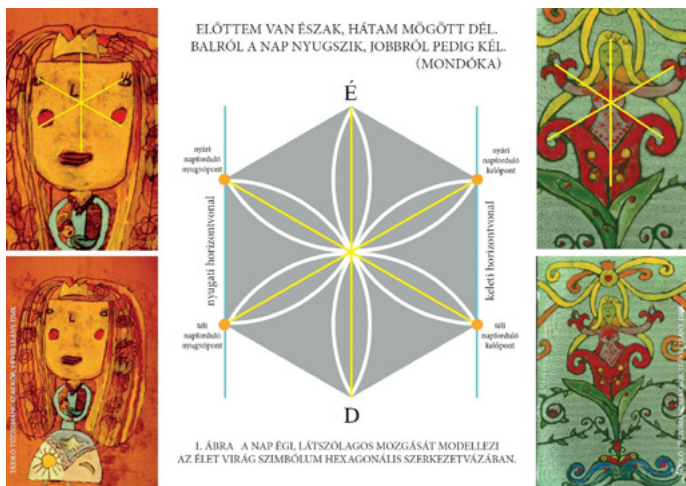
Miért így rajzolja a gyerek a koronát, hiszen ilyen koronát nem lát? A gyerek nem azt rajzolja amit lát, hanem azt rajzolja, amit tud róla. Mit tanít nekünk, felnőtteknek, a gyerek rajzolta korona? A Tájoló tűzzománc szakkörösem munkáin királylányok láthatók. A koronát idéző formát az ősi kollektív tudatalattiból a kifejezési szándék hívja elő, mint őseredet alakzatot. Az Élet Mag szerkezetvázban, követve a kör középpontokat és az azokat összekötő sugarakat, a koronát megidéző őseredet alakzatot emelünk ki, nem kitalálunk, hanem megtalálunk. A kör középpontra úgy tekintünk, mint a meg nem nyilvánult teremtő erőre, a sugár pedig a megnyilvánult erő. Ez a korona az égiek felé nyitott. De, magába foglalja a ház jelét is, a zárás, a védelem jelét, amint látjuk. A korona a háznak, mint őseredet alakzatnak a nyitott állapota. Ezért mondhatjuk, hogy egy a kettő. Egybe tartozó forma a korona a házzal, megfeleltethetők egymással. A megnyilvánult, a nyitott (korona) és a meg nem nyilvánult, a zárt (ház) egyek. A megtalált alakzat, a korona, amelynek az aktív és a passzív létállapotát látjuk. Idézek Pap Gábor művészettörténésztől: „Ami közepen van, egyszerre tartozik kétfelé.” Az ábrán így jelöltük: $1/2; 1; 1/2$ Ez a létezésnek a nyitás alaphelyzetét írja le. Ugyan ez, másként fogalmazva: „A középső formaelem szerves egységbe foglalja a valóság két alapvető létezési tendenciáját.” Matematika nyelven: $1 = 1/2 + 1/2$ Ez a létezésnek a zárás alaphelyzetét idézi. Gondoljunk a lélegzésre: egy belégzés és egy kilégzés együtt számít egy légvételnek. A gyerek ezért rajzolja úgy a házat és úgy a koronát, ahogyan láttuk, mert az ősi tudattalomból a mondanivaló által felszínre hívott őseredet adja a vázát a rajzának. A szerkezetváz élő minőség, pulzál, a nyitott és zárt létállapot között, hogy melyik nyilvánul meg, azt az aktuális jelentéstartalom határozza meg.

Mit fejeznek ki a piros körök az arcon?

„Ne rajzolj arcot a Napnak, nincs neki!” Sajnos, ez a felszólítás óvodában, iskolában is elhangzik. A Tájoló tűzzománc szakkörös, nyolc éves kislány rajzát látjuk az ábra bal oldalán. Nemcsak arcot rajzol a Napnak, de bemutatja az egy napon belüli mozgását is! A Nap látszólagos égi útját a horizont szerepkörű, lappantyúként működő, piros bajusz igazgatja.

A jobb oldali piros bajusz alatt a piros folt a leszentült Napot idézi, az állnál a legsötétebb, majd balra, a lappantyúként működő piros bajusz felengedi a hajnalodó Napot szimbolizáló piros foltot és a két, nyitott szempár már a délelőtt-délutánt jelöli, a nap világos felét. E dinamikus rajzzal szemben a nyolc éves kisleány ugyanezt statikus módon mutatja be az ábra jobboldalán látható rajzán. Makoldi Sándor szakköröseim egyik kiállítás megnyitóján tért ki a hivatalos rajztanítás mulasztására. Tudniillik, az analízis-szintézis után elmarad az absztrakció! Pedig az elvonatkoztatás, az ember egyik meghatározó specifikus képessége, amit fejlesztenünk kellene, nem pedig elsorvasztanunk!

Elöttem van észak, háтам mögött dél. Balról a nap nyugszik, jobbról pedig kél. (mondóka)

Az Élet Virág jelet az ábrán látható hatszirmú virág is képviselheti, azonos hexagonális szerkezetvázuk okán. Léptékükben másak, de a lényegük ugyanaz. Újabb adománya az Élet Virágnak, hogy felismertük, hogy tájolható! Az ábrán a három, sárga színnel jelölt szimmetria tengely hat részre osztja a kört, a körön lévő pontokat összekötve a hatszöget kapjuk. A hexagon pontpárjait függőleges vonalakkal összekötjük. A középső pontpár az észak-dél irányt jelöli. A jobb és bal oldali pontpárokat összekötő vonalak a keleti és a nyugati horizontvonalakat jelenítik meg. A keleti horizontvonalon a nyári és a téli napforduló kelepontjai vannak. A nyugati horizontvonalon a nyári és a téli napforduló nyugvó pontjai jelölődnek. Az általunk „égi-koordinátának” nevezett hármasszoros kereszt dinamikus, a sokszor emlegetett kör-kereszt ezzel szemben statikus, a „földi koordináta” nevet kapja. Az ábra jobb és bal szélén látható gyermekrajzokra a három, sárga színnel jelölt szimmetriatengely, mint szerkezetváz ráilleszhető, a rajz szerkezete és jelentéstartalma okán.

Fény Luca című alkotás, Nívódíjas Tájoló tűzzománc szakkör, 12 éves leány, DMK

A kép közepén az égi világítók magasságáig felnövő Lucát látjuk. A két karja híd szerepkörű. Kezében tartja a téli-nyári napforduló pontokat szimbolizáló fényvirágokat. Az egyik hét szirmú, túltöltekezett, a másik öt szirmú, fényhiányos. Ezen pontok idején a Nap iránya megfordul az égbolton. Az őszi – tavaszi napéjegyenlőség tengelyét Fény Luca testesíti meg. A két örökzöld tetején lévő fényvirág a fény - árnyék arányának ciklikus változásrendjéről beszél. Luca, a teremtett világ rendjébe illeszkedő lény, mosolya, derűje, harmóniája sugárzik felénk. Ahogyan Luca, úgy a gyermek is beszélő viszonyban áll a Nappal, a Holddal és a Csillagokkal.

Összegezve, elemzésünk során felismertük az egyetemes szimbólumok – jelen esetben az Élet Virág - elemi mértani alakzatokból épülő, őseredet alakzatait. Ráéltünk az Élet Virág jel „gyöngyözöte” gyerek által rajzolt ház és korona alakzatokra, amelyek egymásnak megfeleltethetők. Tájoltuk a kiválasztott szimbólumot. A jel szerkezetvázát, a három szimmetria tengelyes, „égi-koordinátát” eredendő gyerekrajzokon, hol direkt, hol indirekt formában, a rajz jelentéstartalmának köszönhetően ráétegezhetjük. Makoldi Sándor kutató tanító, tudós festő sokat emlegette, hogy menjünk el a forrásig! Elemző utunk a forrás irányába tartó. A napfordulókat szimbolizáló fény virágokat kezében tartó Szent Luca mosolyával köszönjük Makoldi Sándornak az égvonlatú pedagógiáját, amellyel tovább szélesítette azt a szellemi utat, amely az anyanyelvi vizualitás kibontakozása felé visz.

BÓDI ILDIKÓ

A mindenséggel mérdd magad!

– Az organikus szemléletű rajztanítás
csillagnyi módszeréről, Makoldi
Mester(em) NapÚTmutatásai alapján

(Elhangzott 2025. augusztus 27-én, A világ-képben.
Makoldi Sándor vizuális anyanyelvi neveléséről című
konferencián)

1978-1981 Debreceni Tanítóképző Főiskola, tanító szak, rajz- közművelődés szakkollégium. Három égbe ragadó esztendő, melyet a Jóistentől kaptam ajándékba. Makoldi Sándor Mesteremtől tanulhattam. Már a kezdetektől gyakran idézte rajz, művészettörténet vagy népművészeti órákon, a látó költő, József Attila üzenetét: A mindenséggel mérdd magad! Az órák típusától függetlenül teljes egységben patakzott a tudás átadásának tiszta forrása, a magyar népi szerves műveltség üzenete, a világképrendező, természetes alapú gyermekrajzok világa, az egyetemes, a kozmikus világ rendje a földtől az égig és azon is túl. A változások, a folyamatok, a képbe íródott jelek, a TEREMTŐ ISTENI FORRÁS, az EGY keresése. Mind ez azért, hogy eligazodjunk a teremtett világ tökéletes rendjében. Ehhez adott erőt, útmutatást, útírányt a Napút program, a fény útja, mely ősidők óta végzi fényfestését, óramű pontossággal olvas, ahol még rend van, mert REND A LELKE MINDENNEK! Találjuk meg ebben a rendben magunkat, feladatunkat. Ha igaz hittel, szeretettel, felkészült szaktudással, és nem utolsó sorban, nagybetűs EMBERKÉNT tesszük, akkor őseink bölcsességével élhetjük mindennapjainkat.

Ezt szolgálta sok-sok elméleti - rajzos feladat. Például: a hagyma, a vöröskáposzta metszetének vizsgálatától, a mesék, mondák, balladák, népi körjátékok folyamatábráinak virágozása, a henger külső-belső benapozása, az ősi, népi, a szakrális építészet tájolásának okai, a miskakancsó, arcunk kozmikus rendjének a népművészeti tárgyak csillagászati rendjének értelmezéséig,..etc. Természetesen nem csak az iskola falain belül, de közös csoportkirándulásokon, vidám, baráti, beszélgetések alkalmával az Arany János utcában, Medgyessy festett karosszékében ülve, ízes szalonnafalatokat kóstolgatva,

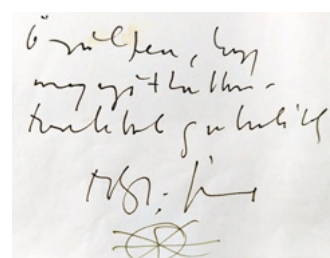
finom tokaji bor kíséretével, mely igazi kulináris élményként szolgált. Közben a Mester csak mesélt, mesélt... mi pedig egyre több ismeretet kaptunk a világmindenségről, egyre látóbbak lettünk.

...és nem utolsó sorban, a Mester hívószavára, Gyöngy Péter szervezésében, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem hatalmas kémiai előadójában a maratoni, éjszakákba nyúló Pap Gábor és Molnár V. József kihagyhatatlan előadásai. Itt és most is köszönet érte! Feneketlen kútként szívtuk magunkba a tiszta forrás kristálytiszta vizét! Erről szólt ez a három esztendő.

Elindultam hát szerencsét próbálni ezen a keskeny, de fényes csillagokkal kövezett úton! Bármikor és bárhol elakadtam, mindig számíthattam Mesterem önzetlen megerősítésére, segítségére!

A Mester Makoldi Sándor, a tanítvány tanítványainak rajzkiállításán
FOTO: MAGÁNARCHÍVUM

Kiállítás megnyitók, Hajdúsági Múzeum Hajdúböszörmény 1985,
MŰ-TEREM Galéria és Antikvitás Debrecen, 2000.

Ahogy teltek-múltak az évek, tanítványaimmal egyre fényesebb utakat jártunk be! Végül 1992-ben, a gödöllői Örökség Népfőiskola biztatására KÉPES BESZÉDEK-BESZÉDES KÉPEK a rajztanítás organikus módszeréről címmel megszületett egy gazdagon illusztrált módszertani mesélős kézikönyv, Mesterem szakmai segítségével és Pap Gábor méltatóan ajánló soraival. Eddig rövidebb összefoglalók jelentek meg szakmai folyóiratokban (FŐNIX 3-4.sz., Fejlesztő Pedagógia), a teljes könyv még kiadóra vár.

Most pedig nézzünk néhány módszertani utat! Hogyan váltak valóra a főiskolai évek tanításai a mindennapi gyakorlatban?

1. AZ ELSŐ TANULÓÉVEK A VALÓS ÉLETBEN

Csodálva nézegettem kisfiam kisiskoláskor előtti rajzait, ahol teljesen természetesen, vizuális anyanyelven „beszél” a világmindenségről. majd ezt szóban ugyanilyen természetességgel elmeséli. Ilyenkor mindig meg erősítettek Mesterem diavetítéses órái a világméprendező gyermekrajzokról, és az akkor kisóvodás kislányának Gizókának, eredeti, mesés rajzai.

Kozma Bertalan (5 éves) Az Éden kertje (saját terv és cím, közösen festett batik, 200x300cm, 1992.)

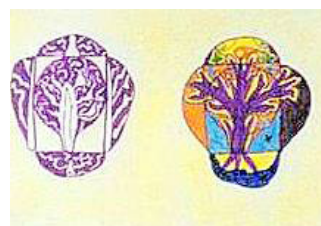
Ekkor kezdtem el nagyméretű batikpannókat festeni. Belecseperedvén, a kisfiam is kedvet kapott. Megtervezte szobája falára az ÉDEN KERTJÉT. Majd együtt megfestettük. A forró viasszal rajzoláskor óvatosságból Én, a festésnél Ő vette át a vezető szerepet.

2. TERMÉSZETES ALAPÚ GYERMEKI VIZUALITÁS A KISISKOLÁSKORBAN

A látványtól a teljességig

10 éves tanítványaimmal először mi is kipróbáltuk a göröngyösebb utat, a klasszikus, hosszában kettészelt vöröskáposztás feladatot. A látványszintű ábrázolástól hogyan jutunk el népmeséink égig érő fájáig, majd a Kerek a káposzta című népi körjáték folyamatábrájáig? Tánc közben egy gyermek krétával rajzolta a mozgások tér-idő diagramját. Ezt az ábrát virágnyelven felöltöztetve mesélték el, mit jelent nekik ez a képfolyam.

10 éves kislány meséje a negyedik rajzról: „Két gyerek táncol, a vizet és a levegőt érzik táncolás közben. A Nap besütött az ablakon, a tánc után kinéznek és örülnek a Napnak.”

Mesterem akkori szavai jutottak eszembe. Így is lehet, csak ne álljunk meg félúton, az csak féligazság, ne rohanjunk a saját útvesztőnkbe!

Tiszta forrásból merítve

A tiszta forrás magyar népi műveltségünk gazdag tárháza, legyen az szellemi vagy tárgyi emlék. Tartalmuk, vagy a virágnyelven rájuk rótt motívumok olvashatók, tájolt térben fényel is. A kisgyermek is mindaddig így rajzol, míg egy szervesen, akadémista szemléletű rajzoktatással kedvét szegi, és Istenadta látóképességét is elfelejti. Ha egyenesen innen merítünk, megelőzzük a féligazság útvesztőjét. Íme, néhány példa:

Júlia szép leány balladája - Az ősi, kultikus szöveg dramatizálása és Makoldi Gizó textilje alapján 10 éves gyermek rajza (Hosszúpályi). Batik csoportmunka, 14 évesek (Keszthely, Család Iskola).

Évkörmesék

A mesék dramatizálása és csillagmítoszi (Pap Gábor nyomán) elemzése után csoportos rajzolás.

A szegény ember és a róka (oroszlán), Kacorkirály (szűz) (10 évesek/4fő)

Népszokások az évkör rendjében

A régi ember az évkör rendjéhez igazította életét. Az évszakváltások ünnepei, átörökített szokásai, hagyományai, tárgyi kultúrája egy-egy emberöltő történetéről mesélnek születéstől a halálig és Feltámadásig. Az órákon sokat hallottunk a régi ember hagyományátörökítő életmódjáról, tudásáról, bölcsességéről, a maguk teremtette hittel teljes világról. A Mester kérésére összegyűjtöttük szülőfalunk még fellelhető téli népszokásait, melyből végül egy kötetre való született, benne a hosszúpályi betlemes játékkal, édesapám (+Bödi István) lejegyzése nyomán (1952). A gyakorlatban természetesen, a faluközösség színjén is, beépítettem az évkör dramatikus játékeit.

Karácsonyfa öltöztetése egyéni készítésű angyalkákkal, almaosztás a karácsonyi asztalnál, Hosszúpályi Betlehemes játék rajza (10 évesek)

A tiszta forrásból táplálkozó közös alkotások, dramatizálások, mesélések, a negyedik esztendő végére beértek, mint gyümölcs a fán. Huszonnyolc hosszúpályi kisdiaák áradó örömmel festette meg a 150x700cm méretű batiképet, NAPVILÁG címmel, saját mese alapján. Szépvári Nap, a Mindenek Napja, aki gyönyörű hangja miatt szereti meg Százsorszépet, a virágok tündérét... Húsz éve az iskola falát ékesíti!

Folyamatos érdeklődéssel jöttek a Makoldi tanítványok, hogy ismerkedjenek az organikus szemléletű rajztanítás gyakorlatával. A Mester is több alkalommal megtisztelt bennünket. Előadást tartott, megrendeztük a Makoldi család tárlatát. Áldott, felejthetetlen évek voltak!

KÖSZÖNÖM MESTEREM!

Emese álma

A Szent Korona küldetése

Nagyboldogasszony mennybevétele

GYŐRI BALÁZS

Elvetett mag

(Elhangzott 2025. augusztus 27-én, A világ-képben. Makoldi Sándor vizuális anyanyelvi neveléséről című konferencián)

A tárgyak használhatóságán túl a rájuk ruházott mintakincs és mondanivaló üzenet teszi teljessé, hogy hasson a szemlélőre, és a használójára. Elődeink is azokat a fontos eseményeket-jeleket rögzítették tárgyaikon, ami számukra jelentőségében emelkedettebbé tette életüket, hitüket. A fény számtalan megnyilvánulását érhetjük tetten műveltségünkben és erre hívta fel a figyelmet M. S. Mester. Ennek a gondolatnak fényében születnek meg saját munkáim és a tanítványok alkotásai. Az alkotás egy lehetőség az üzenetet közvetítésére magunk és környezetünk számára. Az alkotás egyben a teremtés folyamata is. Ez segíti az alkotót elmélyülni, tisztábban látni, a teljesség felé haladni a tapasztalat útján népi műveltségünkben.

Alkotásaim és az oktatásom iránya is Makoldi Sándor szemléletének köszönhetően formálódott. Az első komolyabb témakör a kazettás mennyezetek világa, azon belül is az állatövi jegyek tér-idő egységeinek kifejezése, ábrázolása. Ennek korai és kései időszaka is volt, mely lehetőséget és teret adott, hogy érvényesíteni tudjam a kapott vizuális módszert és szemléletet. Az első nagyobb alkotás során hat táblában valósult meg az állatövi jegyek tizenkettes egysége, mely kettésével tömörödött egy karzatbetétbe.

A jegyek időbeli haladásának sorrendjében, azon belül is az év kezdetének időszakában, januárban, a beeső fénysugarak a Bak és Vízöntő táblát világítják meg. A fény tovább haladva a szomszédos betétre, az irányát is megmutatja az év soron következő időszakának. Ez a karzat térben és időben is jelzi az év haladási irányát. Az évkör jegyei tíz évvel később újra teret kaptak negyvenkét táblán a karzat alatti mennyezetten. Ekkor már magamra voltam utalva, s a tanításokra, amit M. S. Mestertől kaptam. Sok izgalmas részlet alkotja az egészet térben és időben. Azért igen fontos számomra ez a vizuális tér-idő ábrázolás, mert abban az iskolában található, ahol kezdetben tanultam és jelenleg is dolgozom. Olyan helyre jutott el ez a Mag, amit Sanyi bácsi és én is fontosnak éreztünk.

A népi építészetben a fény egyetemes megnyilvánulását megjelenítő Nap inspiráló hatást gyakorolt rám rendkívüli kifejező erejével. A kapuk és oromzatok esetében megőriztem a szerkezet arányát és jellegét, továbbá törekedtem arra, hogy hangsúlyossá váljanak azok a formák, szimbólumok, amik hitet, védelmet, erőt, identitást, képviselnek. A fából készült alkotások esetén is megjelennek azok a teremtő minőségek, melyek emberi, állati növényi vagy égi formában hirdetik a fény egyetemes, pozitív erejét. Saját munkáimon és elődeink vizuális ábrázolásain keresztül segítem tanítványaimat e szellemiség megismerésében.

Az évkörben és népszokásainkban nagy jelentőséggel bíró téli ünnepkör megélése és tovább éltetése is nagyon fontos egyéni és közösségi szinten. Azért tulajdonítok ennek nagy jelentőséget, mert ebben az időszakban szükség van a belső fényre, mely bennünk tartva a reményt elhozza számunkra a tavaszi megújulást. A dramatikus játék megélésén túl, M. S. Mester segítette megérteni tartalmi és szimbolikus értelemben, hogy milyen fontossággal bír e szokás az évkörön belül. Ennek fényében és tudatában indultam neki, hogy a lakóhelyemen feledésbe merült kopott, hiányos betlehemes, kiegészítve és az alföldi változatokhoz igazítva, családok otthonaiba elvigyük. A helyi dalárda lelkes csapata segítette énekelve, szerepbe bújva, hogy gyertyával kezünkben, fényrel szívünkben életre keltsük a derecskei betlehemeset. E szokás legörömtelibb visszaigazolása az, amikor énekelve menvén egyik családtól a másikig, ismeretlenek az utcáról hívnak be, hogy vigyük el hozzájuk is a megváltó eljövételének örömhírét.

Az év első tanítási nap reggelén diákjaimmal együtt regölünk az egész iskolának, ezzel indítva az új évet. A beöltözés, az ének és a furulya hangja, a csörgős botok kísérő kopogása, csörgése kiszakítja őket a hétköznapiakból és egy megigézítő közegbe helyezi őket, amit nagy élvezettel, átéléssel adnak elő. A farsang idején az alföldre jellemző dramatikus játékokat játsszák iskolai rendezvények alkalmával diáktársaikat bevonva, illetve táncházak szüneteiben. Az állatalakok halála a sötétség erejének végét szimbolizálja, ezzel teret adva a fénynek, a tavasz eljövételének.

Szerencsésnek érzem magam, hogy részese lehettem Makoldi Sándor Mester társaságának, felém forduló segítő, támogató barátságának. Segített összefüggéseiben látnom a népi műveltségünk keresztmetszetét és egymásra épülő egységét. Rávilágított arra, hogy milyen teremtő erő dolgozik bennünk és körülöttünk. Sokunkban ültette el azt a szemléletet, amivel tovább tudjuk éltetni elődeink műveltségét, tanításait. Valamennyien örömmel és hálával a szívünkben visszük tovább a tőle kapott fény szikráját. Részesévé vált fejlődésünk meghatározó szakaszának és segítette a fény felé közelíteni bennünket.

Köszönjük Sanyi bácsi!

GYÖNGY ENIKŐ

Makoldi Sándor „beavatás-pedagógiája”: személyesség és élményalapúság

(Elhangzott 2025. augusztus 27-én, A világ-képben. Makoldi Sándor vizuális anyanyelvi neveléséről című konferencián)

BEAVATÁS-PEDAGÓGIA 1.

Szeretném néhány példán keresztül bemutatni, hogy mit is értek ez alatt. Makoldi tanár úr szívesen alkalmazta a „rávezetési technikát”. Az első órákon néhány olyan kérdést tett fel nekünk, alig húsz éves hallgatóknak, ami szembesített bennünket saját tudatlanságunkkal. Úgy mint:

- Hányszor kél Keleten a Nap egy évben?
- Hol van a világ közepe?
- Hogyan ábrázolhatnánk az emberi életet néhány generáción keresztül egy folyamatábrával?

A válaszokat természetesen nem tudtuk, de ez a szembesítés nem volt sem bántó, sem kioktató, inkább amolyan rávezetés, közös gondolkodás által.

Bevezetés az analógiás gondolkodás alapjaiba

Tanár úr előszeretettel rajzoltatott velünk terméseket. De egy kicsit másképpen. Először látvány után, beállítással rajzoltuk le őket, majd felhívta figyelmünket az idő múlásával bekövetkező fény-árnyék változásokra (természetes fényviszonyok esetén). Mi történne, ha ugyanazt az almát, káposztát néhány óra, illetve két-három hét múlva szeretnénk lerajzolni (mind a napi fényváltozás, napjárás érzékelése, mind a termés fonnyadása, rothadása az időbeliség kikapcsolásának paradox voltára mutat rá).

Ezután azt a feladatot kaptuk, hogy ismerjük meg és rajzoljuk le ezeknek a terméseknek a belső lényegét, tartalmát. Hossz- és keresztirányú metszeteket készítettünk és rajzoltunk. Eközben hasonlóságok, analógiák felismerése is a feladatunk volt (fa, virág, spirál, csillag, a Tejút oldal- és felülnézetből, stb.).

Ezek a feladatok, amellel hogy elindítottak a látás és gondolkodás útján, előkészítették annak felismerését, hogy népművészetünk – hasonlóan az ősi kultúrák művészetéhez – nem látványszinten, hanem térítő-rendszerben jeleníti meg a valóságot.

Élményalapúság – bevonás és alkotói attitűd

Tanár úr rendkívüli lelkesedéssel, lendülettel tudott bevonni bennünket a különböző feladatokba, melyek során a világ működését ismerhettük meg:

- Benapozás nagyméretű papírhengeren – ezen keresztül érthettük meg a középkori templomaink fényre éledő freskórainak üzenetét és kazettás mennyezetű templomaink képi programját.
- Saját ruha tervezése, kivitelezése – Közösen fedeztük fel, hogy a mindenség képe és működése hogyan jelenik meg saját öltözékünkön, hogyan tükrözi a nagy mindenséget a test mikrozodiákusa.
- Közös alkotás – Megtapasztalhatták a tanítványok az együtt-alkotás örömét, például a Tanítóképző Főiskola lépcsőfordulójának nagyméretű batikképe és írókázott tányérívének elkészítése során.
- „Összművészeti produkció” létrehozása, A tücsök és a hangya című gyermekopera jelmezeinek, díszleteinek megtervezésével és kivitelezésével. Érdemes megemlíteni, hogy ebben szinte minden tanára és hallgatója részt vett a főiskolának, a Gyakorló Iskola kisdíákjaival együtt. (Ebben legnagyobb szerepe tanáraink közül Makoldi Sándor mellett Ozsváth Sándornak volt.)
- Tanulmányi kirándulások, terepgyakorlatok néprajzi „töltettel” – múzeumlátogatások, „templomtúrák”, néprajzi gyűjtés a gyakorlatban, ahol személyesen találkozhatunk pásztorokkal, népművészekkel is.

- Kiállítások rendezése tanár úr irányításával – meg tanulhattuk a térszervezés és a kiállításrendezés alapjait, a mai napig ebből a tudásból gazdálkodnak a Makoldi-tanítványok.

BEAVATÁS-PEDAGÓGIA 2.

Személyesség, indirekt hatás

Egyenrangú félnek tekintette a tanítványait, ezzel kimondva-kimondatlanul Karácsony Sándor társaslélektani elveit valósította meg. Nála nem szűnt meg az óra – sőt a képzés – végével a „tudásátadás”, tanórán kívüli módszerei a következők voltak: „befolyásolás” Makoldis „fülbésúgással”, folyosói beszélgetésekkel, betelergetés, például egy közös zongorázásra; lehangoló, ellenállhatatlan személyisége varázsának érvényesítésével...

Zongoralecke

Egy anekdota-szerű személyes élményt szívesen megosztok itt, mert igen jellemző a mesterre: milyen is volt egy „zongoralecke” Makoldi-módrá? A Tanítóképző Főiskola folyosóján várokotam, amikor feltűnt Makoldi Sándor a maga teljes valójában, éppen felém tartott. De nem jött, hanem szinte hullámozott, a maga jellegzetes mozgásával, valószínűtlen, hangtalan lebegéssel, mely leginkább a Nap pályájának a két térítő (Bak- és Rák-térítő...) közötti pályagörbéjére emlékeztetett. Mellette Gyöngy Péter, aki igyekezett felvenni ezt a mozgásformát, de nem sok sikerrel, hiszen még jócskán gyarapodnia kellett volna ahhoz vízszintes kiterjedésben, hogy ezt a hömpölygést ő is megközelíthesse. Közéledtek. Makoldi tanár úr minden terembe benyitott, ahol zongora volt, míg egy üres teremre nem bukkant. Ekkor váratlanul odafordult felém, szemöldökét felhúzva és elmosolyodva: Művésznő, nem tart velünk egy kis zongorázásra? Velük tartottam, s elkezdődött a „rendhagyó zongoraóra”. Tanár úr leült zongorázni, nagy kedvence Chopin volt, majd szabad, totális improvizáció következett, s néhány perc múlva már Bartókról és Kodályról beszélt, zenei anyanyelvünkről, a népzene és a népművészet jelentőségéről...

- „Suttogóként” finoman terelgetett sokunkat önmagunk lehetőségeinek kibontása felé, engem például a rekesz-zománc irányába. Módszere a „csepegtetés” volt, egyszerre nem mondott sokat, de amit mondott, az „ült”, bogarat tett a fülbe... (Az én esetemben ezek voltak a kulcsszavak: rekesz-zománc, Szent Korona, Szent László herma, erdélyi zománc, stb.)

- Heurisztikus módszer: mindezt úgy, hogy a diák elhiggye, ő fedezett fel valami újat...

Megerősítő, pozitív pedagógia

Soha nem adott negatív értékelést, úgy bírálta rejtetten, hogy dicsért. Még akivel nem értett egyet, abban is a pozitívumot kereste, emelte ki. Ennek ellenére finoman mindig értésemre/ értésünkre adta, hogy mi volt a hiba, vagy min tudunk még javítani.

Végül...

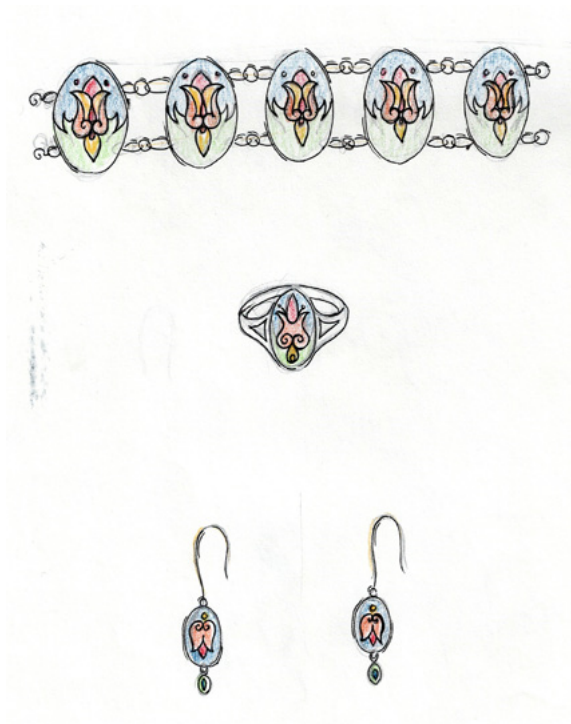
Miért tekintem Makoldi Sándor pedagógiáját beavatás-pedagógiának? 40 év után világosodott meg bennem, hogy meghívott engem, s még sok-sok tanítványát egy útra, melyen ő maga járt, s erre az útra mi is ráléphetünk egyéni elhatározásunk alapján. Mindenkit „megkínált” számtalan lehetőséggel, melyből szabadon választhatunk, Ő pedig mosolyogva konstatálta, hogy melyikünket mi érint meg... Rövid hivatalos oktatói pályafutásom alatt saját pedagógiai elveimbe, módszereimbe magától értetődően épültek be a tanításai. Később mindezt saját gyermekeim és tanítványaim körében, szakkörök, kézműves foglalkozások keretei között kamatoztathattam.

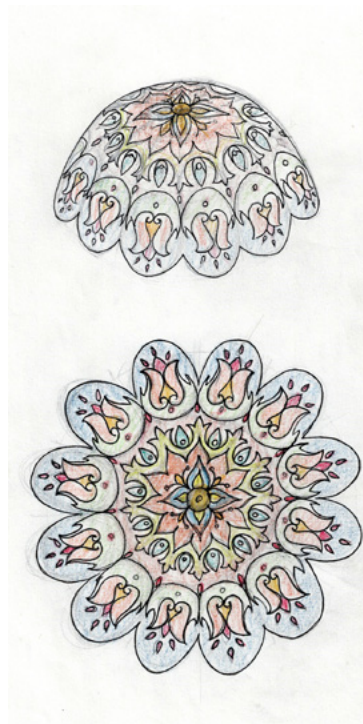
Rácz Erika tükörterv

E pedagógia nagyon szép gyakorlati megvalósulását a Nádudvari Népi Kézműves Szakgimnáziumban tapasztalhattam meg, hiszen négy gyermekem is itt tanult és felnőttként magam is elvégeztem a nemezműves mesterséget. Leánygyermekem esete mutatja meg igazán szépen, hogyan működik az indirekt Makoldi-pedagógia Nádudvaron is. Kislányom művészeti középiskolában ötvösszakmát tanult. Egy ízben ékszertervezés volt a feladat, de az ihlet sehogyan sem jött. Ekkor javasoltam finoman, hogy a népművészet gazdag tárházából bátran meríthet inspirációt, mire a válasz így hangzott: – De Anya, tudod, hogy nekem a népművészet már nem jön be... Elszégyelltem magam, többé nem hoztam szóba a népművészetet. Érettségi után a sors kifürkészhetetlen akaratából Nádudvarra ment újabb szakmát tanulni, a szövés varázsolta el. Alig telt el egy év, amikor elém állt: – Anya, rájöttem valamire! Mindennek a népművészet az alapja. Bármilyen modern lehetek, bármit alkothatok, ha tisztában vagyok a népművészet törvényszerűségeivel, abból csak jó születhet!

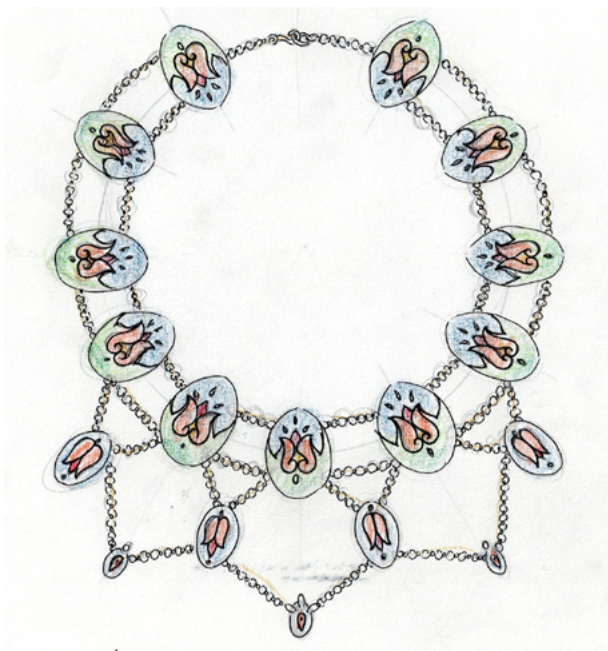
Válogatás Gyöngy Enikő zománcműves tanítványainak terveiből

Csizmár Alícia - karperec, függő

Csizmár Alícia - kontyartó

Csizmár Alícia - nyakék

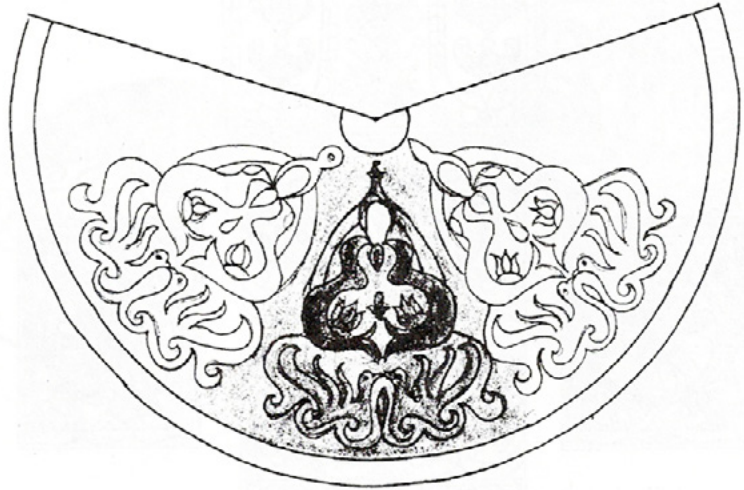
Csizmár Alícia - ruhaterv

Vincze Zita - dobozterv kiterített rajza

Vincze Zita - kiterített dobozterv látszati rajza

Vincze Zita - dobozterv tető

Rácz Erika - ékszerkollekció

Varsányi Melinda - ékszerkollekció

LÁPOSI TERKA

Van-e a világnak közepe?

– Emberteremtő és jövőképforgató szemlélet Makoldi Sándor pedagógiájában

(Elhangzott 2025. augusztus 27-én, A világ-képben. Makoldi Sándor vizuális anyanyelvi neveléséről című konferencián)

Hol a világ közepe? Kabay Lizettől tanultuk, hogy ott, „ahol a botját a puszta földe lezúrja a pásztor. Aztán megkerüli, lován körül nyargalja háromszor az uralni kívánt területet.” Hol a közepe Makoldi Sándornak, a pedagógusnak, a művészet elmélet-, történet és kritikai értékelése teoretikusának, a népművészet élő és zseniálisan értelmező kutatójának?

Makoldi Sándor tanítványai előtt a látásban, a kérdésben, a tapasztalatban, az értelmezésben létezés terét nyitotta meg. Hosszan érlelt folyamatot épített, mert hosszútávra, azaz az élet-útján való haladásra készítetett.

Makoldi Sándor pedagógiája épp oly sokrétű, szerteágazó tartalmakra, irányokra bontódott, mint teoretikus létének rétegződése. Pedagógusként négy évtizeden keresztül a műveltség számos területét képviselve gondolkodta, tevékenykedte, inspirálta, „útba állította” tanítványait. Tanított szellemtudományt, kultúrtörténetet, művészet-történetet, gyermekkultúrát, vizuális kommunikációt és ennek módszertanát, magyarságismeretet, festészetet, mesekutatást. Minden, általa képviselt műveltségterület alapját a magyarság kultúrája, a törzsi műveltség egyetemessége, a természettudomány és a csillagászat széles spektruma jelentette. Mindezekre építette a tág horizontú tananyagrészeit, melyeket minden szeptében áthatott a horizontális és a vertikális irány természetessége, valamint a láthatatlan világ jelenvalósága.

Makoldi a vizuális anyanyelvi nevelésben reformer volt! Az 1980-as évek legelején rendkívüli volt módszertanában a jövőképforgató szemlélete, a kérdésben létezés

szabadságának természetessége, a teremtő képzelet feltétel nélküli jelenléte, az eleven együtt alkotás közösségének igénye, a rituális technikák kialakítása, a természet „hangjainak” és az ember belső ritmusa egyneműségének hirdetése, az életritmust kivetítő és felerősítő „énekés”, mint a vizuális anyanyelv alappillérenek elfogadtatása, az ember, mint az univerzum szerves entitásának vizsgálata. Az élet-útján való haladásra készítetett fel, mivel az Ember univerzális és organikus helyének megteremtésére készítetett. Azt tartotta, hogy a teremtő képzelet olyan tudás, amely elsősorban képeken alapul, és az érzéktudatosság, az intuíció az alapja, egyfajta tudatállapot, amely összekapcsolja az értelmet az érzékeléssel, a gondolatot az érzéssel.

Tézisei között karakteresen képviselte, hogy saját létezésünk egy magasabb rendű valósághoz tartozik, hogy időben kell elkezdeni a gyermekember ránevelését a tág nézőpontú világlátásra, az egyénnek valós tartalmú, működésében az életet szolgáló közösségbe helyet kell mutatni úgy, hogy érezze, ő is a teljes univerzum tagja. Vallotta, hogy a közösségben való kiteljesedés akkor lesz egészséges, ha felmutatjuk az egyéniséget, az egyediség nagyszerűségét és pótolhatatlanságát is. Makoldi tanár úr tanítványainak, barátainak útját az emberi szubjektumtól a világegyetemig ápolta. Az észlelés határait és az érzékelési horizontot tudatosan, következetesen tágította, más nézőpontok kutatására készítetett, az észlelési technikákat szokatlan módszerekkel fejlesztette, az érzékelés mélyáramlatainak megteremtésére törekedett.

Láposi Terka Makoldi Sándor tanítványa volt Debreceni Tanítóképző Főiskolán (1981-1984). 1984 és 1998 között a vizuális kommunikáció és művészetek módszertanának kurzusában munkatársak a Debreceni Tanítóképző Főiskolának a Gyakorló Általános Iskolájában (1993-tól a Kölcsey Református Gyakorló Általános Iskola). 1998-tól évtizedekig szakmai munkatársak a Vojtina Bábszínház művészeti tematikájának árnyalásában.

Vizuális anyanyelvi nevelésének kulcsszavai voltak: hangolás – ráhangolás, áramoltatás, útbaállítás, közöségbe hívás, beavatás, rávezetés, elidőzés, értelmezés, mellérendelés, tapasztaltatás, megfigyelés, átiratokra készítés, kérdezés, alázatosság (az étellel, a természettel), transzcendens létezés, látható és láthatatlan egyensúlya, humánus, együttműködés (ember-ember, ember-természet), feltétel nélküli elfogadás.

Modelljének tárgya a társas lélektan, az emberismeret, és a természetismereten alapuló pedagógia. Vallotta, hogy mindennek a megtapasztalás a nyitánya. A pedagógiai modelljét a természet működésének mintájából merítve folyamatosan táguló koncentrikus halmazokba rendezte, a legkisebb, sejtnyi méretű vizsgálható szerves egységet az univerzumi magaslatokig emelte. A tartalom mélysége és magassága a földtől az égig, majd azon túl, a transzcendenciáig, a láthatatlan világba vezetett.

Az értelmezve megőrzendő hagyományok alkották tanításainak keretét. Az ősök hagyományainak örökségét vizsgálta, kutatta tanítványaival, és ezekhez a tanulmányokhoz olyan hidakat teremtett, melyek segítségével az általa tanított több nemzedék megtapasztalhatta a világ teljességét, s ebben saját, egyéni és személyes helyének kereteit, felelősségét, szabadságát.

Pedagógiájában a mérték az ember létének kozmikus egysége, ennek fokozatos kibontása, megismerése, részekre fejtése, majd újra egésszé építése. A mindenben jelenlévő minőség érzékeny felfedezésének, majd ennek tiszteletteljes, de bátor tevékenységekbe való átültetésének igényét szorgalmazta.

Pedagógusi magatartásának legsajátosabb eleme embertársainak feltétel nélküli elfogadása. Tanítványait egyéni fejlesztési utakon arra készítette, hogy saját mikroviláguk felkutatása után egyre bővülő körben jussanak el a makro léptékű világok megismeréséhez: alkotva, gondolkodva rácsodálkoztatni a világra, az élet sokszínűségét kutatni még a legparányibb lélegzésben is, ahol a lépték minden helyzetben a magyarság népművészetének, folklórájának működési elve.

Módszerének hármassága teljességet adott, s széles kisugárzása biztonságban tartotta tanítványait. A hármasság a hagyományok megismerése, majd sok utat járt értelmezések után a tradíciók (felelős) őrzése, ennek technikai, technológiai feldolgozása után pedig, az újra-teremtés szabadságának kialakítása. A személyes és a közösségi felelősségvállalás mindennek a következménye volt az általa működtetett és közvetített tudásban és praxisban.

Emberképéből a legteljesebb humanizmus áradt, mely leginkább tanítványainak teljes személyiségük elfogadásában és adottságaiknak felszabadításában rajzolódott ki. Célját és szándékát, miszerint az egyén maga fedezze fel önnönmagát, saját önkifejező eszközeit, a világmegismerés útján pedig az alkotás lehetőségét, amelyhez biztonságos alap és keret maga a magyar műveltség teljessége, tanítványaiba áthagyományozta.

Sajátos metodikájának színterei csúcspontján az újraértelmezett vizuális vagy szokásbéli helyzetek működtetése, a mindenkori jelenbe emelése, majd az önálló alkotás folyamatának megéltetése állt. A múlt – jelen – jövő, a felfedezés – tapasztalat – alkotás, a felismerés – őrzés – újra-teremtés hármassága minden tanítását áthatotta.

Kutatásának és módszertanának egyik lényeges eleme a gyermekműveltség magas szintű tisztelésén nyugodott. A magyar népművészet, a törzsi művészet és a gyermeki világkép összecsengése, egymásból való értelmezése minduntalan rendszert adott a gondolkodtatás ívének. A vizuális nevelésben organikus gondolkodó és alkotó, a természet rendjét értő, ehhez igazodó, a vizualitást üzenet közvetítő nyelvnek tekintő, ezt biztonsággal használó, a képes beszéd egyetemes létét értő, látó alkotó nevelése volt a célja. Tanítási programjában a szerves szemléletet, mint rendszert adó, világkép meghatározó, életformát és létezésünk alapstruktúráját jelentő eszmeiséget tartotta irányt adónak, megélhetőnek. A tapasztaláson túl az organikus vizuális nevelés alapfeltételének tekintette a természet és az emberi lét összefüggéseinek, folyamatainak vizuális értelmezését, a folyamatok tér-idő egységben való ábrázolását, a létező világ egyéni és egyetemes kódjainak letapogatását, vizuális megfejtését. Metodikájában fontosnak tartotta a természet működésében élő, abban teljességgel, szervesen jelenlévő ember testi-lelki-szellemi énjének vizsgálatát.

Szorgalmazta, hogy az ünnep- és mindennapjainkban legyenek jelen a természet modelljéből és modelljére íródott tartalmak (népköltészet, mitológiák, legendák, vallási ünnepek, népszokások), a szerves modellt értő, beszélő, megmutató népművészet, a kézműves mesteriségek. Tanításaiban ennek útját járták tanítványai, ehhez kaptak mintákat, teremtett helyzeteket.

Szabályzó elvként élte és közvetítette a hagyományozott létmodell, a gyermeki vizualitás, a természettel összecsengő, abban teljességgel, szervesen jelenlévő és élő ember tevékenységét. Az ezekhez vezető úton teljes lényével azt közvetítette, hogy mindenkit egyéni és a személyesen bejárható úton szabad megközelíteni, kibontakoztatását biztosítani, az egyén és az egyetemes lét kohéziót hoz létre, egymást feltételezik.

Az ember fejlődése szempontjából tanításaiban három kritikus időszakra tett hangsúlyt: a kisgyermekkorra – az óvodás gyermek mentális és motoros fejlődési szakaszára (világképe, animisztikus és analogikus gondolkodása, egocentrikussága ...), a kisiskoláskorra – ezek az alapozási időszakok, ennek rituális kontextusa, szokásai, hagyományai biztosítják a közösséghez tartozást, és az egyéni utak kifürkészését, valamint a serdülőkorra – azaz a kamaszkor második alakváltozás folyamatát előre.

Rajongva szerette és értelmezte a gyermekrajzokat! Azt tanította, hogy az őskép az egyén és az egyetemes világ kapcsolattörténetének szövedéke, sűrített bölcsélet. A gyermekrajzokon az időbeli és térbeli értelmezések szerves egysége van jelen, szemben az esetleges, kizárólag egy nézőpontból érvényes látszati ábrázolással.

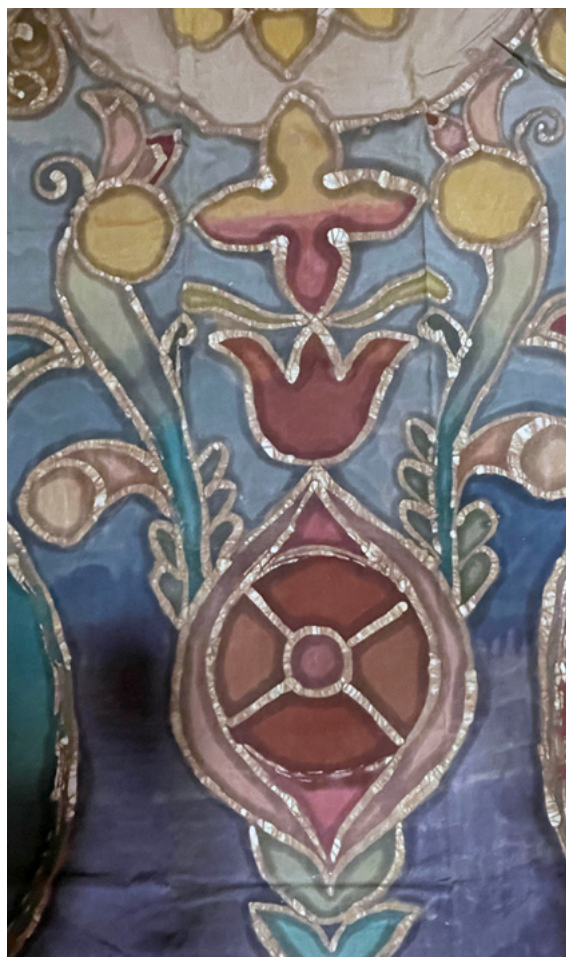
Pedagógiájának eszköztárát összegezve: jellemző volt rá a folyamatos differenciált fejlesztés, az emocionális képességek mozgósítása, az induktív - deduktív megközelítés egyensúlyára való törekvés, az indirekt feldolgozás túlsúlya, valamint az értékelés átforgalmazása (a gyermekek közvetlen jelenléte a szöveges értékelésben).

EPILÓGUS

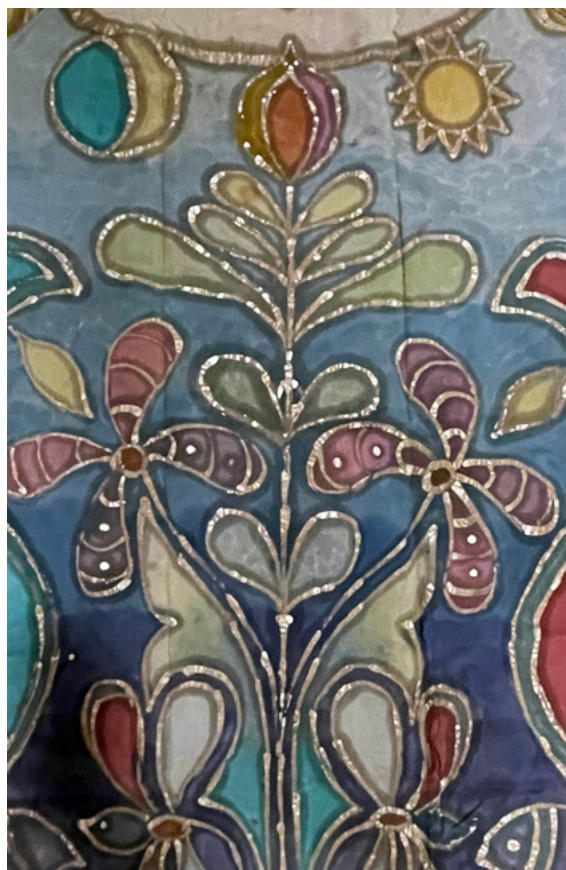
Makoldi Sándor vallotta, hogy az élet folyamatos ritmus. Aki képes olyan hitet sugározni, amely megújulásra, nyitottságra és teljes elfogadásra kész, az képes Makoldi Sándor technikája szerint élni, hiszen érthető „nyelvet” keresett és kerestetett az ember és a világ teljességének megértéséhez.

Megtapasztaltuk Tőle, hogy az élet során nemcsak a racionalításban gyökerező értelmet és tudást kell hasznosítani az embernek, hanem az irracionálishoz való viszonyának alakulását és törekvéseit, az értelemmel felfoghatatlant is. A világban-létet otthon-létté változtatta bennünk, mivel a rítusok azonosságuk, ismétlődésük révén az életet stabilizáló nyugvó pólusok.

Pedagógiai hitvallását, metodikájának alapegységeit, emberi és pedagógiai attitűdjeit kutatni, alkalmazni érdemes, sőt, elhagyhatatlan. A nemzet minden szegletébe szétsugárzott Makoldi tanár úr tanításának szellemi és gyakorlati hangja, az áthagyományozás természetes jelenvalósága, a hagyományozódás technikáinak mintái, az újratemtés bölcsessége és emberi nyugalma.

A világ közepe - batikolt ruha részlete, előlnézet
Készítette: Láposi Terka (1981)

A világ közepe - batikolt ruha részlete, hátulnézet
Készítette: Láposi Terka (1981)

„Nyitva van az aranykapu”
Tanítóképző Főiskola Gyakorló Ált. Isk., 4. osztály közössége, 1990.
Felkészítő tanár: Láposi Terka

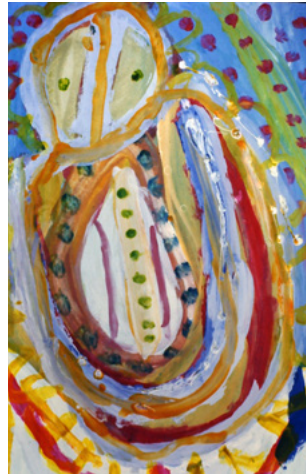
„Bújj, bújj, zöld ág...”
Tanítóképző Főiskola Gyakorló Ált. Isk., 1. osztályos lánygyermek – filctoll, 1990.
Felkészítő tanár: Láposi Terka

Csillagporos országút
Tanítóképző Főiskola Gyakorló Ált. Isk.,
4. osztály közössége, 1990.
Felkészítő tanár: Láposi Terka

Királykisasszony
Tanítóképző Főiskola Gyakorló Ált. Isk.,
4. osztály közössége, 1990.
Felkészítő tanár: Láposi Terka

„Mag mag, búzamac...”
Tanítóképző Főiskola Gyakorló Ált. Isk.,
3. osztályos lánygyermek – tempera, 1991.
Felkészítő tanár: Láposi Terka

Én magam
Tanítóképző Főiskola Gyakorló Ált. Isk.,
3. osztályos fiúgyermek – pasztell, 1991.
Felkészítő tanár: Láposi Terka

A zsoldáréneklő madár
Tanítóképző Főiskola Gyakorló Ált. Isk., 4. osztályos tanuló, 1990.
Felkészítő tanár: Láposi Terka

Látogatás Láposi Terka rajztermében 1991-ben
Tanítóképző Főiskola Gyakorló Ált. Isk.

MAKOLDI GIZELLA

A való hites vára

– Édesapám élő pedagógiája

(Elhangzott 2025. augusztus 27-én, A világ-képben. Makoldi Sándor vizuális anyanyelvi neveléséről című konferencián)

A pontnak nincs kiterjedése. Mégis pontokból áll össze minden forma. Ha egy pontból elindulunk két ellentétes irányban, végtelen egyenest indítunk. Ha adott felületen (rajzlapon) húzunk egy vízszintes egyenest, azt érezzük: ez a horizont. Ha szívem a közép és karjaim kitértem, - hogy jobbra és balra egyenest indítsak, - tárt karokkal körbe ölelem a világot, a földünkön élő teremtményeket. Ha ezt a vonalat nem egy papírlapra húzom, hanem egy tojásra, akkor „amit adok, azt kapom”, hiszen a végtelen vízszintes egyenes visszatér hozzám. Ha a Földön állok, - szintúgy. Ha a tojást kezünkbe fogva folytatjuk a rajzolást (írókázást) felfelé és lefelé, immár egy függőleges végtelen egyenest húzva, megtapasztalom, hogy: „ahogy fent, úgy lent”. Középről, a keresztveződésből ha tetszik, el is indíthatom „az élet mozzanatát”.

Az élet maga, hogyan strukturálódik? Ha félbevágunk egy lila hagymát keresztben, koncentrikus köröket láthatunk benne. Hasonlóan a fák évgyűrűihez. Itt a közép a legvilágosabb, mintha hihetetlen intenzív energia tágnalna körkörösén tovább és tovább. A közepet újabb és újabb burok védelmezi, ahogy fejlődik a növény. Eszünkbe jutnak körtáncaink, ahogy „körbe – karikába” járjuk ugyanahhoz a középhez igazodva. Hosszmetszetben a növény felfedi növekedésének irányát is. Olyan mint egy gyertya. Lefelé a gyökerek szívják magukba az erőt, felfelé megnyúlik és tolja fel az energiáit. Növekszik.

Amikor egy lila káposztát vizsgálunk, már pusztán a hosszmetsete is lenyűgöző! Mintha egy hatalmas fehér törzsű fa növekedne, ágazna-bogazna szertesztét. Keresztmetsete pedig szépen megmutatja a levelek elhelyezkedésének rendszerét. Kiterjedést: hármasspirál alakban. Honnan is lehet ismerős nekünk nekünk egy fehér törzsű elágazó fa, amely éjszaka behálózza az eget? Más nézetből pedig spirálgalaxis képében látszik?

Van amikor a mikro- és makrokozmosz összeér. Szép analógiái egymásnak. Ha megpróbáljuk eljátszani, a „tekeredik a kígyó, rétes akar lenni...” juthat eszünkbe. És ha már itt járunk: a ki- és betekeredés között, - ahol már nem tudunk tovább táncolni -, van egy pont. Egy forduló. Onnantól abbahagyjuk a „szűkülést” és irányt váltunk. Megfordul a mozgásirányunk. Kinyílik a tér! Pont mint a napfordulóknál, ahol az éjszakák és nappalok hosszában van ilyen jelentős váltás. Édesanyám néprajzsként hozzát teszi¹, nem véletlen, hogy ebben az időszakban készül az ünnepi asztalra bejgli. Mert egylényegű a világ!

Láttatok már olyan aranyalmafát, ami éjjel virágzik, s meg is érik rajta az alma minden éjjel?²

Lehet, hogy láttunk már, hiszen előfordul, hogy szabad ég alatt töltünk el valamennyi időt éjszaka. Láthatjuk a virágzást és az aranyalmák beérését is feltekintve a csillagos égre! Mégis, mint minden mese, minden történet, akár tovább is vezethet minket – nem „csak” térben (és időben) a nagy égi térképen felfedezve Árgyélust és a madár alakban érkező tündéretet - amit észlelni maga a csoda³, felismerve valami olyat, ami közvetlenül nekünk szól. Hogy is mondja Tündér Ilona Árgyélus karjaiban (hollóból / hattyúból) átváltozva?

„Neked ültettem ezt az aranyalmafát édes szerelmem, hogy rám ismerj!”

Milyen is ez az aranyalma? Amikor két egész találkozik és a kettőből egy lesz, létrejön egy harmadik (szint) is: a közös metszet, ami összekapcsol. Amikor együtt többre vagyunk képesek mint egyenként, és milyen alakú ez a közös rész: az alma magháza? Mi is van ott? Mire is képes a szerelem?...Aki nem hiszi, járjon utána!...

Pusztán a terméseket figyelve: az élet növekedési folyamataiba tekinthetünk be. Ezek is jelek. Jelrendszerek a valóság különböző szintjein. Ha kibontjuk ezeket a folyamatokat, ha merünk „játszani” azokkal az analógiákkal, amit a teremtett világ kínál, felismerhetjük a kicsiben a nagy egészet és fordítva, a természet ritmusát a saját „rítusainkban”, szokásainkban, alkotásainkban. Felismerhetjük az egyezést az eleven élő rendszer: a világegyetem, és a teljességre hangolódott alkotói lét között. Mikor élünk megközelítőleg ilyen szintű alkotó életet? Kezdetben, gyermekkorunkban, amíg „nem esünk ki belőle”, amíg közvetlen élményünk, tapasztalatunk van az élet teljességéről, amit hozunk magunkkal. Akkor is lehetséges ez, ha életmódunk közvetlenül kapcsolódik a teremtés rendjéhez: példa erre a népművészetünk, vagy ha tudatosan kívánunk a teljességhez kapcsolódni testünkkel, lelkünkkel, szellemünkkel.

Az élet rendje, a teremtés egysége ma is elérhető, élhető, választható bármelyikünk számára. A múltat nem kell megmenteni, siratni sem - amikor azt választjuk, hogy egységben élünk az ÉLETTEL -, megelevenedik mind az az esszenciális tudás, jelrendszer, amit valójában éltetni szeretnénk. Nem „csak” másolva, raktározva, magyarázva, - elevenen, élően, egészségesen, teremtően, egyetemesen. Mint a való hites vára.

Hálásan köszönöm, hogy ennyi lélekkel, ekkora felkészültséggel jöttetek, szóltatok! Mennyi virágzó MAG, mennyi alkotóterület! Gazdagság az élet! Köszönöm.

¹ Makoldi Sándorné: Jó szokásaink védelmében Bp. 2024. Két Hollós könyvesbolt 46.o.

² Tündérszép Ilona és Árgyélus meséje

³ Pap Gábor: HÁROM MAGYAR SZENTBESZÉD Népmeséink a világejtelenzés szolgálatában 2019. Hatodik Elem Kiadó

TARNÓCZI JÓZSEF

Művészet, mint felkészülés az események magasabb szférájába

– Megjegyzések Makoldi Sándor
festészeti és művészetpedagógiai
alapállása kapcsán

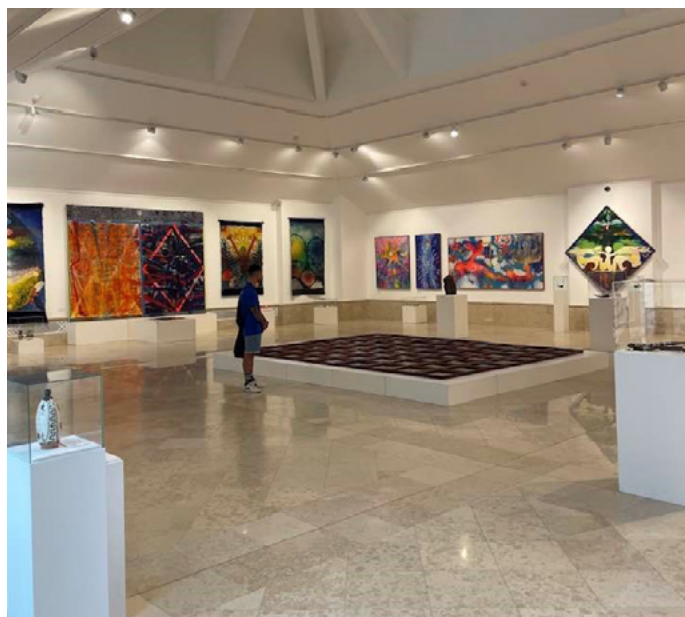
(Elhangzott 2025. augusztus 27-én, A világ-képben. Makoldi Sándor vizuális anyanyelvi neveléséről című konferencián)

Az előadás címe idéz Csontvárytól, aki mint tudjuk, Makoldi Sándor számára kiemelten fontos alkotó, festő, de gondolkozó, már-már mitikus személy is, aki életében az élet és a lét köreibé beavattatott. Látó és Tudó, csaknem szakrális személy és - hogyan is mondta pár évvel ezelőtt a debreceni DMK pódiumtermében Csontváryról tartott előadásában? Csontváry - Makoldi Sándor sajátos megfogalmazása szerint - „színzseni” volt. Vagyis Csontváry, számára kivételes festő, abszolút kolorista, aki a festészet e legelemibb valóságát egészen rendkívüli és egyedi módon, ugyanakkor egyetemes érvénnyel volt képes alkalmazni, s akinek festői gyakorlata mellett gondolkozása is a lét, a teremtőenergia kohójának mélybugyraiba ért.

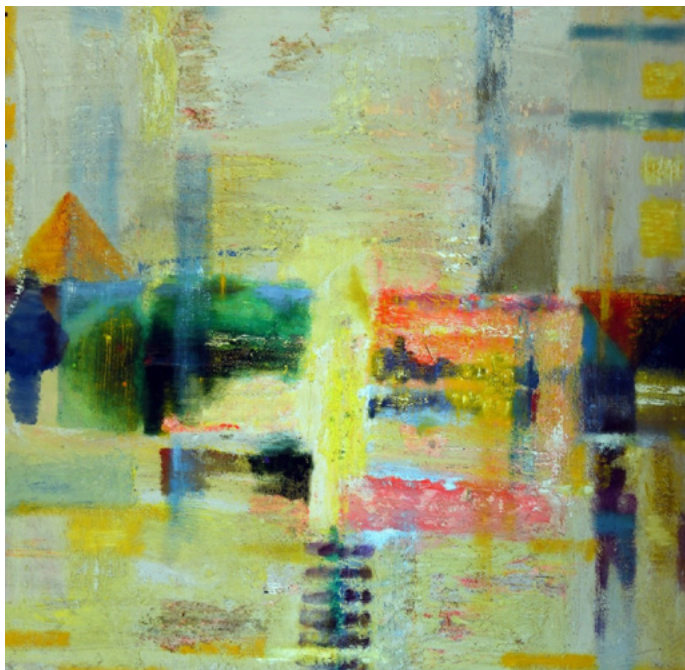
Csontváry a „Napút festő”. E kezdetben Csontváry számára is ismeretlen és kevésbé értett fogalom (hiszen e kifejezés hangzik el festői elhívásának különleges pillanataiban) későbbi művészetében gyakorlati, testet öltött, ám egyben műveiből sugárzó szellemi valósággá vált, s bizony Makoldi Sándor is hasonló értelemben gondolkozott a színekről képei festésekor.

A szín elsődlegessége, a festékanyag viselkedése a vásznon, az anyag átszellemítése – ez, ahogyan Csontvárynál is, Makoldi Sándor esetében is elsőrendű fontossággal bír, s erre most külön fel kell hívni a figyelmet. Fontos és kívánatos a művei értelmezésével kapcsolatos erőegyensúly megteremtése miatt is, hogy tudjuk és érezzük: benne összefonódik az eredendő festő (mely szinte létállapot is, hierarchikus rang az emberlét egymástól eltérő lehetőségei, szintjei között) és az ihletett néprajztudós. Egyesül benne az archaikus népi lélek mélyrétegeit „a magyar lélek formáit” tudó és értő, azon a nyelven kommunikálni képes érett és dinamikus szellem, valamint a legkáprázatosabb festőiséggel bíró, a szín rétegeinek metafizikai és érzelmi valóságát legmélyebben átélő/birtokló festő. Tudni kell, hogy e lehetőségek az ő esetében kivételes egységet képviselnek.

Makoldi esetében a megidézett, s akár el is mesélhető narratív, mitologikus/szimbolikus, olykor népmesei elemek mellett, a festői nyelv mélyrétegei is óriási intenzitással jelennek meg. Elementáris, primér, mély ösztönösségből és intuitív felismerésekből (melyeket néprajzi és művészetelméleti, szintani tanulmányaival persze elmélyített, kiművelt) táplálkozó festőiség jellemzi műveit. (Ahogyan a korai absztrakt munkáit, éppúgy a felvállaltan a magyar nép mítikus valóságából táplálkozó festményeit is.) Ez egy olyan magasrendű igény az ő esetében, amiről – gondoljuk meg – soha nem akart lemondani. Az eredendő festőiséget, a színben, színergiákban és egyúttal festékanyagokban való gondolkozást végtelenül fontosnak, csaknem mindennél fontosabbnak, elsődlegesebbnek tartotta (anyanyelvi szinten beszélte ezt is), s arra nem pusztán „kísérőként”, esztétikai „csomagolóként” tekintett.

Molnár Sándor festőművész szerint „(...) ugyanis a festészetben a forma hordozza azt, amit általában úgy szoktak nevezni, hogy tartalom. Nincs egy külön – a formától független – gondolati tartalom, a forma maga rögtön és közvetlenül az.” Vagy ha van is – ezt már csak e sorok írója teszi hozzá -, az néha a műben különválnak és esetleg más tartalmakról, minőségekről beszél, s oly ritka e tekintetben a teljes egység. „Tehát a forma–szín–tér közvetít egy tartalmat, mint ahogy az irodalomban a nyelv fogalomrendszere, a zenében a hangzási effektusok, maga a hang (már indirekt módon*) közvetít egy tartalmat. A természetben a tárgy mindössze csak látszik. A képen jelent. Ez óriási különbség. A képen formai megjelenése van a tárgynak, és mint forma: jel, és már jelent valamit. S hogy mit jelent, tehát minek tulajdonít a festő jelentőséget, az filozófiai kérdésekhez vezet.” (Molnár Sándor) (*kiegészítés tőlem)

Makoldi Sándor festészete kapcsán tehát fel kell hívni a figyelmet ismét a festői nyelv, a szín, az anyagok tapintható és egyben szellemi valóságára, az abban rejlő teremtőenergia oly sokféle megnyilvánulásaira, hiszen – újra hangsúlyozva – festőnk sem volt hajlandó lemondani mindezekről.

„A festő számára – ha valóban festő – a szín a legfontosabb. A szín a maga valóságában megnevezhetetlen, rejtélyes és csodálatos. A szín emlékeket idéz fel, hangulatokat ébreszt, érzéseinket befolyásolja. A szín valójában – mint a fény módosulása a sötétség által – kivezet a fizikai világból. A fény világunk határjelensége; a szín az álom, a képzelet, a mítoszok és csodák világába vezet.” (Hegedűs Miklós: A festő és a kép)

A színben való gondolkozás komoly feladat a festő számára, hiszen „a festői nyelv a szín nyelve”. (Molnár Sándor)

Hogyan is fogalmazott Goethe, aki mellel színelméleti kutatásait saját irodalmi teljesítménye fölé helyezte? „A színek a fény tettei és szenvedései.” - írja. Tulajdonképpen a fény testetöltései a színek - folytathatnánk -, melyek sajátos felépítésében, jellegében kirajzolódnak/kirajzolódhatnak az egyéni életút (sors) karakterisztikumai: tettei és szenvedései is. A szín sorssá változott fény, amelynek mélyebb kapcsolata van a lélekkel, az ember benső világával, ilyen értelemben a festő egyéni életútjával is.

A színek teljessége minden erőt magában hordoz, a számokhoz hasonlóan a teljes létezés képe a színek szentháromságában is megtalálható (sárga, vörös, kék). (Mindez hatalmas analógia szintén, benső tudás és értelem rejtezik a fizika fény- és színtanában. Kozmikus analógia, szakrális analógia. Isten, abszolútum (fény) és a lélekerők (színek) viszonya.)

„A tiszta fény magába foglalja az összes színt, de eltakarja őket, mint a bőr a belső szerveket.“ – írja Molnár Sándor festőművész.

Majd így folytatja: „Ha a fény a szellemen, (a kristályon) megtörik, kibomlanak a színek, mint a virágok, megnyilvánul a spektrum, a szivárvány, amely összeköti az eget a földdel. Ez a szivárvány piros, narancs, sárga, zöld, kék, ibolya minősége. Ez a lélek. A kristály, a szellem, így szüli meg a lelket.

A tiszta fény nem szín, hanem sugárzás, melynek alapja az üresség.“ (...)

„A SPEKTRUM, a szivárvány, a szín(ek) a lélek kifejezője és szorosan hozzá tapad. A lélek Jánusz-arcú, egyrészt meleg és fény, másrészt sötétség és démoni erők tanyája.

A fény-lélek-test kifejezője a meleg színek: piros, narancs, sárga. Az árnyék- lélek-erők kifejezője a hideg színek: zöld, kék, ibolya. A lélek köti össze a természetet a szellemmel. A sötét oldal, a hideg színek kötődnek a természethez, a világos oldal, a meleg színek egyesülnek a szellemmel. A lélek (a színek, a spektrum, a szivárvány) a létezés centruma, amely összeköti az eget a földdel. A színek mindent elmondanak a lélekről.

A fekete a fehér ellentéte, eltakarja a fehéret, olyan mint a kozmoszban a fekete lyuk, mindent elnyel, de nem ad ki semmit. A teljes megsemmisülés. A fehér és fekete egy új skála szülője, a tónusé, amely nem szín, hanem a cement halott-szürke anyaga.

A szín és az ember belső világa, a lélek, szétválaszthatatlanul ösenőtt szíami ikrek. Minden, ami az emberben belül történik, színnel kifejezhető.“

Makoldi Sándor festészetében ez a tudás elementáris módon, teljes átéltségben, maximális intenzitással szólal meg! Bármelyik teremben járunk, döböntes színenergiákkal, csodálatos fény- és energiarezgésekkel találkozunk („színszauna“ a javából), s szabadon töltekezhetünk belőlük. Ez talán az egyik legfontosabb, legegységesebb élményünk a kiállítóterembe betérve!

De jegyezzük meg: e színélményeknek egyben „beavató“ jellege is van, Isten szókészletének betűi a színek, Isten gondolatai, az ősvilág elementáris kifejeződései, a fogalmi világ előtti értelmek letéteményesei!

Makoldi Sándor eszközei, például a faktúrák, hihetetlenül erőteljesek, majd a lazúrok, fröcskölések, festéköntések nyomai, melyek lélekvilágban, érzelmi skálán a lehető leggazdagabb variációk, átéltségek, lélekrezgések. Mindez óriási skálán, nagyon széles spektrumon nyilvánul, nyilatkozik meg. („Makoldi a nagy locsoló“ – tudhatjuk a barát, Pikó Sándor elbeszélése nyomán, aki látta őt festés közben.) Ezek fontos momentumok: cseppet sem lényegtelen, hogy ezek a képek miként készültek, az alkotás minden mozzanata lényegbevágó! Ahogyan nekem egyszer maga mondta el egy megnyitóról hazafelé, Arany János utcai lakásuk felé tartva, hogy számára például a cigányság öltözködésének, ruháinak elementáris színessége rendkívül vonzó és fontos, s hogy ez az elementáris színesség hozzá mennyire közel áll, s amennyire lehet, ezt is, a színkontrasztoknak ezt az elemi harsogását is beépíti műveibe. (Szóval nem az elszürkült színek és elszürkült világ az ő terepe, hanem a SZÍN, amely a teremtőenergia letéteményese, amely egyenesen a szellemiből, Istentől és Istenből származik!)

Ez is, ebben is a túlnan ragyogása fedezhető fel a lehető legőszintebben, elsődlegesen – elsődlegesebben talán, mint az elmesélhető tárgyi, narratív tartalom rétegeiben –, jóllehet esetében ez is mérhetetlenül fontos szereppel bír (hisz világokat mozdított meg ennek értése érdekében). Makoldi büszke volt rá, hogy a képírás nyelvezetét Ő még autentikus módon beszéli - emlékezetes ahogyan befejezte egy számára különleges ácsolt láda képírását, folytatva annak motívumait, korunkban (minden valószínűség szerint) egyedülként.

Fontos megérteni ugyanakkor, hogy a festészet (de minden művészet) primordiálisabb mágiával rendelkezik a profán világ hétköznapiságánál, s a tárgyi/fogalmi dimenziókon, történeti ismeret- és érzésanyagban is messze túlvezet. A kép tárgya fontos természetesen, s funkcióját, szerepét nem kisebbítve mondom ezt, hiszen a fentiek komoly értékei művészetünknek, kultúránknak, s nemzetünknek is akár, és a maguk helyén megőrizve, gondozva képesek kifejteni áldásos hatásaikat.

Azonban meg kell érteni, hogy a művész bizonyos értelemben „ősprincípiumokkal” dolgozik, testetlen energiákkal, a színekkel például, a fény és árnyék gazdag és szerteágazó viszonylataival, vagy a tárgyi világból származó, a lélek szűrőjén átment formák analógiás, behatárolhatatlanul gazdag változataival.

Az emberi alkotásokra, tulajdonképp a művészet egészére egyfajta átlényegülési folyamatként (transsubstantiatio) kell tekintenünk, akár anyagról (a mű anyagi valóságairól), akár emberi tudatosságról, vagy a lelki-szellemi valóságok transzformációjáról legyen is szó. „A mindennapi embert, a halandó embert (...) is fel kell oldani a kezdet vizeiben, hogy elérjen önmagához, a Télesmá-hoz” – írja Bakos József az alkímiáról írott, Hermetikus feljegyzések című tanulmányában.

Vagyis a művészeti tevékenység egyfajta belső alkímiaként és alkímiai útként is értelmezhető/értelmezendő, melyben az emberi személy, a művész elemeire bontja, majd cseppfolyóssá teszi önmagát, feldolgozza a psziché, számára is rejtélyes és zárt világát, s felgyújtja, kiégeti ösztön és indulatkozmoszát, hogy elérje, megvalósíthassa önnön teljességet (elérjen az „ember-aranyhoz”), felemelkedhessen létének egyetemes szintjeire.

„Az ember minden ereje, képessége, tudása, tehetsége, ösztöne abból fakad, hogy Istent keresi.” (...) „Minden szellemi és lelki mozdulat első oka az istenkeresés. Ez az ekayana, vagyis az egyetlen út. Minden tudomány és filozófia és művészet és minden nyelv és zene istenkeresés. Csak, ha az ember ezen az úton jár érti meg, hogy „minden létező szent, mert minden Istené.” Vagy, ahogy a szufi mondja: „Sohasem láttam semmit Istenen kívül.” – írja Hamvas Béla.

Tehát ebben az értelemben lehet a művészet „felkészülés az események magasabb szférájába”! A művészet - amely nem „művi és vészes” (Makoldi Sándor) - tulajdonképp belépés Isten köreibbe, felszentelődés e magasrendű eszközök értése, és csaknem szakrális jelentőségű művelése által. Ebben járt előttünk Makoldi Sándor.

S íme az előadás végén a teljes idézet Csontvárytól: „Legyenek a művészek apostolai a művészetnek – írja Csontváry - vagy menjenek más pályára. Vagy legyen valaki Isten szolgája és adja magát teljesen szolgálatba, vagy járjon más úton.” (...) „Mert a művészet célja: megtisztítani a lelket az anyagi salaktól, és fölkészülni az események magasabb szférájába. Ezért a művészet összeköti az érzéki világot az érzék fölötti ideálokkal.” (...) „A művész az anyagban mindig valamely magasabb isteni tulajdonságot éreztet a lélekkel. Jóságot, szépséget, igazságot, harmóniát. Ezeknek közvetlen kutatásával nemesíti a szívét.” (Csontváry Kosztka Tivadar)

DR. MOLNÁRNÉ ÖTVÖS TÜNDE

„Engedjétek hozzám jönni a kisgyermeket...”

– Egyházművészet
és gyermeki vizualitás

(Elhangzott 2025. augusztus 27-én, A világ-képben. Makoldi Sándor vizuális anyanyelvi neveléséről című konferencián)

„Engedjétek hozzám jönni a kisgyermeket, és ne tiltsátok el tőlem őket, mert ilyeneké az Isten országa.”
/Mk. 10/

Makoldi Sándorra emlékezve egy a gyermeki vizualitás lelki mélységét megjelenítő élményemet osztottam meg a konferencia résztvevőivel. A magyar népi műveltség képzés és a gyermekek képzés egyaránt, azonos törvényszerűségek szerint olvasható, és egyben ennek megértése jövőnk kulcsa is. Ennek fontosságát a Makoldi Tanár Úrral való közös munka, gondolkodás indította el bennem. Így született meg ez a tanulmány is. Örökké hálás vagyok azért, hogy tanári, alkotói munkámat sok-sok éven keresztül segítette.

Évről-évre tapasztaljuk, hogy adventhez közeledve, a napos órák rövidülésével lelkünkben egyre jobban vágyunk a fényre, hogy megtapasztaljuk ismét Isten hatalmas megtartó kegyelmét, a Krisztusban megszülető fényt. Ezt a Lélek útján érthetjük, tapasztalhatjuk meg. Lelkünk kap ihletettséget akkor is, amikor alkotásokban tudunk megfogalmazni olyan isteni üzenetet, ami racionálisan talán nem érthető, de a képzőművészet eszközeivel lehetséges. Tanárként csodálatos élmény számomra, amikor diákmunkákban látom meg ezt az isteni üzenetet.

Különleges, felemelő élményben lehetett része azoknak, akik a Debreceni Református Kollégium Múzeumában megtekinthették a híres többszáz éves úrasztali oszlopos kannákból rendezett kiállítást. /J:1 2022. 05. 28./

A debreceni ötvöscéh 17. és 18. század folyamán készített klenódiumai kivételes értéket képviselnek a református egyházművészetben.

Megtiszteltetés volt számomra, hogy jelen lehettem a kiállítást előkészítő műhelyalkalmon, ahol jeles szakértők osztották meg gondolataikat a kannák alkotástörténetéről és a rajtuk lévő vizuális közlésekről. /1. kép/

Számomra egyértelmű, hogy az úrasztali kannákon megjelenő vizuális jelegyütteseket készítő mesterek nem pusztán üzenet nélküli „dekorfelületet” kívántak megjeleníteni a tárgyakon, hanem a klenódiumok funkciójához kapcsolódóan sajátos képzéssel fogalmazták meg fontos üzenetet a tárgyak használói és az utókor számára. Fontos kiemelni, hogy az „üzenetek” a képzés nyelvén szólnak hozzánk. Talán kicsit idegenül hat a képzés kifejezés, de gondoljunk például a magyar származású Albrecht Dürerre, aki magát képírónak nevezte, ez a fogalom visz minket közelebb ahhoz a gondolathoz, hogy a képeket és a vizuális jeleket nemcsak olvasni lehet, hanem kell is, hiszen ez egy vizuális nyelv. A kifejezés nem csak az Ő korában jelenik meg, hanem a későbbi korokban is. Minden képi közlés vizuális nyelven szól, amelynek „olvasása”, visszakódolása és értelmezése az utókor, a néző feladata.

Ehhez egyfajta analógiás gondolkodás szükséges. A 17. századi református egyházművészetben látható hasonló vizuális nyelvi logikával megjelenített képi jelegyüttesek segítik az értelmezést.

Egyházművészeti analógiaként említem a kőrösi református templom festett padlólapját, amelyen úrasztali kelyhek láthatók. /2. kép/

A képírás a magyar népi műveltségéből ismert jeleivel mutatja be az igei üzenetet: „E pohár amaz új testamentum az én vérem által. Ezt cselekedjétek valamennyiszter isszátok az én emlékezetemre!”

A kelyhek, amelyek a talpazatuk révén mintha a földből gyökereznének „testi” keretet adnak a belsejében lévő virágzó „életfának” növénynek, amely új életté lesz és felül tovább növekszik a kelyhekből. Ez egyértelmű képi utalás arra, hogy az úrvacsorai bor, ami a kelyhekben van, Krisztus értünk kiontott véérére utal, és ezzel a virágzó növényi életfás jellel emlékezteti a nézőt a Krisztusban megtapasztalt új életre. Ezt az üzenetet a korabeli gyülekezet biztosan evidenciaként értette, ha szavakban nem is fogalmazta meg, hiszen környezetében számos „profán” tárgyon, festett bútoron, és az általános kijelentés alapján a teremtett mindenség rendjében átélte ezt. A mai kor embere a képírásnak ezt a logikáját készség szinten nem tudja értelmezni, csak ha megérzi, vagy ráhangolódik erre a látásmódra. Ez a gondolatmenet azért fontos, mert a gyermekek rajzaikon még belülről írják ezt a képírás nyelvet.

Az oszlopos úrasztali kannák elemzésénél természetesen a legfontosabb kontextus a bibliai szimbolika értelmezése, valamint az a tény, hogy ezekben a kannákban az úrvacsorai bort tartották. Maga az oszlopmotívum és a kannák megjelenése is jelentős üzenettel bírnak. Az oszlop, mint szimbólum a különböző műveltség-rétegekben is jelen van. „Aki győz, azt oszloppá teszem az én Istenem templomában,” /Jelenések 3:12/ számos jelentéssel bír. Az oszlop, mint tartóelem az építészetben az ősök szimbóluma is átvitt értelemben, a népi műveltségben az oszlop, ami összeköti a földet az éggel.

Többször megnéztem a kiállítást, alaposan, körültekintően vizsgáltam a tárgyakon látható motívumokat, forgattam magamban, amit a korábban említett műhelymegbeszélésen hallottam és vártam, hogy megszólítsanak ezek a tárgyak. Elmélkedéseim közepette eszembe jutott, hogy vajon a gyerekek hogyan tudnák rajzban megfogalmazni a látottakat. Évtizedek óta foglalkozom a gyermeki vizualitással is, így jött az ötlet, hogy néhány kisiskolással kellene megrajzoltatni ezeket a tárgyakat. Sikerült a Debreceni Református Kollégium Általános Iskola jóvoltából megkérni néhány kisdíákot, hogy rajzolják le a kannákat és színekkel értelmezzék, hangsúlyozzák a látottakat. Néhány szóban beszélgettünk az úrvacsora osztásról. Így, egy komoly kis gyerekcsapattal átvonultunk a Kollégiumba a kiállításra. Megható volt az őszinte kíváncsiságuk és az a csendes komoly alkotómunka, amit a rajzolás során megtapasztaltam.

Nem csalódtam! Fontos dolgokat fogalmaztak meg rajzban a kannákon látott motívumokkal kapcsolatban. A legsikerültebb rajzok közül mutatok be néhányat. Előbb azonban egy idézetet közlök a gyermeki vizualitásról, hogy alátámasszam a téma fontosságát és ezzel utalok a mottóként idézett ígére a gyermeki lélekről.

„A kisgyermek soha nem rajzol fölöslegesen, fölöslegesen (...) El- kiúzi magából e tevékenységgel a rosszat, azt, ami bántja, rágja legbelül, szorongástól szabadulhat meg ekképpen, s megerősíti kicsi mindenségében az eredendő jót, az Ég adta törvényt, amely nélkül biztonsága, öröme soha senkinek, semminek nem adatik.” (Molnár V. József: Ég és föld ölelésében /Tanulmányok a gyermekvilágról/ 1998. p. 8.)

A gyerekek által készített rajzok közül azokat mutatom be, amelyek az üzenet szempontjából a legrelevánsabbak. Az egyik legjellemzőbb megjelenítés, amikor az oszlopokat úgy ábrázolják, mintha egy csatorna lenne, amelyen keresztül energia áramlik. Az áramlás legtöbbször alulról felfelé irányul, amelyen keresztül egy nagy kiáradás történik /3. kép/, illetve amikor felfelé áradás mellett két oldalt mindkét irány hangsúlyos, erős impulzív színekkel. /4. kép/ Ez azért jelentős felismerés, mert élővé, pulzálóvá teszik a jeleket és ezzel értelmezik azt, hogy a kehely vagy a pohár tartalma szinte „élővé” válik. A második tartalmi megjelenítés, amikor egészen szubjektív elemeket is látunk a rajzon: alul a két szülő, közöttük a szív, fölötté őt szív az öttagú család. Ez az alap, ebből történik a növekedés, ahol még a könnyecsek is kiszövellnek a bánat is örömmé válhat... /5. kép/ A harmadik, talán legfontosabb képcsoport, az egészen konkrét épületélmény megjelenítése. Amikor az oszlopok úgy hajlanak össze, hogy térré, hajlékká válnak. Szakrális térré, hiszen az egész rajz ezt sugallja. A szakralitás érzését a fénylő sárga és általában a meleg színek is erősítik. /6. kép/

A négyzettrácsos talpazaton a virágzó oszlopok boltívé formálódnak, és közrefogják a nem virágzó oszlopot, amely mintha a belső tér közepén állna /7. kép/ A „kupolán” folytatódik a virágzó indás növekedés. A „kupoladíz” olyan, mint az ókori templomokon a lanterna. A térértelmezés bővül a madár megjelenésével a kiöntőn, ami a kiáradás helyét jelöli. Lélekmadárként értelmezhető jel, egyúttal az átlényegülést szimbolizálja. A kupola hangsúlyozottan napos, arannyal festve.../8. kép/ A lélekmadár olykor fehéren marad, a kisdíák külön odajött hozzám és közölte, hogy a madarat szándékosan hagyta fehéren, mert az a szemnek láthatatlan lesz... /9 a-b. kép/, /10 kép/, /11 a-b. kép/

A rajzok elemzése kapcsán az oszlopos kannák üzeneteiről a következőket mondhatjuk el. Az oszlopok egy olyan „helyet”, hajlékot vesznek körül, amely az átváltozásról szól. Mintegy szentélyt jelenítenek meg. A belső tér nagyon sejtelmes, komplementer színekkel egy fentről lefelé ill. letről felfelé irányuló áramlást érzékeltetnek. Egy olyan tér jelenik meg előttünk, mintha az oszlopok egy a belső térben középen álló, kiemelt, „energiát” hordozó oszlopot vennének körül.

Azt, hogy a kancsóban úrvacsora osztáskor Krisztus vére jelképeként van a bor, verbálisan nem tudnák megfogalmazni a kisgyerekek, de rajzolás közben olyan mélyen belemerültek az alkotásba, hogy az ő lelkükből is megszólalt az az érzés, ami meggyőződésük szerint a klenódiумokat készítő mesterek lelkében is ott volt. Tisztán, világosan.

A fedő mintegy kupolaként borul az edényre, különböző rajzolatokkal: napsugaras, kis csigavonalas energia vonalakkal. Kiemelt motívum a tetőn lévő csúcsdíszt is. A kiöntőn a madár azt a pillanatot őrzi, amikor az úrasztali kancsó tartalma, a bor az úrvacsorázó hívekhez kerül és ott már a szemmel nem látható Lélek munkálkodik.

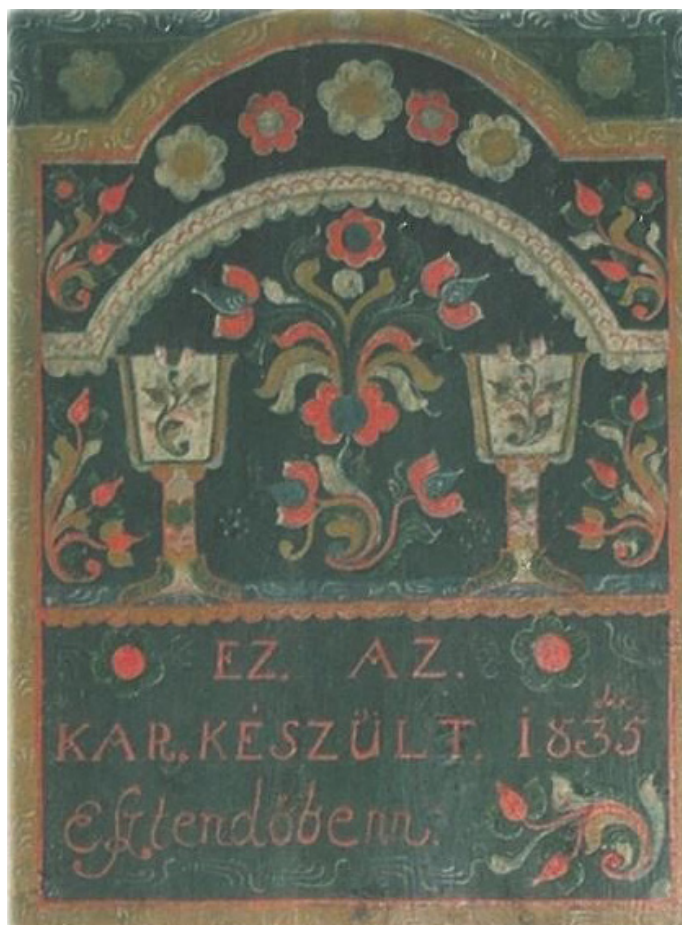
A tanulmányban szereplő rajzokat a következő diákok készítették:

Duczár Kincső Luca
Bolman Hanga
Demeter Lujza
Gellén Panna
Kiss Csenge Boglárka
Jenei Lenke
Kovács Hanna Katalin
Fejes Blanka
Rác Anna

Ezúton is köszönöm a munkájukat és a Debreceni Református Kollégium Általános Iskolájának, Igazgatójának és tanárainak a szíves segítségét.

/1. kép/ Úrasztali oszlopos kannák

/2. kép/ Kórosi templom padelőlapja

/3. kép/ 9 éves diák rajza

/4. kép/ 9 éves diák rajza

/5. kép/ 7 éves diák rajza

/6. kép/ 10 éves diák rajza

/7. kép/ 10 éves diák rajza

/8. kép/ 10 éves diák rajza

/9. kép/ 7 éves diák rajza

/10. kép/ Úrasztali kanna madaras kiöntő része

/11.a kép/ 9 éves diák rajza

/11.b kép/ 9 éves diák rajza

TULIPÁN TAMÁS

Makoldi-elvek a történelmi újrajátzásban

(Elhangzott 2025. augusztus 27-én, A világ-képben. Makoldi Sándor vizuális anyanyelvi neveléséről című konferencián)

Makoldi azt az elvet követte, hogy a tananyag alapja mindig a néphagyomány, de úgy, hogy bevezetést adjon az egyetemes és időtlen őshagyományba. Mindent erre vezetett vissza és innen vezetett le. Ezt a Makoldi-elvet alkalmaztam akkor is, amikor az elmúlt években 10. századi katonai újrajátszó hagyományőrök felkéréseinek engedve viselettörténeti és koreografikus tanácsadóként működtem közre. A történelmi újrajátszók esetében az iskolai helyzet fordítottjával van dolgunk: nem a néphagyománnyal adunk bevezetést az őshagyományba, hanem az őshagyománnyal a néphagyományba. Arra jutottam ugyanis, hogy Árpád népének hiteles megjelenítéséhez nem adnak elégséges támpontot a régészeti és keleti etnológiai adatok, feltétlenül szükséges hozzá a magyar néprajz is. A szakmai ellenvetésekből tudom, hogy ezzel nem lettem éppen népszerű.

Ott van mindjárt a hiteles viselet állandóan késhegyre járó kérdése, ami az újrajátszók körében régi barátságokat is képes megrontani. Aki viselettörténeti kutatásaimat ismeri, jól tudja, magam is mennyire óvatos vagyok, amikor szakmai kijelentéseket, ajánlásokat fogalmazok meg, sőt, az se mindegy, amit rajzolok vagy kiszabok, azt viseletnek vagy jelmeznek nevezem-e. Abból viszont nem tudok engedni, hogy a magyar népviselet alapvetéseit figyelembe kell venni, mert az sok esetben időtlennek bizonyul. Ma már úgy vélem, a magyar népviseletek ismerete nélkül lehetetlen úgy rekonstruálni egy 10. századi viseletet, hogy azt „magyarnak” titulálhassuk. (Különböző nem értünk olyan apróságokat, mint hogy például miért fut a szűr elülső függőleges szegélyén széttartó díszszegély, és annak mi köze a sztyeppe viselettörténetéhez.)

De az újrajátzásban a néphagyomány más téren is hasznosnak bizonyult. Ki gondolná, hogy például egy betlehemes játék is hasznos eszköze lehet? A betlehemes játékok öreg pásztora például a régi táltosok tudását és viseletét örökíti át. Amikor iskolai betlehemezést csinálunk, az Öreg eredetének kidomborítása gazdagabbá, beszédesebbé, értelmezhetőbbé teszi a szereplő játékát, jelmezt és viselkedését. Ugyanakkor a 10. századdal foglalkozó hagyományőröknek nem az öreg pásztort, hanem az eredeti táltost kell bemutatnia. Utóbbi csapdája viszont az, hogy könnyebb egy általában vett sztyeppe táltost bemutatni, mint egy 10. századi magyar táltost. A vonatkozó régészeti és keleti néprajzi adatokból mindig egy mongol sámán szédeleg élénk, nem egy 10. századi magyar táltos, ami pedig így biztosan nem hiteles, és jelenkori társadalmi hatása is aggályos. Arra jutottam ezért, hogy a 10. századi magyar táltos megjelenítése a betlehemes játékok öregje nélkül lehetetlen. Már pedig, ha ez igaz, akkor még időben visszafelé haladva sem tudunk lemondani a néphagyományról. Keleten ugyanis egy „sámán” általában nem kér elnézést azért, ami: büszke köztiszteltetben álló hivatására, biztos tudására, ezért olykor politikai szerepet is magára vállal. A mi betlehemi táltosunk nem ilyen: bármit mond ugyanis, azonnal kioktatják őt a jól értesült, divatozó, fiatal pásztorok és a klerikus angyalok. Erre mondhatnánk, hogy ez egy kései, üldözött táltos, nem egy 10. századi szabad táltos, tehát hiba teret engedni egy későn lejegyzett népszokásnak. De biztos ez?

A 10. századi magyar belpolitikáról igen kevés adat maradt fenn, de még ebben a kevésben is hemzsegnék a behozott papok, mind keletről, mind nyugatról, a szakirodalom ma már nem vitatja, hogy lényegében minden név szerint ismert magyar úr be volt keresztelkedve valahová, volt valamilyen rítusú papja, s bár sorra építették a templomokat, még Szent István után 150 évvel is „pogány módra” lóval temetkeztek. Nem mondhatunk tehát mást, minthogy a korabeli magyar táltosok az egyháziakkal párhuzamosan működtek. Arra jutottam tehát, nem hiba felhasználni a népi alakot a 10. századi táltos megformálásakor – ha mértéktartással is.

Ennek köszönhető, hogy a 2021-es téglási „Városok viadala” történelmi íjászverseny megnyitó koreográfiájában egy általános sztyepei sámán helyett egy talán valóban „magyarnak” mondható 10. századi táltos jelenhetett meg, aki betlehemes párhuzamához hasonlóan szintén öreg és van két táltosbojtárja. Az öreg táltosé a nyitószerp, lényegében ő teremti meg a „magyarok világát”, ahová a többiek megérkeznek. Mivel a betlehemes játékban nincs táltos egyházi alakok nélkül, az íjászverseny legnagyobb méltóságával, a lófővel együtt megérkezik egy keleti rítusú pap is, aki az öreg táltossal szemben rendkívül fegyelmezett, előkelő és tudálos, hosszú görög imákat mond fejből, és gyönyörű áldásokat a lófőre és az íjászokra. Így került az öreg táltos és a görög pap a lófő jobbára, együtt, azonos rangban, igaz, míg a pap kizárólag az udvari közegekben tevékenykedett, a táltos a nép között járt, így kiegészítették egymást. Persze, ez a bemutatott történelmi kép hamis is lehet, mivel nincs elegendő forrásunk, elméletekből pedig Dunát lehet rekeszteni. Ugyanakkor a történelmi festményeken és az újrajátszásban sokszor olyat is meg kell jelenítenünk, amire nincs adat, s úgy találtam, a néphagyomány nem hiteltelenítette, hanem hitelesítette ezt a 10. századi történelmi képet.

Egyébként ilyen életképet – 20 újonnan beöltöztetett szereplővel, 300 íjással, 3 századossal, tizedesekkel, egy lófővel, feleségével, lányával, fiaival, szolgálival, papjával, táltosaival és testőreivel – tudtommal senki sem csinált még. Mindez csak a Makolditól tanult pedagógiai hozzáállással valósulhatott meg, aminek lényege, hogy ne domináljuk le a résztvevőket, adjunk teret nekik, mindig a hozott anyagból dolgozzunk, és vállaljuk fel a közösség saját teljesítményét. Ennek köszönhetően a közreműködők nem kisajtott, frusztrált eszközök voltak, hanem dolgos és lelkes közösség. Bár emiatt olyan elemek is megjelentek mind a résztvevők viseletében, mind játékában, ami nem tőlem származott és emiatt szakmai vádak is értek, de ha nem így járok el, nem valósult volna meg mindez és nem történt volna előrelépés sem a közreműködők eddigi tevékenységéhez képest.

Makoldi Sándor: Erőhívás 4. Az Íj és a Nyíl ösvénye (Fotó: Gyöngy János)

A Makoldi-elvnek köszönhető például az a karácsonyi íjászverseny is, melyen az íjászok 12 mitikus állatra lőttek, körbe-körbe keringve a célok között, mintha a karácsonyi sólyomröptetésben ők maguk volnának a sólymok.

Zárásként még egy érdekes dolog a betlehemes játékról, mint értékes forrásról. Mikor a debreceni Csokonai Színházból érkezett felkérésre megírtam az „Atilla” című monodramát, a betlehemes játék adta hozzá a dramaturgiai struktúrát. Adódott a kérdés: lehet-e magyar színházat a népi játékokra, mint alapra építeni. Felfigyeltem rá, hogy az ókori görög színház és a magyar betlehemes játék több jegyében azonos: például téli ünnepkör szakrális eseménye, jeles ünnephez kötve több napon át játsszák, női szerepeket is férfiak játszanak, az állatövi epizódokat kórus tagolja, a kórus kiszól a nézőnek, a költő eredetileg a dráma résztvevője mint játékgazda, stb. Különség viszont: a görög játék egy nagy helyen, sok ember előtt, hosszú darabot játszik, a magyar játék több kis helyen, kevés ember előtt, rövid darabot. Ez éppen a statikus agrárkultúra és a mobilis pásztorkultúra színjátszása közötti különbség. Miért is ne lehetne a városi nomádok lakásszínházában új magyar drámát írni történelmi és szakrális témákból? Jelenleg ezzel a kérdéssel foglalkozom.

Végszóként: Makoldinak igaza van, a néphagyomány tiszta forrására mindig szükségünk lesz, vissza és előre felé is, ahogyan arra is, hogy mi magunk is élő víz forrásává váljunk.

HARANGOZÓ IMRE

„Minden fény a fényét tőle kapja...”

– A FÉNY, amire M. S. Mester
hangolt bennünket

(Elhangzott 2025. augusztus 27-én, A világ-képben.
Makoldi Sándor vizuális anyanyelvi neveléséről című
konferencián)

**Fegyvert ragadni gyengeség:
megöl az ellenség és megver
s elszáll rólam a kedves ég.
Jogállamban a pénz a fegyver**

**A hadviselés itt ma más.
A hős a kardot ki se rántja.
Bankó a bombarobbanás
s mint fillér, száll szét a szilánkja...**

József Attila: Gyönyörűt láttam /részlet/

Kaptam / kaptunk a Gondviseléstől valami különös kegyelmet, azzal, hogy volt egyszer egy tanárom, aki nem várta el, hogy az iskolai rendtartásnak megfelelően, kötelező módon benn legyünk az előadásain, óráin. A magam részéről nem voltam stréber diák, itt-ott bizony hézagosan látogattam az iskolát, de az Ő óráira mindig bementem. Igen, volt egy tanárom, aki nem annyira tananyagot és tudnivalókat adott át, hanem látni, pontosabban meglátni segített, meg gondolkodni és érteni. Talán éppen ezért magamban jobban szeretem Őt tanítómnak és nevelőmnek – egy szóval Mesteremnek nevezni, Makoldi Sándornak hívták! Igen a Tanár Úr látni, érteni segített bennünket, a szemünket próbálta rányitni a világ mélyebb összefüggéseire. Emberként, tanárként is próbálok követni őt és a többi, áldott emlékű mesteremet.

Nem emlékszem, hogy tényleges vallási, hitbéli dolgokról beszéltünk volna, mégis, Makoldi Sándor tanításának valóságos esszenciája a következő igeszakasz: „a betű öl, a Lélek pedig éltet.” (2Kor 3,7) A művész és a művészet lényege, de általánosan is a tanítóé, az emberé is, az, amit József Attila így fogalmaz meg: „Ehess, ihass, ölelhess, alhass! / A mindenséggel mérd magad! / Sziszegve se szolgálok aljas, / nyomorító hatalmakat.” Igen, Makoldi Sándor tanítása, tanítói, tanári és művészi attitűdje maga a szolgálat, de nem a hatalom, nem a földi érvényesülés és a holt betű szolgálta, hanem egyedül a Léleké.

Sándor nem Karácsony Sándor betűjét, hanem pedagógiájának lényegét tanította nekünk. Tanította, vagy inkább elének élte ott, az akkor még meglehetősen kilátástalannak tűnő későkádár–kori Debreceni Tanítóképző Főiskolán, bizony erős ellenszélben, mégis töretlen és példaadó hittel. Akkor és ott nem volt könnyű azt tanítani a jövő pedagógusainak, hogy mindenki éppen olyan mértékben ember és éppen annyira magyar, amennyire a Lélek ereje él és hat vele és általa – a cél, pedig nem kisebb, mint amit József Atilla is célul tűzött maga elé: „Én egész népemet fogom / nem középiskolás fokon /tanítani!”

Én például Tőle tudom, hogy az ember minden korban saját magát igyekszik értelmezni a mindenség rendjében. Ha ezt jól teszi, akkor a világ egészét is ki tudja fejezni a rendelkezésére álló kultúrája segítségével. Létrehozott egy minden eshetőségre alkalmazható kész modellrendszert, melynek jeleit érti, s a mások által készítettet pedig értelmezni tudja. Ezt az elemi emberi képességet a mai ember lassan feledni látszik. Pedig – mint azt a Mester tanította –, létfontosságú, hogy ezt az egyetemes érvényű vizuális „anyanyelvet” újra megtanuljuk! Birtokában kitágulhat egyre szűkülő látóhatárunk s nem csak a múlt, de még a jövő felé is...

Augusztus volt akkor is, úgy emlékszem éppen harminc éve – Újkígyóson. Lassan sötétedett, ültünk az Ipolyi Arnold Népfőiskola udvarán egy asztal körül, talán bor is volt előttünk és beszélgettünk. Szeretem az ilyen estéket, embertől, emberig tartanak. Mélyről jöttek a gondolatok, a szavak, közben hosszú hallgatásokkal.

Mégis izgalmas volt ez az este, a csöndek nem a mondanivaló hiányáról, hanem inkább az elhangzottak súlyáról, tovább gondolásáról szóltak. A Mester közben rajzolt, s most itt van előttem ez a kissé megsárgult lap. Hihetetlenül jól megragadta a karaktereket, csupán néhány vonal, mégis árad belőle annak az estének minden gondolata, de még a csöndjei is... Tanárom, mesterem, barátom volt – fájó a hiánya...

Az Ipolyi Arnold Népfőiskola szervezésében megvalósult kiállítás megnyitóján Újkígyóson. Jobbról balra: Nagy Imre művészettörténész, Makoldi Sándor festőművész, Mihály Árpád szobrászművész és a házigazda, Harangozó Imre.

Makoldi Sándor elsősorban képlátó emberként, művészként, festőként közelített és közeledett a hagyományos népi műveltséghez – a legtöbb néprajzosnál többet, mást, belső összefüggéseket látott meg! Értelemszerű, hogy elsősorban a nép közösségi látásmódja érdekelt, a régi és természetes képfaragó és képmetsző készsége, és az ennek nyomán kibomló művészete és kifejezési formái izgatták. Makoldi mester maga volt a „homo faber” – talán még ma sem helyén kezelt hatású, sajnálatosan korán félbeszakadt életművével, nagybetűs ember, és nagybetűs alkotó – művészként, néprajzosként és tanárként egyaránt! Keresve, megsejtve és fölismerve a magyarság, vagy talán sokkal inkább az egyetemes emberi lét ősi, transzcendens hagyatékának mondanivalóját – látott és láttatott...

A Haza minden előtt... áll Makoldi Sándor Kölcseryről készült portréján. Amikor először láttam ezt a képet, már a Mester halála után, este ezt írtam a naplómbe: „és lassan, lassan rádöbben a világ, Makoldi mester korunk egyik legnagyobb festőművésze volt... Torkot szorító magyar sors, hogy ehhez a fölismeréshez Neki meg kellett halnia!”

Mindazt, amit itt el kell és el lehet mondani, talán a Makoldi Sándor festményein rejtőzködő arcok foglalják össze a legpontosabban. Mert ezek az itt is, ott is fölsejlő arcok valóságos választóvonalak, vagy inkább ajtók, melyek vezetnek bennünket valahonnan valahová.

Olyan lehetőséget villantanak föl bennük, ami másként talán kimondhatatlan volna – egyszerűen csak ránézel, visszanéz, s ha meglátod benne az ajtót, már tudod, hogy mögötte ott rejtőzik a létezés titka, a kapun túli világ, kiút az adott pillanat nehézségeiből, ha úgy tetszik, hát a szabadulás...

Mi (milyen jó ezt leírni, hogy közéjük tartozom, tartozhatom!), Makoldi Sándor tanítóképzős tanítványai magyarságunkat, önbecsülésünket, hitünket kaptuk vissza a Mester népművészet, rajz- vagy éppen a művészettörténet óráin. Mert Makoldi Sándor jóval több volt, mint tanár, már-már közhelynek hangzik, annyit ismételjük, mégis újra és újra le kell írni: nézni és látni segített. S tette ezt egy életen át amolyan egyszemélyes intézményként – azt is újra megemlítve, hogy leginkább az árral szemben – és mégis működött és hatott pedagógus nemzedékek egész sorára. Azon munkálkodott, hogy felfedezzük, lássuk meg saját értékeinket. Válgjon ismét beszédessé, szólaljon meg számunkra is saját szellemi és képi örökségünk. Kodállyal együtt vallotta, ha nem vigyázunk értékeinkre, elveszhet egész örökségünk és saját folytonosságunk is a világban.

Szerencsések vagyunk, hisz akkora útravalót kaptunk, amelyből további nemzedékek sora élhet szellemi, lelki javakban bővelkedve. Makoldi Sándor a magvakat elvetette – az már rajtunk és a mi tanítványainkon múlik, hogy termékeny talajra hulltak-e ezek a magvak. Hogy méltó utódként, tanítványként, barátként be tudunk-e lépni ama rejtőzködő arckapukon abba a világba, amelyet talán Keresztes Szent János ragadott meg a legpontosabban:

*Nem tudni hol, mert eredete nincsen
Ám ami van, ered belőle minden
Bár éjszaka van
És szépségéhez nincs hasonló semmi
Az ég és föld szokott belőle inni
Bár éjszaka van
Tudom, hogy nincsen medre, hol szaladna
És nem tud senki átlábalni rajta
Bár éjszaka van
Hogy tisztaságát semmi nem zavarja
Hogy minden fény a fényét tőle kapja...*

Makoldi Sándor: Kőlcsey Ferenc portréja (1990)

Makoldi Sándor: Erőhívás 2. Az Ige testet ölt (Fotó: Gyöngy János)

Makoldi Sándor: Erőhívás 8. Égberagadás (Fotó: Gyöngy János)

KOVÁCS DÓRA

Makoldi Sándor élménypedagógiája

(Elhangzott 2025. augusztus 27-én, A világ-képben. Makoldi Sándor vizuális anyanyelvi neveléséről című konferencián)

A Debreceni Tanítóképző Főiskolára 1975-1978 között jártam. Kisgyerekeket akartam tanítani. Ott találkoztam Makoldi Sándor tanár úrral a rajz tanszéken. A vele töltött évek alatt fogékonyra váltam a vizualitásra, megtanultam eligazodni a népművészetben, a vizuális művészetekben. Megértettem, mi a különbség a látványfestészet és a fogalmi ábrázolás között. És, hogy mindegyik mögött mennyire más, de mégis izgalmas szellemi látásmód létezik. Meglátni, gondolkodni tanított, soha sem direkt, hanem élményszerűen. Későbbi munkámban meghatározó iránytűvé vált, amit tőle kaptam.

Azt hiszem, hogy az első rajzos csoportja voltunk. Tanítási gyakorlatában sok megfigyeléses feladatot kaptunk tőle. Arra biztatott, hogy ne csak a látványra figyeljünk, hanem arra is, ami mögötte van. Sokat foglalkoztunk a különböző korok ábrázolásmódjaival. Értékes tapasztalatai voltak a gyermekrajzokról. Írt is róla a Művészet folyóirat 1978/9. számában. Azt vallotta, hogy a kisgyermek számára a rajz mindig gondolatközlés, és ennyiben az önkifejezés egyik formája. Ha a gyermekrajz elveszti ezt az alapvető funkcióját, akkor elsovard a gyermek rajzolás kedve.

Saját gyerekei rajzairól is mesélt. Ezek a meseillusztrációkon minden ok-okozati viszonyban volt egymással. Földi Péter festő és rajztanár barátja tanulmányát is elemeztük egyszer a világképrendező gyermekrajzokról, amely írás szintén megjelent a Művészet folyóirat ugyanabban a számában. A rajzos kísérletben falusi és városi kisiskolás gyerekek azt a feladatot kapták, hogy az őket körülvevő természeti lényeket, dolgokat (például madár, kígyó, ló, fa, csillag) és tárgyakat (például repülő, autó, kút, csatornalefolyó) rendezzék el a rajzlapon!

Meglepődünk az eredményen. A falusi gyerekek rajzain a hármass felosztású világkép szerinti rendeződés látszódt, tehát például a kígyó az alsó világba, a ló, a fa, az autó a középsőbe, a madár, a csillag, a repülő a felső világba került. Ezzel szemben a lakótelepi gyerekek közül sokan nem érezték már ezt a rendezőelvet és összevissza helyezték el a lényeket, tárgyakat a rajzlapon. Belső rendérzéküket zavarhatta ez a rendezetlenség, erre utal, hogy sokan bekeretezték a lerajzolt dolgokat, így lezárva a torz viszonyrendszert az elemek között. Ezek a rajzok jól példázták számunkra a szerves és a szervetlen látásmód közötti különbséget, az életmód látásformáló hatását, amiről persze a gyerekek tehetek a legkevésbé.

Makoldi tanár úr hívta fel a figyelmünket a középkori templomépítészet és a népi építészet benapozás vizsgálatára is. Jeles napokon az égbolton mozgó Nap bevetülő fénye megfényesíti a tájolt épület belső északi falán a fény útjába kerülő tárgyat, képet, vagyis a fény szakrális időjelzőként tud működni a tájolt templomban éppúgy, mint a tájolt parasztházban. Micsoda kozmikus összefüggés!

Feljethetetlenek a Sanyi által vezetett derűs néprajzi kirándulásaink és a múzeumlátogatások. Máshol írtam erről már, de jó ismételni, hogy elvarázsolt bennünket a szakmai tudásával. Tudta, melyik múzeumban mit érdemes megnézni, melyik kis faluban kit érdemes megkeresni a ritkaságai miatt. Jó volt vele lenni! Ragyogott. És mi fényesedtünk tőle. Örök hála Neked ezért drága Tanár Úr!

Köszönöm, hogy elmondhattam!

Makoldi Sándor: Erőhívás 6. A születés háza (Fotó: Gyöngy János)

Makoldi Sándor: Erőhívás 7. Boldoganyánk (Fotó: Gyöngy János)

MIKLYA-LUZSÁNYI MÓNIKA

A Világkerekítő mester

– Makoldi Sándor pedagógiájának
élethosszig tartó hatása

Hol volt, hol nem volt, az üveghegyen nem is túl, hanem itt a közelben, a sugárfényes magyar rónaságon élt egyszer egy gazdag ember, akinek volt egy világszép felesége. De azzal ugyan nem sokra ment, az asszony egész áldott nap csak üldögélt a gazdag ember palotája hetedik szobájának hetvenhetedik ablakában, s folyton-folyvást naptámadat felé nézett, mintha onnét várt volna valakit.

Kit várt, kit nem, azt ugyan senki lélek sem tudta, csak azt, hogy a szépséges asszony egyik szemével folyvást csak sír, a másikkal meg nevet. Nem tudta azt más, csak az ura, hogy miért van ez így. A szépasszony egyik szemével siratta hat elveszett magzatát, a másik szeme meg nevetett, mert a méhében hordozta a hetediket.

Ott ült a szépasszony az ablakban naptámadattól napszentületig, és egyre csak várt. S nem hiába, mert amikor egyszer delelőjére hágott a nap, megjelent neki a Napba öltözött asszony, sugárkoszorúsán, hordsarlóval a homlokán, ahogyan az meg van írva.

- Boldogasszony, segíts rajtam! – kiáltotta oda neki a szépasszony. – Hat magzatom mind elveszett, add meg nekem azt az egyet, hogy a hetediket megtarthassam.
- Nagy próbája van annak – szólta a Napba öltözött asszony. – Vállalod-é?
- Bármit vállalok, csak lehessen végre élőlevení gyerekem! – fogadkozott a szépasszony.
- S ha leány lesz, azt se bánod?
- Nem én!
- Jól van – bólintott a Napba öltözött asszony –, feküdj akkor koporsóba, s fel ne keljél belőle, míg a hold hétszer el nem fogy, hétszer ki nem telik.

Mire letelik a hét hónap, te holteleven leszel, szépséged is odatesz, de a gyermeked megszületik. Vállalod-é?

- Vállalom!
- S vállalod azt is, hogy immár örökre sírni fog az egyik szemed, és nevetni a másik, de most már az élőlevení gyermeked miatt?
- Vállalom! – válaszolta a szépasszony.
- A Napba öltözött asszony bólintott.
- Legyen úgy!

A szépasszony befeküdt a koporsóba, a hét hónap alatt egyre csak fogyott, aszott, a bőre megráncosodott, a haja kihullott, a szeme elveszítette csillogását. Mire hetedszerre kitelt a hold, holtelevenné vált, de megszülte a magzatát. Egy leányt. S valóban úgy lett minden, ahogy a Napba öltözött asszony mondta.

Ha a gyermekére nézett, az egyik szeme mindig csak nevetett. Mert a kislány szőke volt és ragyogó, szája mindig kacagásra állt, a karja ölelésre, a keze simogatásra mozdult. Nem is nevezte az asszony másként, mint Napsugaram.

Ám a másik szeme egyre csak sírt, amikor a leányára nézett. Mert bár a leány okos volt, mégis hiába hívták el hozzá az ország legnagyobb tudósait, nem tudták megtanítani a tudományokra.

– Esze az lenne – mondta a csillagász –, tán felfedezhetne egy új planétát is, de unja a bolygók pályájának, a csillagok távolságának kiszámítását. Ki nem állhatja a távcsövet, hanem inkább kifekszik a mezőre éjszaka, szabad szemmel bámulja a csillagokat, aztán csillagképeket rajzolgat a pergamenre, ahelyett,

hogy feljegyezné a méréseket! Nem lesz ebből a leányból semmi, ha így folytatja! – morgolódott a csillagász. De az irodalmár sem volt meglepődve a leánnyal:

– Stílusa, az van neki, csodás meséket sző, de minduntalan elkalandozik a képzelete. Nem érdekli a verselemzés, nem tudja az időmértéket, a szintaxissal meg ki lehet kergetni a világból! A cél- meg az okhatározót rendre összekeveri, nem jegyzi meg a fontos irodalmi korszakokat, a művészek életrajza sem érdekli, s azt mondja, minek minden metaforát kibogozni, a verset érezni kell, nem érteni! Nem lesz ebből a leányból semmi, ha így folytatja! A pap pedig szíve szerint kiátkozta volna a leányt:

– Van benne ugyan nyitottság Isten ígéje felé, de túlzásba visz mindent. A szeretetet, a megbocsátást, a befogadást... Nem ismer határokat, nem akar a dogmák szerint gondolkodni, félreveti az egyházi rendet. Nem lesz ebből a leányból semmi, ha így folytatja!

Még a rajztanára se volt elégedett vele, mert bár jó szeme és keze volt a leánynak, de sose azt rajzolta le, ami előtte van.

– Képtelen megfigyelni pontosan a rövidülést, a perspektívát, az árnyékolás nem érdekli! Nem azt rajzolja, amit lát, hanem amit elképzel! Nem lesz ebből a leányból semmi, ha így folytatja!

Minden tanárának volt valami baja a lánnyal, de abban mind egyetértettek, a legnagyobb gond az, hogy nem vesz semmit sem elég komolyan, hanem mindegyre csak játszik. Játszik a nappal, a csillagokkal, a fényvel, az árnyékokkal, a szavakkal, a mondatokkal, és igen, magával Istennel is, hisz azt mondja, nincs játékosabb a teremtő Istennél, aki ilyen gazdag pompával teremtette meg az egész világot. Oktatói egyre csak szidták, és lassan már ő maga sem tudta, kicsoda vagy micsoda, hisz ami ő volt, az nem ért semmit a tanárai szemében. Ha adott is neki a Jóisten némi tálentumot – mondták –, azt se fogja kamatoztatni soha, mert szétforgácsolja a tehetségét.

Búsult a szegény lány, hogyne búsult volna, és igyekezett is megfelelni az oktatóinak. Azonban szorította az iskolapad, mintha kalodába zárták volna, béklyóként húzták le a követelmények, a bebiflázandó tananyag, a kőbe vésett tudomány. A lelke szárnyalni vágyott fel a magas égig, végigtáncolni a Tejúton, lebukni a tenger fenekéig, meglátni a csodát a parányban és óriásban egyaránt, hallgatni a füllel meg nem hallható harmóniakat, látni a mennyei színeket, felfedezni mindent, ami él, és ami örökkévaló.

Bolondnak is tartották sokan a leányt, vagy legalábbis nem e világból valónak, s ő maga se tartotta sokra magát. Az anyja egyik szeme nevetett, ha ránézett, de a másik csak

sírt, egyre sírt, és lassan-lassan annyira elbúslakodott, hogy belehalt a bánatba.

Nem volt maradása odahaza a lánynak, elfutott otthonról, s talán a világból is kifutott volna, ha egy napon oda nem kerül a Világkerekítő mester színe elé.

– Hova futsz, te lány? – kérdezte a mester.

– Magam se tudom.

– Mit keresel, te lány?

– Azt sem tudom.

– De azt tán csak tudod, hogy ki vagy? – húzta össze bozontos szemöldökét a Világkerekítő mester. De a lány csak a fejét rázta bánatosan.

– Én már azt sem tudom, ki vagyok, és mit akarok a világban.

A Világkerekítő mester bólintott. Mert nem nézte ő a leány rongyos ruháját, kopott cipőjét, mocskos ábrázatát, hanem csak a tekintetét figyelte, és azonnal észrevette benne azt a sugarat, ami a mennybejárók sajátja.

– Jól mondod, leányom – fordult hozzá napsugaras mosolygásával. – Magad sem tudhatod, ki vagy, hiszen hat lélek vészelt el, hogy te hetediként világra jöhess. Hat lélek keresi az útját benned, de neked a sajátodat kell megtalálnod. Nagy utat kell megtenned, sok próbát kell kiállnod, hogy megtalálhasd magad.

A lány már ugrott is, hogy induljon tovább, keresse a maga útját, de a Világkerekítő mester utána szólt.

– Állj meg, te lány! Hisz azt sem tudod, merre van az előre, és merre van a hátra!

– Már hogyan tudnám – kacagott a lány –, az előre itt van az orrom előtt, a hátra meg a hátam mögött.

– Azt te csak hiszed – somolygott a mester az orra alatt. – Aki futni akar, annak előbb maradnia kell – szólt, és leültette a leányt a lába elé.

Elsőként arról mesélt neki, hogy a világ kerek, az év körbe fut, a Nap útja jelöli ki életünk ünnepnapjait, a csillagok vezetnek lépteinket minden napon. És a lány megtanulta élni a hétköznapiak szakralitását, becsülni az élet mozzanatait, tisztelni a kenyeret, amit saját kezével gyúrt, dagasztott, süttött, becsülni a ruhát, amit maga varrt, hálaadással és fohással ébredni, dalolni munka közben, imádsággal lefeküdni. Megtanulta élni az ünnepeket is a maguk szentségében, falut járni a betlehemezőkkel, telet úzni, tavaszt várni, és aranytojásokra írni a Nap útját.

A mester megnyitotta a leány szemét, hogy ne csak nézze, hanem meg is lássa a kozmikus, ősi jeleket, megtanította arra is, hogy az üres, fehér papír maga a végtelenség, lehetőség egy új teljesség teremtésére, ami az égi világ földi mása.

A leány egyre-másra fedezte fel az égi jeleket maga körül, a szőnyegeken, a faragott ládákon, az ivócsanakokon, de sokszor még a kövezet mozaikmintáin, a régi festményeken, épületeken is.

Ahogy telt múlt az idő, a leány lassan megértette, hogy nem ő a bolond, hanem a világ. Mintha valami átok ülne az embereken, amitől elfelejtettek látni, hallani, érezni. A világegészből csak részleteket fognak fel, csillámokat tartanak fénynyaládba, ami elvakítja őket, és nem látják meg a kozmikus távolságokat.

– A szemed most már megnyílt – szolt a Világkerekítő mester a lányhoz –, látod immár az égi jeleket. De hogy be tudd tölteni a hivatásodat, meg kell tanulnod megszámolni a megszámlálhatatlant, meglátni a láthatatlant, kimondani a kimondhatatlant. Menj hát el először, keresd meg a Fehérgyászt szövő asszonyt, és tanuld el a mesterségét!

A lány elindult, ment, messze délre, arra földre, amit három folyó határol, s úgy nevezik Ormányság. Ott bekopogott a Fehérgyászt szövő asszonyhoz, aki nyomban próba elé állította.

– Itt ez a szövőszék – mutatott egy ócska, szedett-vedett alkotmányra a pitvarban –, addig az én házamba be nem teszed a lábad, amíg ezt a vég vásznat hibátlanul le nem szövöd.

A lány csodálkozva nézett az öregasszonyra.

– De hisz ez csak egy egyszerű lepedővászon. Nem nagy mesterség azt leszöni.

– No, csak próbáld meg! – somolygott az öregasszony, és otthagya a lányt a pitvarban a szövőszékkel.

A lány beült a székbe, vetette a csónakot jobbról, majd balról, aztán újra jobbról, ám amikor a harmadik bevetéshez ért, elszakadt az egyik felvetőszál. Így nem szöhetett tovább, muszáj volt segítséget kérnie a fehér asszonytól. Az megmutatta neki, hogyan keresi ki a sokszáz szál közül az összetartozókat, hogyan húzza újra nyüstbe, bordába, és hogyan köti össze a szakadt szálakat sosebomló takácscsomóval.

Nehezen tanulta meg a lány, hisz minden szálszakadásnál számlálnia kellett a megszámlálhatatlan sokaságú felvetőszálakat, s ha csak egyszer elvétette a számolást, hibáztatott a minta, és újra szakadt a szál. Számlálta hát a leány a számlálhatatlant, de miután hibátlanul leszötte a vég vásznat, azután se engedte be a fehér asszony a lányt a házba, hanem a pitvarban mutatta meg, hogyan kell a megszámlálhatatlant számlálhatóvá tenni.

Hogyan kell a fonalat felvetőfára vetni, igébe, majd pász-mába, végül láncba szedni, s miként kell azután nyüstbe, bordába fogni.

Mikor ezt is megtanulta, csak utána engedte be a házba, ültette be abba a szövőszékbe, amiben a fehér gyászt szövö. Sorról sorra, vetülékről vetülékre szötte bele a leány a szemfedőbe az égi jeleket, amelyekben sorsok, életek íródtak egybe a születéstől a halálig.

Akkor engedte el a fehér asszony, amikor hibátlanul leszötte a saját szemfedőjét.

Vitte hát a lány örömmel a Világkerekítő mesternek a fehér gyászt, s az elégedetten tekintett rá.

– Látom, megszámloltad a megszámlálhatatlant. Én már többet tanítani neked nem tudok, de hogy sorsodat betöltsd, még két próbát ki kell állnod. Indulj hát el messze a világba, keresd meg az Igazlátó asszonyt, az majd megtanít arra, hogyan lásd meg a láthatatlant, azután meg ne állj addig, amíg meg nem leled a Világbölcset, aki megtanít arra, hogyan mondhatod ki a kimondhatatlant.

A lány sírva vett búcsút a Világkerekítő mestertől, és nyakába vette a világot, hogy megtalálja további mestereit. De már nem volt egyedül, mert a Világkerekítő mester műhelyében a párját is meglelte a lány, aki annyira más volt, mint ő, hogy sokan nem is hitték, hogy élethosszig együtt maradnak. A lány szőke volt, puha és mosolygós, a fiú fekete, szikár és komoly. A lány kos, a fiú skorpió, a lány nyitott, a fiú önmagát marcangoló, a lány beszédes, a fiú hallgató. Mégis egy párrá lettek, együtt indultak el az úton, s a fiú mindenben segítette a lányt, hiszen a próbatételek nem voltak egyszerűek. Mert látni az igazat a látható mögött, hordani mások életének súlyát, olyan teher, amelyhez meg kell tanulni kimondani a kimondhatatlant, amihez még szavaink, fogalmaink sincsenek.

Isten jelenvalóságát a világban.

Az Igazlátó asszony és a Világbölcse próbatétele már egy másik történetbe tartozik, mert a lánynak meg kellett tanulnia azt is, hogy bár a vászon csak tekeredik a hengerre, mint a rétes meg a kígyó, de ha betelik a mérték, le kell azt vágni, el kell szegni, fel kell szabni, össze kell öltetni, mértéket tartva, túllátva mégis a mérhetőn. Hát el kell most vágni a szálakat, elengedni egy másik történetbe, ami odavaló. Ahol a Világkerekítő mester, Fehérgyászt szövő asszony, Igazlátó asszony és Világbölcse jókat diskurálnak.

Mert a mese folytatódik, a mese határtalan.

Makoldi Sándor: Égi és földi szerelem (Fotó: Gyöngy János)

Makoldi Sándor: Keresztút (Fotó: Gyöngy János)

HORVÁTH SZILÁRD

Alapkövek

– Makoldi Sándor a magyar nemzetbiztonság egyik alapköve

Magyar kultúra nélkül nincs magyar állam. Aki a magyar kultúrát őrzi és átadja, az a magyar államot tartja fenn. Amikor már minden nemzeti sajátosság megszűnik s mindenki ugyanazt nézi, mondja, táncolja, énekl, s egy nyelven teszi mindezt, itt lesz a világállam ideje. De még nincs itt ez az idő, mert van Makoldi Sándor, a vannak az Őrzők, akik vigyáznak arra a parázusra, amely nemrég még minden magyar kunyhóban – főleg ott, és nem a palotákban – ott izzott. S most viszik tovább az Őrzők, bújtatják, ahol tudják, s amíg az a parázs izzik, addig van magyar kultúra és van magyar állam. Makoldi Sándor tanítványai parázslanak. S parázslanak a képei, parázslik az élete is.

Ő egyike azoknak, akik átsegítettek bennünket a múltat eltörölni akaró időkön, a minden szakralitást és emelkedettséget porba rántó kisszerűség korán. Egyike azoknak, akik tartották és tartják bennünk a lelket. Mint bűvópatak a föld alá, úgy tűntek el a mindent ellenőrizni akaró hatalom szeme elől, s bukkantak fel ott, ahol senki sem várta.

A bűvópatak-idők nem múltak el a rendszerváltoztatással. A magyar lelket ma is az Őrzők tartják, csak már nem az internacionalizmus, hanem a globalizmus és a nemtörődomség ostroma közepette. Gondolnánk, gyermekeink nevelése ma a magyar néphagyományon alapul. Az óvónők és a tanítók képzése is. Természetes követelmény lenne, hogy az ilyen tanintézményekből kijövő diákok 77 magyar népmesét fejből meséljenek, 77 népi játékot tudjanak játszani, 77 vagy 777 népdalt képesek legyenek énekelni, 7 magyar táncot táncoljanak, s elboldoguljanak valamely népi hangszerrel, amellyel éneküket és a gyerekek énekét kíséni tudják. Nem így van. Éppen ezek hiányoznak a képzésükből vagy legfeljebb választható, kis súlyú tárgyakban jelennek meg. S ha a képzésből

hiányzik, értelemszerűen hiányzik a nevelés nagyobb részéből is. Pedig mindezek a magyar élet, a magyar nemzet, a magyar állam alapjai.

Mesével fenntartani az államot? Igen. Mesével és mítoszokkal. Mert minden kezdet mítikus, hiszen az idő, a távolság és a sejtelem ködébe vész. A Szentírás így fogalmaz: az Ige testté lett. A néphagyomány másként mondja ugyanezt: Ég szülte földet. Így látjuk a világ eredetét, a kezdetet. Mondáink a magyar nép eredetéről Emese álmával, Hunor, Magor és a Csodaszarvas mondájával, a távolabbi időkről Fehérlófia történetével szólnak. Így látjuk nemzetünk eredetét, a kezdet kezdetét. Amikor megújulni akarunk, a kezdethez kell visszamennünk. A legmélyebb változások a „re-volutio”-k mindig az eredethez visznek bennünket vissza. S ezekkel a kezdetekkel köt össze bennünket a mítosz, s hordozója, a néphagyomány.

Legendáink szerint Csaba királyfi és vitézei eljönnek segíteni nekünk a Csillagösvényen, ha bajban vagyunk. A legenda igaz: Csaba királyfi és vitézei, Szent László királyunk és hada, s velük minden ősünk eljön segíteni nekünk, mégpedig a néphagyomány csillagösvényén. Minden nap dörömbölnek a ma kapuján, hogy engedjük be őket. Hozzák nekünk a múltból a népmesék életigazító igazságait, a néptánc gondolkodást formáló világát, a népdalok lelkigyakorlatos sorait, a népzene okosító ritmusait, a népi kézművesség lélekgyesítő megoldásait, azt az érzelmi és értelmi intelligenciát, amire a XXI. századi mindennapokban ugyanúgy szükségünk van, mint volt az idők kezdetén, s azóta minden egyes napon.

Így jött el hozzánk Makoldi Sándor is a néphagyomány, a mondák csillagösvényén. Segített, amikor bajban voltunk. És segít most is.

Makoldi Sándor: Emese álma (Fotó: Gyöngy János)

MAKOLDI SÁNDORNÉ

Népművészet – kortárs művészet – Makoldi

A Jel-képző. Makoldi Sándor
magyar festő című kiállítás

Makoldi Sándor születésének 80. évfordulóján végre kiállítást rendeztünk Budapesten a Pesti Vigadóban – a debreceni kiállítások, és a budapesti 2018-as Hagyományok Háza megnyitója után (amit elkerültek a sajtó és a festő-szakma képviselői is). Azért itt, mert a Műcsarnok csak úgy lett volna hajlandó a kiállítást megcsinálni, ha nem állítunk ki a képek mellett népművészeti tárgyakat is! Így hát a MMA Népművészeti tagozatához fordultunk segítségért, akik a Nádudvari Népi Kézműves Szakgimnázium révén felkarolták a kezdeményezést – ami a Nemzeti Művelődési Intézet Makoldi Sándor Központja segítségével, és a Szervátiusz Alapítvány és néhány lelkes magánember bekapcsolódásával jött létre július-augusztusban. Ők elfogadták, hogy Makoldi Sándor magyar festő, akinek a festői pályája (és pedagógiája is) a néprajzra támaszkodik – hiszen maga is elvégezte még a néprajz szakot a debreceni KLTE-n. Az „ismerkedés” saját kultúránkkal azonban nem itt kezdődött, s nem is ért véget!

Elmondhatom, hogy Makoldi Sándor már 1965-69-ben, az egri főiskolás éveiben gyűjtötte a néprajzi tárgyakat – esztétikai értékük miatt. S nem csak a tárgyak, hanem a hozzájuk kapcsolódó hiedelmek, elbeszélések is egyre jobban érdekelték, amit a környező falvakban első kézből megtapasztalt-tapasztaltunk (hiszen részben így ismerkedtünk meg mi is). Festészetére (tanulmányai alatt) még ekkor nem volt közvetlen hatással – tanárai nem is ajánlották volna ezt neki, amikor kereste az önkifejezés eszközeit.

Mégis meghatározó élménye volt, amikor egy ócskapiacra (1968-ban) megvett egy pelikános „halottas” párnát, keresztaszemes hímzéssel. A néni elárulta még neki, hogy ezt a saját ravatalára hímezte fehér alapon lila fonállal – de már nincs, aki a feje alá tegye, ezért adja el. (Meg szüksége is van az árára az élethez, meg már nem is ravataloznak háznál...)

A festőt a keresztény pelikán-szimbólum mellett az fogta meg, hogy miért éppen a lila a halál színe – s miért éppen a tiszta, fehér alapon? Elgondolkodott a népi jelzésrendszeren, melyben a piros (vér=élet) színe a kézzel (az ég, a végtelenség színével) keveredik: a lila az határ szín lesz, a lét és a nemlét határán, amikor az ember átlép a fénybe, (fehéren) a mennyországba! Festőként elgondolkodott a jelzések tudatosságán, mélységén – és ennek igazolását kereste a későbbi néprajzi gyűjtéseiben, és a tudatosság további nyomait a szakirodalomban. Ugyanis a jelképzés (mint fogalmi absztrakció) pedig szembeűnőbb volt a néprajzi tárgyakon, mint a festészetben.

Mikor a tanulmányok alatti kötöttségektől megszabadulva festészetét felszabadult, az akadémizmustól egészen a nonfiguratív festői eszközökhöz jutott el ebben az időben – mert kereste a festészet egyetemességét a kifejezésben. A szocreál korban azonban nem találta. Nem is vették mindezt jó néven: szinte az első anyagának kiállítását betiltatta Debrecen, 1972-ben. (Amiben magánérdek is volt, nem csak kultúrpolitika!)

Ez az esemény a festőre úgy hatott, hogy megértette: a szabad kifejezés-formát sokan nem értik! (Vagy nagyon is értik a Lektorátusnál.) De – váratlan ellenhatásként – ez a tény az akkori debreceni értelmiségben nem vált érdeklődést keltett... (Elképzelhető lenne ma, hogy a helyi színház művészei, vagy az egyetem professzorai egy ilyen esetben elmenjenek egy huszonéves ismeretlen „művész” lakására, bekéredzkedjenek, hogy megnézzék a betiltott képeket?!)

A törés a pályafutásában itt keletkezett, de azért folytatta a tartalmi kifejezés festői lehetőségeinek keresését. No, nem azért, mert vagy 15 évig nem állíthatott ki semmit Debrecenben, hanem azért, mert elgondolkodott, hogy a tiszta festészeti eszközök alkalmazásával (szín, vonal, kompozíció, stb.) nem ér el olyan hatást a közönségnél, a nem kellően hozzáértő embereknél, ami megvédené a festészetét a szakma lejárató kísérletétől. Az embereknek az általuk már ismert, egyértelműbb jeleket kell látniuk – akár absztrakt formában is (úgy, mint a színszimbolika, vagy a népi jelrendszer). Tudta, hogy a kereszténységben a vallási ünnepek színszimbolikája éppúgy érvényesül, mint a népművészetben például az életkortól függő színek, formák alkalmazása a viseletben. Ezeket értették az emberek évszázadok óta. Miért ne támaszkodhatna ilyen „ősi információkra” a festészet is?

Ekkor jött az a lehetőség (1975 körül), hogy Debrecenben Pap Gábor művészettörténész vezetésével szabadegyetem kereteiben kezdődött egy diskurzus a művészetről, az őskortól napjainkig – amiben mi is részt vettünk. Ott Pap Gábor kibontotta fokozatosan azt a csillagismereti gondolkozást, ami meghatározta évezredekig az ókori magas-kultúrák világképét is: a megmaradt alkotások jelein keresztül. Nálunk a népművészet vitte tovább ezt a szemléletet töretlenül, egészen az XX. század elejéig – ebben megegyeztünk. De a hajdan egységes nemzeti kultúra szétvált népire és „magas kultúrára” – amiből következik, hogy a népi az „alacsonyabb”, így nem illik figyelembe venni – ma sem. Pedig ez a rendszer a természeti törvényekre alapozott, az életét (például az évkör jellegét, ünnepeit) a csillagászat figyelembevételével élte – amit az egyházi szokásrend is átvett. Csak a nép megőrzött ebben még régebbi, kereszténységünk előtti rétegeket is. Mert a tapasztalat azt mutatta, hogy az ember életében csak a csillagos ég változatlan, és látszólag örök. Így „az örökkévalóságig” biztos pont, ha hozzá viszonyítjuk a földi rendet. A változatlan (álló) csillagok, bolygók ciklikus együtt mozgását ha meg is szakítja egy-egy váratlan esemény (hold-, és napfogyatkozás, hullócsillag, üstökös) az rendkívüli, így jelentőséggel bír a földiekre nézve is. A jeleket számon tartották, a rendszert értelmezve.

Csillagászatot (a rajz és pedagógia mellett) Egerben, a földrajz szak keretében már tanultunk, így 1979-ben (öt évre), másoddiplomáért a debreceni egyetem néprajz

szakára iratkoztunk be. Hogy tudatosan a magyar kultúrára alapozhassa a „magyar” festészetét – mint Kodály és Bartók a zenében, vagy előtte Petőfi a költészetben, s még számos elődük (akiknek még nem volt „tiltott” a nemzeti eszme fogalma). Így akarta Makoldi Sándor bizonyítani, hogy a már „bevált” vizuális nyelven: magyarul is meg lehet érteni a képzőművészet aktuális mondani-valóját. És ebben a folyamatban a régi „harcostárs”, Lükő Gábor állt melléje, ő értette meg először a törekvéseit. (Lükő Gábor néprajzkutató Debrecenben már 1942-ben könyvet írt az egységes „Magyar lélek formáiról”.) Vele az általunk is gyűjtött ősi, ácsolt ládák (szuszékok) ügyében levelezett ekkor, amiben (a jeleinek értelmezésében) szintén Lükő volt az úttörő a magyar néprajzban. És a néprajzkutató Lükő Gábor volt az első, aki meglátván az 1972-ben festett „Törvény” című nonfiguratív képét: értő elemzést írt arról (1978-ban), megerősítve az ez irányú törekvéseinket.

Életünkben a néprajz-szak elvégzése után – még mindig Pap Gáborral tartva – sok minden világossá vált az egyetemes művészet terén is. Gömöri és hortobágyi néprajzi gyűjtéseink, kutatásaink is arra irányultak, hogy igazolják-e a tapasztalataink az elméleti eredményeket, amik beépültek a festészet tanulsgaiba Makoldinál. Az archaikus alföldi pásztorművészet tárgyi jel-, és hitvilága megerősítette abban, hogy a magyar csillag-mitológia még él, élt nemrég. Visszahozni e jelképzés érthetőségét: ez volt a törekvése a festészetben (és immár a tanításban is) a következő időkben.

Festészete is egyre inkább ezt szolgálta – a „magas művészet” eszköztárával. 1996, a magyar honfoglalás (elmaradt) millecentenáriumi ünnepegei adták az alkalmat, hogy megfesse az „Erőhívás” sorozatát, melyen – a teremtéstől az új évig – a népművészetből vett példákon keresztül megy végig a magyarság mitikus történelmén, a Pap Gábor javasolta népi ábrázolások számbavételével. Ez a sorozat egyben bizonyította, hogy a hosszúra nyúlt XX. század névtelen, népi gondolkodói egyenrangú társai az alkotásban a mai, XXI. század elején is a „felvilágosult” embereknek.

A 2025-ös Vigadóbeli kiállítása erre a képsorozatra épült tovább, amit egy asszonyi „melles” spirál-mintája indított: a teremtés útján. Az önmagából kibomló terem-tő „minta” a melleken, a kezdetekben az embert egyedül tápláló anyatej útjára van kivarrva – a kivirágzó galaxisunk (Tejút) képviselőjében. S ott volt mellette az asszonnak a férfi által készített ajándék: egy fallikus mángorló – a terem-tő jelével. (Később, mikor a mángorló eredeti funkciójában már nem volt használatban, a férfi: G. J. vette birtokba, dohányt vágott rajta magának...)

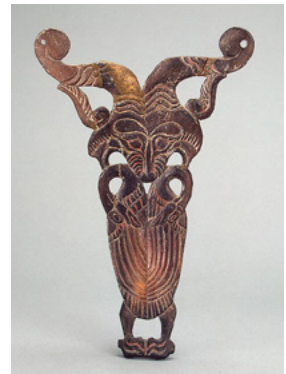
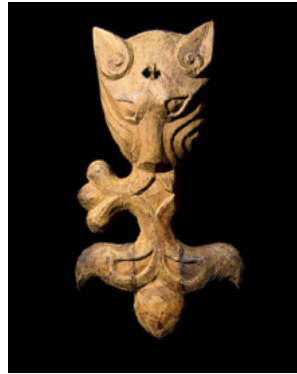
A Terem-tő jele fallikus mángorlón (Alföld)

Hímzett női melles „tejserkentő Tejút-spirállal” (Erdély)

Az „Erőhívás” sorozat első képének (amin a galaxissal a teremtés megjelenik) címe: „Kezdetben vala...” – természetesen az Ige, a Biblia szerint. A 2000 éves szöveg is képekben beszél (jelképekkel) – amit ma úgy „fordítanánk” le, hogy a hangrezgés megmozgatta, életre keltette a kezdetben holt anyagot. Tehát (vizuálisan) a népművészet nyelvén: egy központi erő mozgulása kilökte magából az élet különböző formáit. A középkori magyar lőporszaruk svasztikái is beszédes jel-példák erre: a dimenzió nélküli pont, az Origóból induló mitikus erő a teremtő erő. A Terem-tő jel (teremtés) töve egy mag is lehet, amiből a spirál mozgás (az önfejlődés) élet-fát növeszt – állítja a festő. A teremtő ige működésében – Pap Gábor megfogalmazása szerint – a növény indája folyamatokat vizualizál, melyben a csomópontok állapotokat (állatokat) teremhetnek egy magasabb létszinten, végül (folytatja Földi Péter) a tudatos embert (az időben, a történelmünkkel). „Makoldinál a rembrandti emberléptékű (figurális) világ egyszerre, együtt (szellemi egységben) jelenik meg a nonfiguratív (absztrakt) isteni renddel, mint fogalommal. Az ember keresi a helyét a világ rendjében.”

Mint az időben visszamenve – az általunk is bejárt – sztyeppei kultúrákból újabban kiásott régészeti leletek, melyek folyamatosságot mutatnak a néprajzunkkal – akár a szkíta idők óta. Éppen a rájuk jellemző „állatküzdelmi” jelenetek (jelek) ábrázolásaiban például a teremtő ige: a szájából kijövő folyamatok (beszéd) a „beszélő állatok” előképeként. Az Ermitázsban sok ilyen szkíta leletet láthatunk, az Altajtól a Krímig.

Szkíta leletek

Nem biztos, hogy ott az egymást harapó állatok is csak „vadászó” jelenetet ábrázolnak, hanem – éppen a magyar népművészet örizte „beszélő állatok” ábrázolása nyomán – felfoghatjuk úgy is, hogy az egyik állat szája „kibeszéli” a vágyait a szájában lévő préda iránt, azaz a szájából kijövő lényt nevezi meg, idézi meg. Nálunk a népművészet hagyatéka, hogy a „teremtő ige” hangrezgése olyan folyamatokat indít, amit az ige által teremtett állat növényi indákkal, akár állatok szájából folytatódó növényi indákkal (jelekkel) érzékeltet vizuálisan. Az önmagából kifejlődő teremtő IGE hatása a „beszéd jelével” folytatódik, növekszik a teremtés folyamatában: a növény növények, azokon megjelenő állapotok: állatok, emberek létrejöttéig (és össze is kapcsolja őket egy folyamattá). A képek „teremtése” során Makoldi is felhasználja a folyamatok érzékeltetésére ezt a jelzésrendszert.

Pap Gábor fogalmazta meg, hogy a szájából kijövő ige (szó) jele az élőlényeknél már a tudat által befolyásolt, míg az ornyílásból kiáradó lehelet közvetlenül a lélekből induló folyamatot jelöl. A fejtetőről (az úgynevezett koronacsakrából) induló kiáradás pedig tisztán tudati befolyásolású. A szkítáknál viszont a kozmosz-jelű csodaszarvas agancs-folyama így válthat át ragadozó madarakká, még a szájából kijövő állat-jel esetében is!

A híres szkíta, arany övcsaton pedig (aminek mai magyar megfelelőjét László Gyula ismerte fel a Megkötöm lovamat című népdalunkban, és mutatta ki a középkori Szent László falképeken) az egyik ló leheletéből (lelkéből) kijövő inda alkotja a felnövő „életfát”, míg a másik ló (vagy a „ló” másik fázisának) lefelé hajló szája a hősünket „mondja” ki, az emberi történetet meséli el. Míg a nő fő „gondolatai” – a fejéből induló magas süveggel – a férfiből kinövő lehetséges jövőn, életfán (mint Jesse fáján) feltörve időznek. Jelképekben elbeszélve.

Szkíta csoda-szarvas madár gondolatai – vagy a madár (agancsos) beszéde a szarvasról (i.e. VIII. sz. Pazyrik, Altaj)

Makoldi Sándor a fentieket megtoldva: a tegezbe a „megváltó” gyermeket látta bele (az „Erőhívás” V. képén, és a Szent László legendát alapul vevő képciklusa III. jelenetében). Valamint a NMI homlokzatán lévő mitikus történelmi frízének egyik fázisán, ahol a teremtés folyamatát érzékeltette vizuálisan az indázó, a frízen végigfutó, egymást folytató növényi energia-hullámmal, a teremtményeket kifejlesztő, s a teremtmények egymást követő folyamatát (akár a beszéd jelével) a képes beszéddel is megidézve. (Lásd az elemzéseket a „Makoldi Sándor magyar festő 1945-2017” című katalógusban. NMI kiadása, 2025.)

Székita övcsat (Nagy Péter aranyak, Leningrád, Ermitázs)

A kivételes képességű – ég és föld között közvetítő – sámánoknak (táltosoknak) röptető toll-, vagy agancsból volt a fején a jel, mint később a királyoknak koronája (vagy a fő embereknek, legalább a címerekben). De már a szkítáknál kiáradó, szarvas maszkokban temették el a túlvilágra szánt (táltos) lovakat is, nálunk pedig a halottas-lepedők „ősi mintái” lettek a XX. századig a szarvas (táltos) madarak. (A keresztény pelikánnal „konkurálva”!)

Székita ló-álarc

Mongol sámán

Magyar halottas-lepedő

A svasztika, a spirál, az inda, az életfa, az (összetett) és beszélő állatok mind képi, mind vallási misztikus jelek – amiről a meséink, mondáink is regélnek, meg a mitikus történelmünk: nem szürrealista(!), hanem a valóságot összegző, a valóságot meghaladó, felülíró jelalkotással beszél. Évszázadok, évezredek alatt összegződő, kialakult közösségi értelmezésben. Az „ige” indította és építette fel a világunkat, minek vizuális jele a magyar népművészetben a „beszélő” állatok szájába adva folytatja a teremtést. Hiszen az ókori magas-kultúrák is - az életün-

ket meghatározó idő felosztását – az égitestek mozgása alapján a Zodiákus = állat-szimbólumaival jellemezték, ábrázolták, tudatosították bennünk. A népmeséink pedig „csak” azt mondják tanulságul: hogy kivételezett ember az, aki érti az állatok beszédét!

A magyar népművészetben is az állatábrázolás dominál. És kimutatható, hogy a (nem valós, hanem jelképes) „mesei” szituációkban nem szürrealizmussal (képtelenségekkel) állunk szemben, hanem az ilyen, nagyon is képi, csillagászati rendszerekkel. A természeti és emberi törvényeket, folyamatokat sűrítették eleink jelképekbe – a teremtéstől kezdve. Csak egy meglepően tűnő példa: A házi vászon-szövéshez felvetett fonalak számolásának neve az „ige”. Három szál fonál = egy ige! Tehát a szövés ősi mestersége is (a magyar nyelv őrizte összefüggésben) az ige alapul... A vászonra azután a szövött minták, hímzések írják teremtő folyamatokat!

Az ige hangja rezeg a zenében is – amit vizuálisan a lejegyzett hangjegyek hullám-folyama láttat a középkor találmánya óta. A gregoriánok dallamai vizuálisan is élnek. (Sőt: Leonardó „Utolsó vacsoráján” talán az asztalon sorakozó tárgyak sorát is így olvassák dallamnak újabban, zenének). Arról nem is beszélve, hogy már a görög filozófusok a pentaton hangokkal a bolygók mozgását idézték: a szférák zenéjeként.

Természeti közegben a Nap (fény) periodikus járása is olvashatja ezen folyamatok vizualizált tartalmait, bevonva az időbeliséget – amit ma már alig tudunk a festészetben kihasználni. De nálunk az ókori kultúrát beépítő keresztény és népi közösségekben elfogadott egyetemes jelek értelmét még felfedhetjük így is, s újra tanulhatjuk – ha elfelejtettük -, de le nem tagadhatjuk! Alkalmazásuk a vizuális művészetben pedig nem nehezítik, hanem kitágíthatják, időtlenné (kozmiussá) tehetik az alapvető (ma sem más) emberi mondanivalónkat – erre a következtetésre jutott a néprajzos, magyar festő: Makoldi Sándor!

Amit szerettünk volna bemutatni ezzel a legutóbbi kiállításával...

Szerzői bemutatások

BOBONKÁNÉ PAPP ANTÓNIA

Művésztanár. Az élő hagyományra épülő, szerves szemléletű nevelő – oktató munkájának fő feladata az anyanyelvi szintű vizuális kibontakozás segítése. Rajztanárként, tűzzománc tanszakvezetőként, nívódíjas Tájéoló tűzzománc és ötvöszománc szakkörvezetőként, a Korona Gyermekrajz Gyűjtemény alapító programvezetőjeként és didaktikai játékkészítőként az a célkitűzése, hogy kerüljön a köztudatba: A gyermek képírás nyelve egybeesik a hagyományos népi műveltség képírásával! Vallja, ezt a képességet fejleszteni kell, nem pedig elsovasztani. Az ábrázoló népművészet formanyelvét és jelentéstartalmát nem ismerő, sok esetben másoló generáció mellett születőben van egy értelmező, a szerves műveltséget értő és cselekvő nemzedék. Nevelő – oktató munkájával ezt a fejlődő, látva látó nemzedéket szolgálja. Tudja, ez nagy felelősséggel jár, mert a szerves műveltséget ők viszik és adják majd tovább.

BÓDI ILDIKÓ

Hosszúpályiban született, ma is itt él családjá körében. Életét három munkaterület határozta meg. Tanítás, alkotás, művelődésszervezés, mint művésztanár, textiles iparművész, oktatási és kulturális igazgató. Főiskolai és egyetemi diplomáit a Debreceni Tanítóképző Főiskola tanító szakán, rajz-közművelődés szakkollégiumban, majd a Magyar Iparművészeti Főiskola rajz-környezetkultúra szakos középiskolai tanár szakán, textil szakirányban szerezte. Mestere, Makoldi Sándor indította el a szerves műveltségre és a természetes alapú, világképrendező gyermekrajzok világára épülő tanári és alkotói pályán. Pap Gábor és Molnár V. József előadásai, írásai tovább mélyítették ezt a szerves látásmódot. Az egyetemen ismerte meg a textilnyomás, a szövés és a divattervezés alapjait. Számos textílfestő eljárással kísérletezett. Tanítványai évtizedeken át országos, nemzetközi pályázatokon sikeresen szerepeltek. Közel száz országos, nemzetközi egyéni és csoportos tárlaton, művészeti pályázaton vett részt, ahol számos elismerésben részesült. Egyéni kiállításai közül kiemelendő a marokkói nemzetközi művészeti békefesztivál, ahol egyedül képviselte hazánkat. Alkotásai közintézményekben és magántulajdonban vannak. Több művészeti civil szervezet tagja, a Csontváry Nemzetközi Művésztelep alapítója, tíz éven át főszerzője, alkotótelepek résztvevője.

FÖLDI PÉTER

Festőművész, tanár. Palócföldön, Somoskőújfaluban született 1949-ben, azóta ott él és alkot. Az Egri Tanárképző Főiskolán szerzett diplomát 1972-ben. Az első, Derkovits ösztöndíjtól a Munkácsy-díjig (1987), Magyar Művészetért díjig (1993), Erdemes Művész-díjig (2001), Kossuth-díjig (2007), Príma Prímissima Díjig (2009), a Nemzet Művésze elismeréséig (2020) vitte az útja. 1994 óta a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja. A Főiskola elvégzése után visszatért szülőfalujába rajztanárnak, 1994-től azonban meghívták tanítani Egerbe, a Főiskolára. Az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola rajz tanszékének oktatójaként dolgozott nyugdíjazásáig, mint docens, majd főiskolai tanár.

GALÁRFI ANDRÁS

Kossuth-díjas faragó, a népművészet mestere, előadóművész, szobrász, az MMA rendes tagja, Hajdúszoboszló díszpolgára. 1945-ben született Hajdúszoboszlón. Nős, két felnőtt gyermeke van. 1966-ban a Debreceni Tanítóképző Főiskolán majd Nyíregyházi Tanárképző Főiskolán végezte tanulmányait. Pedagógiai pályáját falusi tanítóként, majd tanyasi tanítóként kezdte. 1970-1995-ig testnevelő tanárként a Hajdúszoboszló 5.sz. általános iskolában dolgozott. 1973-ban faragóként tagja lett a fiatal népművészeti stúdióknak. 1975-től kezdődően nyaranta kézműves alkotótáborokat vezetett az ország különböző városaiban, ahol megtalálhatók munkái. 1982-től előadóművészként is színpadra állt. 1992-ben egyik alapító tagja és művészeti vezetője a Nádudvari Népi Kismesterségek Szakiskolájának. 1996-ban a Népművészeti Egyesületek Szövetsége a népművészet megőrzéséért Király Zsiga díjjal tüntette ki. 1997-ben a Művelődési és Közoktatási Miniszter a Népművészet Mestere címet adományozta neki. 2005-ben a népművészet iskolarendszerű átörökítéséért a tárgy kultúra újrateremtő folyamatában való részvételéért a Magyar Köztársasági Arany Érdemrend kitüntetésében részesült. 2012-ben a MMA tagjai közé választotta. - 14 év alatt, mint akadémikus 26 kisfilmet készített, rég elfelejtett vagy harmad, negyedíziglen őrzött mesterségekről. Ezek a filmek ismeretterjesztő és oktatófilmek. 2017-ben az eddigi munkája elismeréséért megkapta a Kossuth-díjat. Szülővárosának Hajdúszoboszlónak, ahol 80 éve él, egyedüli Kossuth-Díjas Díszpolgára.

GYÖNGY ENIKŐ

Zománc- és ötvösművész. Debrecenben született és él, a Debreceni Tanítóképző Főiskolán került kapcsolatba a tűzzománc-technikával Cs. Uhrin Tibor szakkörében. 1985-től 1995-ig rendszeresen részt vett a Kecskeméti Nemzetközi Zománcművészeti Alkotótelep, ill. a Bács-Kiskun Megyei Nemzetközi Zománcművészeti Alkotóműhely munkájában. Érdeklődése kezdettől az ősi aranyműves zománctechnikákra irányult. Mestereinek tekinti Makoldi Sándor és Kátai Mihály festőművészeket, Pap Gábor művészettörténészt és Molnár V. József magyarságtudatót. 1998-tól tagja a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete iparművészeti tagozatának. 1993-tól 1996-ig tanította a zománcművességet a Debreceni Művészeti és Kézműipari Szakiskolában. Tagja a Debreceni és Hajdú-Bihar Megyei Népművészeti Egyesületnek, népi iparművész. Nemezeléssel és szövéssel is foglalkozik. Részt vesz a NESZ népi ékszer szakbizottságának munkájában. Alapításától, több mint negyedszázada vesz részt aktívan a Motolla Egyesület Debrecen tevékenységében. 1997-ban elindította a Gyöngy-ház Alkotóműhely munkáját, ahol rendszeres tudásátadás során osztja meg szakmai tapasztalatait és tudását. Öt gyermek édesanyja. 2019-ben Debrecen városa tevékenységét Csokonai-díjjal ismerte el. 2025-ben Ferenczy Noémi-díjban részesült.

GYÖNGY PÉTER

A Debreceni Tanítóképző Főiskolán ismerkedett meg Makoldi Sándorral, aki tanárként, festőművészként, néprajzkutatóként a szerves magyar hagyomány alkotó továbbörökítésének szentelte életét. Ez a szembesülés nemzeti műveltségünk értékeivel egész későbbi életpályáját meghatározta. 1987-től 2012-ig dolgozott a Kossuth Lajos Tudományegyetemen, a későbbi Debreceni Egyetemen. Az Egyetem Galéria az országos tárlataival, a közel négy évtizeden át folyamatosan működő szabadegyetem, az Universitas hangversenysorozat, egy-egy meghatározó elemévé vált az egyetem, sőt Debrecen város és a tágabb régió kulturális életének. 2013-tól a Debreceni Művelődési Központ munkatársaként – számos egyéb tevékenysége mellett – a debreceni betlehemes találkozó Szellemi Kulturális Örökség nemzeti jegyzékre vételének teljes jelölési folyamatát koordinálta. Ennek eredményeként a debreceni találkozó hagyomány-átörökítési gyakorlatát 2015-ben felvették a Szellemi Kulturális Örökség Jó gyakorlatok nemzeti regiszterébe. Élete másik fő működési területe a civil szervezeti lét: a több mint negyedszázados Motolla Egyesület Debrecen elnökeként a magyar szerves műveltség értékeinek megújító, éltető továbbadását szolgáló rendszeres családi rendezvények és más egyesületi alkalmak szervezésének felelőse. 2022 óta dolgozik a Nemzeti Művelődési Intézet Makoldi Sándor Központjának vezetőjeként. 2019-ben megkapta Debrecen város Csokonai-díját. 2024-ben a Magyar Arany Érdemkereszt kitüntetésben részesült.

GYŐRI BALÁZS

A pályája kezdetén az édesapja Győri László szobrász nagy hatást gyakorolt szemléletével a népi műveltségünkhöz szorosan kapcsolódó alkotói gondolkodásával. Az asztalos szakma megszerzését követően a Nádudvari Népi Kézműves Középfiskola látogatása alkalmával elhívást érzett a faműves mesterség iránt. Három évet töltött el Galánfi András fadaragó mester irányutatói mellett. Tanulmányi éveit követően érettségi, illetve rajztanári végzettséget szerzett. Közben Makoldi Sándor, édesapja gyerekkori barátja közbenjárásának köszönhetően a magyar népi bútorkészítéssel foglalkozó egy raktárban. Ez a lehetőség, erősítette benne vonzalmát tárgyi hagyatékunk értékei iránt. Galánfi András fadaragó mester nyugdíjba vonulása előtt felkérte, hogy vigye tovább a faműves műhely vezetését. Egy év gondolkodást követően immár tizenkilenc éve tanít Nádudvaron faművességet. Szakmai kibontakozásában nagy szerepet játszott Makoldi Sándor személyes barátsága, munkássága, gondolkodása. Közelebb hozta azt a világot jelentésében, kifejezésében, amit eddig is magáénak érzett.

HARANGOZÓ IMRE

Tanár, néprajzkutató, a Magyar Művészeti Akadémia akadémikusa, a Nemzeti Művelődési Intézet Makoldi Sándor Központjának munkatársa. Az elmúlt négy évtizedben bejárta szinte az egész magyar nyelvterületet. Sok gyűjtőúton vett részt Erdélyben, Moldvában és a Bánátban, de a Zoboralján és a palócok körében és az alföldi pásztorok világában is. Kutató, feltáró és gyűjtőmunkájának java részét teszi ki az itt élő nemzetrészek, töredékek megismerése, megismertetése. Nagy kitartással gyűjti azokat a tárgyi és szellemi kincseinket, amelyek máskülönben az enyészet sorsára jutnának. Kereken harminc kötet szerzője, szerkesztője. Számos tudományos és ismeretterjesztő publikáció szerzője, kiállítás megrendezője, televíziós, rádiós produkciók néprajzi szakértője és gyakori megszólalója.

HARANGOZÓ KATALIN

Művészettörténész és kurátor, Budapesten él és dolgozik. 2021-ben végzett a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, jelenleg a Magyar Nemzeti Galéria Jelenkori Gyűjteményében dolgozik muzeológusként és kurátor-asszisztensként. Kutatási területe főként az 1980-as évek experimentális fotografiai törekvéseire fókuszál, de kurátori munkájában olyan művészekkel és alkotócsoportokkal is foglalkozik, akik a klímaválság, a feminizmus és különböző társadalmi problémák témáit járják körül. Munkájának egyik fő célja, hogy a művészet minél szélesebb közönség számára hozzáférhető és befogadható legyen. Társkurátora volt a TechnoCool: Új irányok a magyar képzőművészetben a kilencvenes években (1989–2001) és az Élőhely. Természet és tájkonstrukciók című kiállításoknak. Legutóbb a Szépművészeti Múzeumban látható Emlékező gyakorlatok (Új szerzemények a Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria Kortárs Gyűjteményének Támogatói jóvoltából) című kiállításon dolgozott.

HORVÁTH SZILÁRD

Médiaszakember, tanár, a Magyar Művészeti Akadémia levelező tagja. Az MTVA műsorvezetője, történelmi műsorok (XX. századi történelem, Emberemlékezet podcast), és a Délelőtt házigazdája, a Vasárnapi Újság szerkesztője, az M5 Ez itt a kérdés, História és Kommentár Klub című műsorainak műsorvezetője. Többedmagával a gödi Búzaszem Iskola alapítója. Itt húsz év alatt a kereszténység, a magyar néphagyomány, a családiasság és a természet metszéspontjában alakították ki a magyar nevelés 21. századi útját. A magyar nevelésről több folyóiratban (Fejlesztőpedagógia, Kommentár) jelent meg írása. „Annak ágai közt ragyog aranyalma, Miért alapozzuk nevelésünket a néphagyományra” című könyve a néphagyomány nevelési használatának 21. századi hozadékait elemzi. Újságírói munkáját Táncsics Mihály díjjal, Mikszáth Kálmán díjjal, báró Eötvös József díjjal, tanári munkáját a Magyar Művészeti Akadémia művészetpedagógiai díjával, Erdélyi Zsuzsanna díjjal, és Gránit Oroszlán díjjal ismerték el.

KOVÁCS DÓRA

A Debreceni Tanítóképzőben 1978-ban szerezte meg tanítói diplomáját, valamint a rajz–népművelés szakkollégiumi végzettségét. A főiskolán legértékesebb tanulmányait Makoldi Sándor tanár úrnál folytatta. Szakmai vándorévek következtek számára faluban és városokban. Öt év tanításra és tapasztalatszerzésre volt szüksége ahhoz, hogy összeálljon benne az a műveltségi anyag és tanítási gyakorlat, amelyben ő maga és a gyerekek is jól érezték magukat, és eredményesen tudtak dolgozni. A Makolditól kapott kulturális alapok segítettek abban, hogy felismerje a korabeli oktatásban már működő két jeles reformpedagógus, Winkler Márta és Zsolnay József munkájának jelentőségét. Winkler Márta éves tanítási rendjét a néprajzból ismert hagyományos évkör szokásrendszerére építette, és ehhez kapcsolta a tantárgyakat. Cselekedtetve tanított; alsó tagozatos tanítványai felkészültek, vidámak, tevékenyek és szabálykövetők voltak. Élvezték ezt a rendszert, hiszen a matematikától a szokásjátékokon és kézműveskedésen át a néptáncig sok mindennel foglalkozhattak. Zsolnay József ezzel párhuzamosan a nyelvi, irodalmi és kommunikációs nevelésre helyezte a hangsúlyt, szintén sokféle tevékenységbe ágyazva a tanítást. Tanítványai érdeklődését értékes műveltségi anyag összeállításával nyitotta ki a világra. A gyerekek számára nem volt megterhelő ez az összetett tanulási forma, sőt többet tudtak az általános követelménynél. Igaz, mindkét pedagógiai módszer sokkal több felkészülést igényelt az osztálytanítótól, mégis megérte. Munkásságuk továbbélése ma nagyon hiányzik a magyar oktatásból. Az aktív tanítási évek után öt évre visszavonult, mert születő kislányait nevelte. Eközben a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán megszerezte a magyar nyelv és irodalom tanári végzettségét. Dolgozott népművelőként, majd az ELTE-n szociológiát tanult. Egy súlyos betegség életmódváltáshoz és pályamódosításhoz vezette: több éven át természetgyógyász életmódtanácsadóként dolgozott. Pályájának utolsó hét évében kedves kis falujában lett népművelő és könyvtáros, így közelebbről is megismerhette a település múltját, társadalmi rétegezettségét és kulturális hagyományait. Innen vonult nyugdíjba 2018-ban.

LÁPOSI TERKA

Láposi Terka rajztanár, etnográfus, művészetpedagógus, színháztudományi bölcész 1984-ben tanítóként diplomázott, rajz speciálkollégiummal. Tanára Makoldi Sándor festőművész volt. 1984-től 1998-ig vizuális nevelést és bábjátékot tanított a debreceni Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Gyakorló Általános Iskolájában, ahol Makoldi Sándor munkatársa volt. 1989-ben rajztanárként diplomázott a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán. 1995-ben néprajzkutatóként diplomázott az akkori Kossuth Lajos Tudomány Egyetem Néprajztanszékén. Ekkor erősödtek meg benne kutatási témái: a magyar népszokásrendszerben a bábbal történő rituálék elfoglalt helyének keresése. 1991-től a Vojtina Bábszínház akkori művészeti vezetőjének, Szabó Tibornak a kérésére tervezőként alkotott a színház társulatával. 1998-tól a debreceni Vojtina Bábszínház főállású alkotója és egyik művészeti vezetője. 2010-ben diplomázott a Károli Gáspár Református Egyetem színháztudományi mesterszakán. 2025-ben kiemelkedő művészeti tevékenységéért a Kulturális és Innovációs Minisztérium Blattner Géza-díjban részesítette.

MAKOLDI GIZELLA

Alkotó, festőrestaurátor, művészetpedagógus. Életében kiegészítik egymást a különböző alkotóterületek. Alkotóként: a festészet és a textilfestés, festő-restaurátorként: a kortárs művészet (Múcsarnok) és a hagyományos, akár középkori falképek, vászonképek kutatása, restaurálása. Alkalmanként ezek ötvöződése: pl. Édesapja - Makoldi Sándor nagyméretű sgraffitójának kivitelezése a Nemzeti Művelődési Intézet központjának homlokzatán Lakitelken, amelyért 2024-ben az NMI Közművelődést Támogató Díjában részesült. Így ér össze életében az alkotás a tudományos kutatással, a kivitelezéssel és egyfajta esszenciaként a tanítással. Élete nem egyik, vagy másik tevékenység (szakma) jegyében telik, hanem különböző területek, nézőpontok, emberek, tapasztalatok összekapcsolásában. Az Egy hely - műhely alapítójaként változó helyszíneken ad teret a biztonságos „születéshez”, - legyen az alkotói folyamat, tanulás, egyéni vagy csapatmunka. A Teremtő megalkotta az egész világot és „szabad kezet” adott nekünk, hogy bármit hozzá tehesünk. Alkotni épp ezért nagy felelősség. A teremtés szellemében alkotni, - maga a gyógyulás. Maga az EGÉSZség!

MAKOLDI SÁNDOR GYULA

Nagyon jó családba született 1973-ban. Gyerekkorát Debrecenben majd Tokajban töltötte. Szülei festőművészek és néprajzosok is egyben, vagyis a népünk, őseink képi hagyományával foglalkoztak. Édesapja ezt tanította a debreceni Tanítóképző Főiskolán az ifjú nemzedékkel foglalkozóknak. Testvérei Makoldi Gizella festő, festőrestaurátor, textiles, tanár és Makoldi Miklós régész. Vagyis az egész család szellemiségét és lelkületét is áthatja a szülők gondolatvilága. Szülei már gyerekkoruk óta sokat figyeltek rájuk a képi nyelvük megőrzésében és látásmódjuk irányításában a hagyományokat előtérbe helyezve. Így végezte el a Nyíregyházi Művészeti Szakközépiskolát és 1997-ben a Képzőművészeti Egyetemet szobrász szakát és itt szerzett tanári diplomát is. Diplomázása után több művészeti szakgimnáziumában tanított és jelenleg is ezt teszi. Emellett sok kiállításon vett részt és köztéri szobrai is gyarapítják az országunkat. 2025-ben Szervátiusz Jenő díjban részesült.

MAKOLDI SÁNDORNÉ, PAP GIZELLA

Néprajzos, festőművész. Makoldi Sándor felesége 1948-ban született Tokajban. Együtt jártak Egerben a Tanárképző Főiskolán rajz-földrajz szakra, majd Debrecenben a KLTE-n elvégezték a néprajz szakot. Három gyermekük született és 9 unokájuk. Dolgozott Debrecenben az Orvostudományi Egyetem grafikusaként, és számtalan helyi, valamint országos tárlaton vett részt képeivel. Majd a néprajzi diploma megszerzése után a Tokaji Múzeum muzeológusa lett. Publikált helytörténeti témákban is, de később a néprajz és a képzőművészet összefüggéseit kereste könyveiben. Végül férje hagyatékának gondozásaként kiállításokat kezdeményezett, könyveket publikált. Gyermekével együtt továbbra is őrzi Makoldi Sándor festőművész hagyatékát.

MIKLYA LUZSÁNYI MÓNIKA

1965-ben született Békéscsabán. Író, szerkesztő, pedagógus, teológus. Tankönyveket, módszertani segédanyagokat, dokumentumköteteket szerkeszt, gyerekeknek és felnőtteknek ír meséket, novellákat, regényeket. A szépírói pályán Szabó Magda indította el, majd mentorálta évekig. Történelmi regényei a Jelenkor és az Athenaeum Kiadónál jelennek meg. Gyerekeknek szóló írásait a Móra, a Pagony és a Lampion kiadó gondozza. Teológiai művei a Parakletos és a Harmat kiadónál látnak napvilágot. Férjével, Miklya Zsolttal nem csak házas- és szülői társak, hanem alkotótársak is. Mindig is az volt a céljuk, hogy a családjuk egy nyitott, összművészeti műhely legyen. Miklya Zsolttal elsősorban a pedagógiai munkában kapcsolódnak: tankönyveiket, módszertani anyagaikat, társasjátékaikat jobbára együtt, a közös „életgyakorlatuk” során fejlesztették ki. A Makoldi mestertől kapott módszertani alapokat továbbgondolva, több mint két évtizedes munkával közösen kidolgozták saját értékorientált, élmény-, tevékenység- és felfedezőtanulás-alapú összművészeti módszerüket, amelyet a Magyarországi Református Egyház akkreditáltatott, és felvett a képzési rendszerébe. A módszerhez egy ábécéskönyvet, illetve nyolc szöveggyűjteményt írt és szerkesztett a Miklya házaspár. A műhelymunka immár felnőtt gyermekeikkel is folytatódik. Van közöttük író, forgatókönyvíró, grafikus, orvos(tanhallgató), pszichológus, óvónő, illusztrátor, külkereskedelmi menedzser. (A szemfüleseknél: igen, némelyik több mindent is csinál egyszerre.) A legutóbbi apa-lánya projekt Zsolt „Nagyobb az óriásnál” című gyermekverses kötete volt, amit Miklya Emese illusztrált.

DR. MOLNÁRNÉ ÖTVÖS TÜNDE

Református lelkész, iparművész. Rajz-, református hittan-, mozgóképkultúra és médiaismeret tanár a Debreceni Református Kollégiumában. Szaktanácsadó vizuális kultúrából, mestertanár. A MAOE kerámia tagozatának tagja. Szakmai tapasztalatok: Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola kerámia-műhelyének vezetője 12 éven keresztül. 1993 szakmai (tanári) ösztöndíj – Hilden (Németország). 1994 kéthetes művészeti ösztöndíj – Bécs. 1988-tól egyéni és közös kiállítások belföldön és külföldön

PAP GÁBOR

Művészettörténész. 1939-ben született Budapesten. A magyar szerves műveltség legnagyobb hatású kortárs kutatója. Tőle tudhatjuk legmélyebb és legmagasabb szinten, hogy él még magként, hó alatt is teljes értékű műveltségünk, a jövőndő nemzedékek üdvére. A mai magyar szellemi élet legmeghatározóbb képviselője, akit ugyan kevés hivatalos elismerésben részesítettek, annál több helyről kapott azonban az őt becsülő közösségektől, emberektől határokon innen és túlról, oda-visszaáramló tiszteletet, szeretetet. Ahogyan fogalmaz: „mindig csak oda mentem, ahová hívtak...” Egyedülálló módon tárta fel a magyarság szellemi kincsestárának számos területét, többek között a magyar népművészet látható jeleinek értelmezését és rendszerezését, műveltségünk eredetének visszavezetését ijfeszítő eleinkig, valamint a szkíta–hun–magyar népi és műveltségbeli folyamatosság gazdagságát, különösen a képirásos hagyaték és a tárgyi emlékek értelmezését, amelyen belül kiemelkedő helyet foglal el a nagyszentmiklósi kincs elemzése. Bizonyította az önálló, sajátos magyar művészet létét is, elsősorban Csontváry Kosztka Tivadar festészetének rejtett rétegeinek feltárásával. Foglalkozott őshitünk és szakrális művészetünk újjászületését hordozó kazettás mennyezeteink képi üzenetével, a Magyar Szent Korona páratlan képi és üdvtörténeti programjának vizsgálatával, valamint középkori falképfestészetünk művelődés- és művészettörténeti jelentőségének feltárásával. Mindezekből a kutatási területekből olyan szilárd pillérek épültek fel, amelyekre a szerves magyar műveltség beláthatatlan méretű szellemi építménye támaszkodik. Legfontosabb hivatalos elismerései közé tartozik az 1997-ben elnyert Magyar Örökség-díj, valamint a Magyar Művészeti Akadémia 2016-ban odaítélt Életmű-díja.

SZÁNTAI LAJOS

Művelődéskutató, a Kőrösi Csoma Sándor Buddhológiai Intézetben szerzett oklevelet. Az 1990-es évek elején kapcsolódott be Pap Gábor művészettörténész és Molnár V. József néprajzkutató magyar szerves műveltséget feltáró szellemi körébe. Pályafutása kezdetén népmesékről szóló előadássorozataival vált ismertté, amelyekben a népmesék elemzésén túl a magyar történelem mondai–mitikus szemléletű megközelítéseit is bemutatta. 1991 és 1996 között rendszeres előadója volt az Őshagyomány Iskolának, többek között Jankovics Marcell, Raj Tamás, Mireisz László, Vekerdy Tamás, Molnár V. József és Pap Gábor társaságában. Több mint másfél évtizeden át tanítóként vett részt a Molnár V. József által létrehozott Magyar Hagyomány Műhely munkájában. Nevéhez fűződik a Képes Krónika miniatúráinak szerves szemléletű elemzése, valamint számos kötet és tanulmány a középkori magyar történelem kiemelkedő királyairól, szentjeiről és a magyar Szent Koronáról. A népmesekutatás területén publikációs tanulmánykötetekben jelentek meg. Előadói pályafutása során több ezer előadást tartott Magyarországon és a Kárpát-medencében, valamint számos előadássorozatot szentelt a magyar művelődéstörténet meghatározó alakjainak és témáinak: Atillának, Szent Istvánnak, Szent Lászlónak, Hunyadi Mátyásnak, II. Rákóczi Ferencnek, továbbá József Attila és Petőfi Sándor költészetének. Foglalkozott a Pilishez kötődő hagyománykörrel, a Pálos-rend történetével és a Képes Krónika értelmezésével is. Előadásainak jelentős része a világhálón is elérhető. Külföldi kutatóútjai során bejárta többek között Egyiptomot, Kínát, Mongóliát, a kaukázusi térséget, a Közel-Keletet, Észak-Amerikát, Perut és Ausztráliát, valamint a teljes Kárpát-hazát. Munkásságát a magyar szellemi és történeti hagyományok feltárása iránti elkötelezett szemlélet határozza meg.

TARNÓCZI JÓZSEF

1971-ben született Debrecenben. 1986-ig a debreceni Medgyessy Ferenc Képzőművészeti Körbe jár. 1986-90 között: Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola, Budapest, díszítőfestő szak. 1990-95 között: Magyar Képzőművészeti Egyetem, Budapest, festő szak, ugyanitt ezzel párhuzamosan a Vizuális Nevelés Tanszék hallgatója is. 1991-től választott mestere Molnár Sándor festőművész. 1995-ben egyetemi diploma (MA) megszerzése. 1995-97 között: Posztgraduális Művészképzés, Magyar Képzőművészet Egyetem, festő szak. 1995-ben barátaival közösen létrehozzák a Ponton képzőművészeti csoportot, amelynek őt festő és egy szobrász tagja van. 1995 óta tagja a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének, 1999-től a Pedagógusképző Főiskolák Vizuális Nevelési Kollégiumának /ma Felsőoktatási Vizuális Nevelési Kollégium/, 2008-tól a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének (Festő Szakosztály), 2009-től a Magyar Festők Társaságának. 1997 óta tanít, 1999-től a Bessenyei György Tanárképző Főiskola (ma Nyíregyházi Egyetem) Rajz Tanszékén (ma Vizuális Kultúra Intézet), 2016-18 között az Abigél Művészeti Szakgimnázium óraadó tanára volt. A Debrecenben működő Festőtanoda Képzőművészeti Kör (2007-től), valamint az 1947-ben alapított Medgyessy Ferenc Képzőművészeti Kör és Szabadiskola szakmai vezetője (2014-től) 2021-ig.

TULIPÁN TAMÁS

Tulipán Tamás író és képzőművész elsősorban történelmi és szakrális témájú festményeiről ismert. Atilla királlyal kapcsolatos művei a hazai és külföldi történelmi kiadványoktól, a média különféle felületein az újságoktól a tévéműsorokig közhasználatban állnak. Köztéri művei, mint szobrok, domborművek és szakrális falfestmények Debrecenben, Hajdúsámsonban, Nyíradonyban, Budapesten és Székelyföldön találhatók. Kiállításokon ritkán szerepel, saját kiállítása még ritkább, de a közelmúltban útjára indult egy vándorkiállítás „Adventi kalendárium” címmel, amely a régi magyar naptár adventi és advent közeli ünnepnapjaihoz társít egy-egy újonnan festett magyar ikont. Írói munkásságából az ismertebb elméleti művek a „Nimród, a vadászkirály egyetemes és magyar alakja” és a „Magyar stílus, a reprezentatív magyar építészet szabálykönyve” címűek, szépirodalmi műveiből legfrissebb az „Atilla” című monodráma. Mások inkább zeneszerzőként ismerik, például a 2006-os „Debreceni himnusz” című daláról.

VETRÓ MIHÁLY

1985 óta elhivatottan foglalkozik hagyományos népi kézműves mesterségekkel. 2001-ben, majd 2005-ben Szibériában manysi és hanti mesterektől tanult, 2007 és 2019 között Anatóliában, 2009-ben és 2025-ben Kirgizisztánban, 2015-ben Üzbegisztánban, 2016-ban Iránban, a türkmének között, 2017-ben Kazaksztánban a nemezkesztést tanulmányozta. 2001-ben elnyerte a Népművészet Ifjú Mestere címet. 2008-ban a NLKME-n magyarságtudomány – régészet szakon végzett. A Nyugat-magyarországi Egyetemen Kézműves szakember diplomát, az Egeri Eszterházy Károly Egyetemen tehetségfejlesztő – vizuális és környezetkultúra mestertanári diplomát szerzett. A Nádudvari Népi Kézműves Szakgimnázium és Kollégiumban nemezkesztést, művészettörténetet és vizuális kultúrát tanít. 2018-ban Üzbegisztánban és a Kazak Művészeti Egyetemen tanított. 2018-ban a Magyar Művészeti Akadémia Erdélyi Zsuzsanna-díját kapta. Az MMA Népművészeti tagozatának rendes tagja 2021 óta, az MMA Debreceni Regionális Munkacsoportja elnökévé választották 2023-ban.

Nemzeti
Művelődési
Intézet

Kövess online felületeinken!